

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΙΙΙ: ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2005-2008

Νέες Χωρικές Ενότητες Τοπικής Ανάπτυξης και Διοικητική Αναδιάρθρωση. Περίπτωση Νομού Λάρισας

Μεταπτυχιακή Εργασία

Κατσαρού Ελένη

Επιβλεπων καθηγητής: Γούσιος Δημήτριος

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα διπλωματική εργασία με τον τίτλο «Νέες Χωρικές Ενότητες Τοπικής Ανάπτυξης και Διοικητική Αναδιάρθρωση. Περίπτωση Ν. Λάρισας», επιχειρείται η εξέταση, αν οι νέες χωρικές ενότητες αποτελούν μια ολοκληρωμένη πρόταση για την τοπική ανάπτυξη και την νέα διοικητική αναδιάρθρωση.

Ενδιαφέρον σημειώνεται όσον αφορά την ανάπτυξη του τοπικού στοιχείου, ως ουσιαστικού μέρους της χωρικής ενότητας και ως τμήμα της περιφερειακής οντότητας, το οποίο οδηγεί στο σχεδιασμό και την εφαρμογή τοπικών αναπτυξιακών πολιτικών.

Οι προσπάθειες και δραστηριότητες “από τα πάνω” σχετικά με την τοπική ανάπτυξη δεν υπήρξαν αποτελεσματικές. Οι τοπικές αρχές έδειξαν ενδιαφέρον και λειτούργησαν αποκλειστικά για τις χωρο-εδαφικές ενότητες της διοικητικής τους περιοχής.

Στο πλαίσιο εξέτασης του θέματος των νέων χωρικών ενότητων μετά την τελευταία μεταρρύθμιση της χωρικής και κοινωνικής συνοχής αυτών και ενόψει της νέας διοικητικής αναδιάρθρωσης, θα ασχοληθούμε με την πρώην επαρχία Φαρσάλων, του νομού Λάρισας, που διαιρέθηκε σε τέσσερις δήμους (Φαρσάλων, Πολυδάμαντα, Ενιπέα και Ναρθακίου) και τη χρησιμοποίηση των πολιτικών που υπήρξαν, προκειμένου να απαντήσουν στις νέες προκλήσεις.

ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Χωρο-εδαφική ενότητα, τοπικό σύστημα, τοπική ανάπτυξη, διοικητική αναδιάρθρωση.

SUMMARY

In this diplomatic study entitled “new Territorial Unities of Local Development and Administrative Restructuring. The case of Prefecture of Larissa”, we’ll examine if the new territorial unities make up a complete proposal about the local development and the new administrative restructuring.

There is an interest concerning the growth of the local element as essential part of the territorial unity and as a part of the regional entity, which results to the planning and the application of local development lines of action.

The attempts and the activities of “those in charge” as far as local development is concerned were not effective. The local authorities expressed their interest in the territorial unities of their administrative areas.

While examining the subject of the new territorial unities after the recent restricting of their territorial and social cohesion and because we expect a new administrative restructuring we’ll deal with the former district of Farsala, prefecture of Larissa, which was divided into four municipalities (Farsala, Polydamandas, Enippeas, Narthakio). We’ll also examine the certain lines of action used to respond to the new challenges.

KEY WORDS

Territorial unity, Local system, Local development, administrative restructuring.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ	2
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ.....	5
ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ.....	5
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	8
ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	8
1.1. ΧΩΡΟ-ΕΛΑΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (TERRITOIRE)	8
1.2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ	10
1.3. ΤΟΠΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	11
1.4. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	13
ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	13
2.1. ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣΜΟΣ	13
2.2. ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	14
2.3. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	18
2.4. ΤΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	18
2.5. ΤΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	19
2.6. ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	20
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	25
ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ	25
3.1. Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ	25
3.2. ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ	26
3.3. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	31
ΧΩΡΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	31
4.1. ΤΟΠΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	31
4.2. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΚΕΡΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	34
4.3. Η ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	36
4.4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΤΟΠΙΚΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ»	36
4.5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	37
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	40
ΓΕΩΡΓΙΑ-ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	40
5.1. ΥΠΑΙΘΡΟΣ-ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ	40
5.2. ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	41
5.3. ΧΩΡΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	42
5.4. ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	44
5.5. ΧΩΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΧΩΡΟΥ	47
5.6. ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ	49

5.7. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	50
5.8. Η ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	51
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο	54
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	54
6.1. ΟΙ ΔΗΜΟΙ ΦΑΡΣΑΛΩΝ, ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ, ΕΝΙΠΠΕΑ ΚΑΙ ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΛΑΡΙΣΑΣ.....	54
6.2. Ο ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ.....	57
6.3. ΔΗΜΟΣ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ	58
6.4. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΕΝΙΠΠΕΑ.....	59
6.5. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ	61
6.6. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ Ο.Τ.Α.....	62
6.7. ΥΛΟΠΟΙΟΥΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ (ΦΑΡΣΑΛΩΝ – ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ – ΕΝΙΠΠΕΑ ΚΑΙ ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ) ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΥΤΩΝ.....	66
6.8. Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΟΤΑ.....	76
6.9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	78
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ...Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.....	83
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α	83
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΠΤΑ	83
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β	92
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΗΣΕΑΣ	92
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ	106
ΤΕΧΝΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΗΜΩΝ	106
(ΦΑΡΣΑΛΩΝ-ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ-ΕΝΙΠΠΕΑ-ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ).....	106
ΕΤΟΥΣ 2008.....	106
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ	134
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	134
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	136

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης Ν. Λάρισας σελ. 54
Χάρτης περιοχής Φαρσάλων σελ. 55

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΟΤΑ Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΕΕ Ευρωπαϊκή Ένωση
ΜΟΠ Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
ΚΠΣ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΠΔΕ Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων
ΖΟΕ Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου
ΕΣΥΕ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
ΕΠΤΑ Ειδικό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΚΑΠ Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΠΕΠ Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα
ΕΤΠΑ Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΝΠΔΔ Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου
ΝΠΙΔ Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου
ΔΕΑΦ Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Φαρσάλων
ΚΔΑΠ Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιού

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας διπλωματικής εργασίας κ. Γούσιο Δημήτριο, για την βοήθειά του, το χρόνο του, τις γνώσεις του και την εμπειρία με την οποία συνέβαλε στη προσπάθειά μου αυτή.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν για την παροχή στοιχείων, ιδεών και εμπειριών.

Περισσότερο από όλους ευχαριστώ τους γονείς μου, τα αδέλφια μου και τον σύζυγό μου, που με στήριξαν στην προσπάθειά μου αυτή καθώς και τα παιδιά μου που ανέχτηκαν την απουσία μου.

Στην οικογένειά μου αφιερώνω την εργασία αυτή με ευγνωμοσύνη και αγάπη.

Ιούνιος 2008

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα διπλωματική εργασία με τον τίτλο «Νέες Χωρικές Ενότητες Τοπικής Ανάπτυξης και Διοικητική Αναδιάρθρωση. Περίπτωση Ν. Λάρισας» επιχειρείται η εξέταση, αν οι νέες χωρικές ενότητες αποτελούν μια ολοκληρωμένη πρόταση για την τοπική ανάπτυξη και την νέα διοικητική αναδιάρθρωση.

Ενδιαφέρον σημειώνεται όσον αφορά την ανάπτυξη του τοπικού στοιχείου, ως ουσιαστικού μέρους της χωρικής ενότητας και ως τμήμα της περιφερειακής οντότητας, το οποίο οδηγεί στο σχεδιασμό και την εφαρμογή τοπικών αναπτυξιακών πολιτικών.

Οι προσπάθειες και δραστηριότητες “από τα πάνω” σχετικά με την τοπική ανάπτυξη δεν υπήρξαν αποτελεσματικές. Οι τοπικές αρχές έδειξαν ενδιαφέρον και λειτούργησαν αποκλειστικά για τις χωρο-εδαφικές ενότητες της διοικητικής τους περιοχής.

Αρχικά προσδιορίζονται οι βασικές έννοιες χωρο-εδαφική ενότητα, τόπος, εδαφική ενότητα, τοπικό σύστημα, τοπική ανάπτυξη, διοικητική αναδιάρθρωση και στη συνέχεια παρατίθεται μια ιστορική αναδρομή στη συγκρότηση του τοπικού, πολιτικού και διοικητικού συστήματος σε θεσμό τοπικής αυτοδιοίκησης, σύμφωνα με τα πρότυπα των τότε σύγχρονων εθνικών κρατών της ηπειρωτικής Ευρώπης.

Παρουσιάζεται η διαδικασία μιας διευρυνόμενης παγκοσμιοποίησης και αυξανόμενης τάσης περιφερειακής ολοκλήρωσης, με τη δημιουργία οικονομικών σχέσεων και πληθώρας ζωνών ελευθέρων συναλλαγών ή άλλων μορφών διακρατικής συνεργασίας. Μέσα σε αυτό το κλίμα συνεργασιών παρατηρείται η εξασθένηση του ρόλου των εθνικών κρατών ως προστατευτικών μηχανισμών και η κυριαρχία των υπερεθνικών ενώσεων, διαμορφώνοντας το σύνολο των πολιτικών και σχεδίων ανάπτυξης κεντρικά, ως αποτέλεσμα της συγκέντρωσης των εξουσιών σε κεντρικούς μηχανισμούς διοίκησης.

Στο πλαίσιο αυτής της εξασθένησης και στοχεύοντας στην προστασία και ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων κάθε κράτους, παρουσιάζεται αυξημένη ανάγκη ενίσχυσης του τοπικού-περιφερειακού επιπέδου.

Αναφέρονται πολιτικές ανάπτυξης που εφαρμόζονται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο καθώς και η επίδραση του περιφερειακού δυναμισμού που άρχισε να διαμορφώνει μια νέα θεωρία τρόπου τοπικής ανάπτυξης.

Η τοπική ανάπτυξη στην Ελλάδα ενόψει της υλοποίησης έργων και προγραμμάτων από τους δήμους και τους αναπτυξιακούς φορείς, προωθεί μια σειρά μέτρων συγκράτησης του πληθυσμού στα αγροτικά κέντρα, με την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1. ΧΩΡΟ-ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (TERRITOIRE)

Ως μια περιοχή γεωμορφολογικά και ιστορικά προσδιορισμένη ορίζεται η χωρο-εδαφική ενότητα, τα όρια της οποίας περιλαμβάνουν μια ή περισσότερες γεωγραφικές ενότητες. Η περιοχή διαθέτει συνοχή η οποία προσδιορίζεται από την ύπαρξη ενός πληθυσμού που μπορεί να αξιοποιήσει κατάλληλα τους πόρους που διαθέτει και να προωθήσει τα συμφέροντά της. Παρουσιάζει επίσης ισχυρή εσωτερική διάρθρωση με επίκεντρο ένα αγροτικό κέντρο. Το έδαφος είναι η έκταση που καταλαμβάνει η γεωγραφική ενότητα με όρια καθορισμένα. Ο χώρος αναφέρεται στην ύπαρξη δομών, πόρων, εξοπλισμών, δραστηριοτήτων και σχέσεων που επιτρέπουν τις ενδογενείς αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και τη σύνδεση μέσω δικτύων με τον έξω κόσμο.

Μεγάλο ενδιαφέρον αναπτύσσεται για το τοπικό σχετικά με την ανάπτυξη και τη διαχείριση στο χώρο ως στοιχειώδη χωρική οντότητα και ως τμήμα της περιφερειακής οντότητας.

Η περιφερειακή μεθοδολογική διαδικασία απαιτεί να γνωρίζουμε ότι συμβαίνει στην τοπική κλίμακα, πριν προχωρήσουμε σε ανώτερα επίπεδα. Αυτή η απαίτηση αποκτά μια ιδιαίτερη αξία για τις χωροταξικές και αναπτυξιακές μελέτες στην Ελλάδα όπου συχνά εργαζόμαστε στις ανώτερες κλίμακες, χωρίς να ακριβώς να γνωρίζουμε πού και πώς οργανώνονται οι πραγματικές υπαιθριακές ενότητες οι οποίες δεν ταυτίζονται καθόλου με τις επίσημες στοιχειώδεις διοικητικές ενότητες.

Η χωρο-εδαφική ενότητα (territoire), όπως σήμερα ορίζεται με βάση τις ιδιαίτερες σχέσεις και δεσμούς που αναπτύσσουν οι τοπικές κοινωνίες με τον τόπο τους, αποτελούν ένα βασικό πεδίο για την αξιοποίηση και την εφαρμογή των μεθόδων και των τεχνικών των χωρικών αναπαραστάσεων.

Η έννοια της χωρο-εδαφικής ενότητας σημαίνει «την έκταση της γης που εξαρτάται από μια αυτοκρατορία, μια περιφέρεια, μια πόλη, μια δικαιοδοσία». Η έκτασή του προσδιορίζει το πεδίο εφαρμογής μιας εξουσίας¹.

---

¹ Γούσιος Δημ. 2006: 30

Η έννοια της χωρο-εδαφικής ενότητας προσέλαβε και άλλες σημασίες ιδιαίτερα μετά την αύξηση του ενδιαφέροντος από τις κοινωνικές επιστήμες ως προς την χωρικότητα (territorialite). Το 1920 εφαρμόστηκε στους ανθρώπους και στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο για τις χωρικές αναπαραστάσεις. Η εφαρμογή αυτή λαμβάνει τις κάτωθι μορφές :

α. κοινωνική όπου η χωρο-εδαφική ενότητα ορίζεται ως η επιφάνεια μιας κοινωνικής πρακτικής, μιας κοινωνικής συμπεριφοράς, μιας κοινωνικής κατηγορίας. Στο εσωτερικό της τα άτομα, οι ομάδες αισθάνονται σαν το σπίτι τους από την πλευρά της οικειότητας, της ασφάλειας και της ιδιοκτησίας: «μια χωρο-εδαφική ενότητα αποτελεί ένα χώρο κοινωνικά επιλεγμένο για τη ζωή και την επιβίωση ενός συστήματος» και στο εσωτερικό του οποίου μια κοινωνική πρακτική είναι ή πιστεύεται ότι είναι αποτελεσματική, αρμόδια, νόμιμη και

β. ατομική όπου η χωρο-εδαφική ενότητα του κατοίκου της καθημερινής ζωής αρχίζει από το σπίτι και είναι τα αντικείμενα, τα πράγματα, οι άνθρωποι. Πρόκειται για την πιο υποκειμενική χωρικότητα.

Η δυναμική εμφάνιση και το ενδιαφέρον για την χωρο-εδαφική ενότητα και τη βιωμένη χωρικότητα (territorialite) αφορά τις μικρές χωροεδαφικές ενότητες, των κοινοτήτων και των τοπικών Δήμων, τις χωροεδαφικές ενότητες του καθημερινού βιώματος, ενός τόπου, μιας χωρο-εδαφικής ενότητας κεντρικής, μικρής επέκτασης, που αποτελεί πριν απ' όλα μια σχεσιακή πραγματικότητα για την κοινωνία που την κατοικεί. Η ανακάλυψη της χωρο-εδαφικής ενότητας συμβαδίζει με την αποκέντρωση και την ανάληψη μιας μεγαλύτερης αυτονομίας και εναντιώνεται στο ίδιο το κράτος.

Ο χώρος είναι Έθνος, Κράτος και τελικά Παγκοσμιοποίηση και Οργάνωση. Αντίθετα η χωρο-εδαφική ενότητα απαντά σε ότι στον άνθρωπο ξεφεύγει από την επιστημονική συζήτηση και εγγίζει το παράλογο όπως βιώματα, ευαισθησία, αφοσίωση, υποκειμενικότητα και ο δεσμός μιας θρησκευτικότητας.

Η αντίληψη του χώρου οργανώνεται σύμφωνα με το περιβάλλον. Οι εμπειρίες των ανθρώπων ενός τόπου, η κινητικότητα, οι διάφορες δραστηριότητες και εκδηλώσεις, συμβάλλουν στην ανάπτυξη μιας εξοικείωσης με τον τόπο και με τους ανθρώπους του. Μέσω της χωρικής ανάλυσης μπορούμε να κατανοήσουμε πως ένας γεωγραφικός χώρος κοινωνικοποιείται (αναπτύσσει συλλογική συνείδηση, μέσα ελέγχου κτλ) ως χωρο-εδαφική ενότητα και στη συνέχεια δίνει τόπο σ' ένα σχέδιο χωρικής ανάπτυξης (projet de territoire). Η διεύρυνση αυτών των χώρων εφαρμογής μέσω της χωρικής αναπαράστασης, πέρα από τις θετικές επιπτώσεις που εμφανίζει

για την εφικτότητα και αποτελεσματικότητα του ίδιου του σχεδίου ανάπτυξης, ενισχύει τελικά, τις ίδιες τις σχέσεις και τις επαφές μεταξύ ερευνητών και εκπροσώπων των τοπικών κοινωνιών.

1.2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ

Τοπικό είναι ένα θέμα το οποίο αφορά ένα μικρό οικισμό, τοπικό, το οποίο χαρακτηρίζεται στην περίπτωση ενός νομού ή ακόμη και μιας Περιφέρειας. Οι έννοιες του οικισμού, του νομού και της Περιφέρειας είναι οριοθετημένες ως προς το τοπικό, ως προσδιοριστική έννοια. Στην Ελλάδα δεν υπήρξε μια συγκροτημένη πολιτική τοπικής ανάπτυξης. Η έλλειψη συγκεκριμένων στόχων και στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης απέτελεσε κατά καιρούς τη θεσμική αναδιάρθρωση του τοπικού χώρου.

Εκτός από τη χωρική προσέγγιση του τοπικού και του προσδιορισμού της έννοιας γεωγραφικό, διοικητικό και θεσμικό επίπεδο, υπάρχει και η κοινωνικο-πολιτιστική προσέγγιση του τοπικού, η οποία έχει ως κύριο γνώρισμα τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις, τα οποία δεν προσδιορίζονται με γεωγραφικά κριτήρια. Πολλές φορές οι παραδόσεις ξεπερνούν μια συγκεκριμένη γεωγραφική ενότητα και παρουσιάζουν μια άλλη εννοιολογική θεώρηση του τοπικού.

Ένας περισσότερο ευρύς ορισμός του τοπικού είναι η εδαφική ενότητα η οποία αντιστοιχεί σε επίπεδα θεσμικά όπως είναι οι Κοινότητες, οι Δήμοι, η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και η Περιφέρεια τα οποία χαρακτηρίζονται από συλλογική ταυτότητα και δυναμικές αλληλεγγύης²

Το τοπικό αναφέρεται σε κάθε δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα σε μια συγκεκριμένη χωρική μονάδα και υποστηρίζεται από τους κατοίκους της. Η τοπική ανάπτυξη είναι έννοια που συμπεριλαμβάνει και τον συλλογικό εθελοντισμό. Παλιότερα το κράτος προσπαθούσε να επιλύσει τα προβλήματα της αγροτικής περιφέρειας προωθώντας την τοπική ανάπτυξη, ενώ σήμερα στηρίζει το τοπικό προκειμένου να απαντήσει στις διεκδικήσεις για μεγαλύτερη αυτονομία.³

---

² Γούσιος Δημ. «Τοπική Ανάπτυξη και Ανθρώπινοι πόροι» Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, 1999 Σελ. 27

³ Γούσιος Δημ. 2001 «Χωρική προσέγγιση της οργάνωσης και της ανάπτυξης της υπαίθρου. Χωρικά συστήματα μικρών πόλεων»

1.3. ΤΟΠΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Οι σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στην κοινωνία και το χώρο έχουν κοινωνική οργάνωση στον χώρο που τους αντιστοιχεί και στηρίζονται σε κανόνες, δομές και δημιουργούν σχέσεις στο σύστημα.

Το τοπικό σύστημα είναι ένα σύστημα διαντίδρασης μεταξύ των παραγωγικών δυνάμεων, το οποίο δημιουργούν δρώντες όπως το άτομο, ή οικογένεια, η ομάδα, η επιχείρηση, η τοπική οργανωμένη κοινωνία, το Κράτος, όπου όλοι δραστηριοποιούνται στον περιβάλλοντα χώρο και το οποίο ρυθμίζει ένα σύστημα διαχείρισης (διακυβέρνησης), λιγότερο ή περισσότερο εμφανές. Αυτές οι παραγωγικές δυνάμεις είναι: οι εργαζόμενοι, οι αξιοποιημένοι πόροι, το κεφάλαιο, τα μέσα παραγωγής, η πληροφόρηση, στο εσωτερικό των οποίων σχηματίζεται η ίδια η οργάνωση του χώρου⁴.

Ο τόπος ως κατηγορία τοπικών χωρικών μορφών χαρακτηρίζεται από μια κεντρική θέση και ένα κεντρικό ρόλο, το πλέγμα των διοικητικών ορίων που ορίζει σαφείς διοικητικές μονάδες.

1.4. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

Το έτος 1997 το πρόγραμμα "Ιωάννης Καποδίστριας", χαρακτηρίστηκε για την αναμόρφωση της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης με τη συνένωση δήμων και κοινοτήτων, ως η μεγαλύτερη μεταρρύθμιση που έγινε ποτέ στη χώρα. Η διοικητική αναδιάρθρωση, πέραν των οξύτατων τοπικιστικών και μικροπολιτικών αντιδράσεων που εκδηλώθηκαν, αναδεικνυόταν σε πρώτηιστη αναγκαιότητα, καθώς η χώρα δεν μπορούσε να εισέλθει στον 21^ο αιώνα και να θεωρεί πως διεκδικεί πρωταγωνιστικό ρόλο στη ΝΑ Ευρώπη με περισσότερες από 5.000 κοινότητες, που συνήθως διέθεταν μόνο έναν γραμματέα και ένα αγροτικό αυτοκίνητο. Ο "Καποδίστριας" ήρθε με πολλές υποσχέσεις και προοπτικές, βασισμένος στο νέο ευρωπαϊκό μοντέλο των ισχυρών δήμων, επιλέξιμων στα προγράμματα των Βρυξελλών. Με έλλειψη της απαραίτητης υποστήριξης από την κεντρική διοίκηση με χρηματοδότηση, μέσα και προσωπικό, δεν μπόρεσε να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις. Η ανάγκη για αποτελεσματικότερη λειτουργία του κράτους, για αποκέντρωση υπηρεσιών και ενδυνάμωση του πρωτοβάθμιου διοικητικού φορέα, η αξιοποίηση των 22 δισεκατομμυρίων ευρώ του Δ' ΚΠΣ, η πολιτική της Ευρώπης "των πόλεων και

---

⁴ Γούσιος Δημ. Από τις σημειώσεις του μαθήματος του ΠΜΣ «Ανθρωπογεωγραφία», 2006:2

περιφερειών" οδηγούν στην ανάγκη μιας νέας, τολμηρότερης διοικητικής αναδιάρθρωσης, την οποία η κυβέρνηση προωθεί, θεωρώντας την μάλιστα ως μία από τις πέντε κορυφαίες μεταρρυθμίσεις της νέας θητείας της, σε όλους τους βαθμούς της αποκεντρωμένης διοίκησης: περιφέρειες, νομαρχίες και δήμους.

Σύμφωνα με τους σχεδιασμούς του Υπουργείου Εσωτερικών, έχει αρχίσει ο διάλογος με την ΚΕΔΚΕ και ΕΝΑΕ και η κυβέρνηση θα παρουσιάσει στη συνέχεια την πρότασή της, υπό μορφή νομοσχεδίου, για τις αλλαγές, οι οποίες θα ισχύσουν από το 2011, γεγονός που αφήνει να διαφανεί πως στις επόμενες αυτοδιοικητικές εκλογές, Οκτώβριο του 2010, οι πολίτες θα ψηφίσουν για διοικήσεις νέων νομαρχιών και δήμων.

Πρώτη προϋπόθεση που τίθεται για να αποδώσει κάθε σχεδιασμός, είναι η νέα οργάνωση να συνοδευτεί με ουσιαστικές αρμοδιότητες και χρηματοδοτήσεις από την κεντρική διοίκηση. Διαφορετικά θα υπάρχει ένα διοικητικό σύστημα ικανό στη θεωρία αλλά όχι αποτελεσματικό στην πράξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.1. ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣΜΟΣ

Στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης αναπτύχθηκαν πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης, μετά την διαπίστωση των ανισοτήτων μεταξύ των ανεπτυγμένων αστικών περιοχών και των υπανάπτυκτων αγροτικών περιοχών.

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 κορυφώθηκε η οικονομική και κοινωνική κρίση, με χαρακτηριστικά φαινόμενα της αποβιομηχάνισης σε βασικούς τομείς της βιομηχανίας και την υποχώρηση του κράτους πρόνοιας. Η οικονομική κρίση οδήγησε τις οικονομίες της αγοράς να αποκεντρώσουν τμήματα των παραγωγικών τους δραστηριοτήτων με σκοπό να ξεπεραστεί η κρίση μέσα από μια χωρική αναδιάρθρωση του κεφαλαίου.

Με την επίδραση του περιφερειακού δυναμισμού άρχισε να διαμορφώνεται μια νέα θεωρία τρόπου τοπικής ανάπτυξης. Η έμφαση στο τοπικό επίπεδο και η σύνδεση των τοπικών παραγωγικών συστημάτων διαδόθηκε στην δεκαετία του 1980. Τότε υπήρχε ένα σημείο καμπής των χωρικών θεωριών καθώς συνδέουν την κρίση του προηγούμενου μοντέλου ανάπτυξης με την εμφάνιση μιας περιόδου, όπου τα νέα κέντρα καινοτομίας και ανάπτυξης είναι βιομηχανικές περιοχές με μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τοπικό χαρακτήρα, τα οποία συνδέονται με την κρίση των παλαιών και με την εμφάνιση νέων τρόπων ανάπτυξης. Η αναπτυξιακή αυτή διαδικασία απαιτεί χωρική συνοχή, ταυτότητα, αλληλεγγύη και ενεργοποίηση του τοπικού δυναμικού, η οποία οδηγεί στον επαναπροσδιορισμό των χώρων και των φορέων, που θα αποτελέσουν τα σημεία στήριξης της τοπικής ανάπτυξης.

Η παγκοσμιοποίηση και η ηγεμονία της οικονομίας αποδίδουν αξία στην τοπική ανάπτυξη και στα πλαίσια δημιουργίας εδαφικών περιοχών. Οι παράμετροι της παγκοσμιοποίησης έχουν ανάγκη από συνύπαρξη με τα τοπικά χαρακτηριστικά. Η παγκοσμιοποίηση επιβλήθηκε στις κοινωνίες, ενώ η δημιουργία εδαφικών περιοχών βασίστηκε στο τοπικό στοιχείο. Μετά από μια μεγάλη περίοδο λειτουργίας του συγκεντρωτικού κράτους το τοπικό παρουσιάζεται απροσάρμοστο και διαλυμένο. Η κατάτμηση του χώρου σε περιφέρειες, νομαρχίες, δήμους, κοινότητες, επαρχίες, υπέκρυπτε τη λογική του διοικητικού ελέγχου, την καλή ύπαρξη σχέσεων κέντρου και περιφέρειας και την πολιτική εκπροσώπηση. Η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και η

κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου στην χωροταξία, οδήγησαν στην προσφυγή της περιφερειακής ανάπτυξης μέσα από τα τοπικά δίκτυα.

2.2. ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Από τη δεκαετία του '80 έκαναν την εμφάνισή τους οι έννοιες του τοπικού και της τοπικότητας και η τοπική ανάπτυξη πραγματοποιείται με τη συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού και αξιοποιεί τις τοπικές ιδιαιτερότητες. Η έννοια της τοπικής ανάπτυξης στην Ελλάδα υιοθετήθηκε από τους αναπτυξιακούς φορείς, ενόψει της υλοποίησης προγραμμάτων αναδιάρθρωσης του υπαίθρου χώρου. Έγινε μια μεγάλη προσπάθεια συγκράτησης του πληθυσμού στα αγροτικά κέντρα, με την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους, της γεωργίας και του τουρισμού.

Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι το πρώτο επίπεδο της άμεσης επικοινωνίας με τους κατοίκους της, έχει αρμοδιότητες προκειμένου να συνεργαστεί με άλλους φορείς της περιοχής και να διευρύνει τις αρμοδιότητές της.

Την ίδια περίοδο παρατηρείται η τάση της ενίσχυσης της Νομαρχιακής Διοίκησης και η θεσμοθέτηση των περιφερειών.

Η πιο σημαντική μορφή δράσης για την τοπική ανάπτυξη υπήρξε η διαδημοτική και διακοινοτική συνεργασία των διοικητικών μονάδων, η οποία εφαρμόστηκε με επιτυχία στις χώρες του εξωτερικού και καθυστερημένα στην Ελλάδα.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την τοπική αναπτυξιακή προσπάθεια ήταν η ύπαρξη κατάλληλων φορέων στο τοπικό επίπεδο, όπως είναι οι ΟΤΑ.

Οι Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι αποτέλεσαν ένα νέο θεσμό διακοινοτικής συνεργασίας, που σκοπό είχαν τον τοπικό προγραμματισμό. Με πρωτοβουλία των Ο.Τ.Α. της περιοχής και με βάση τις γεωοικονομικές, κοινωνικές και γεωγραφικές ενότητες (περιοχές) οι δήμοι και οι κοινότητες που περιλαμβάνονταν σ' αυτήν την γεωγραφική ενότητα, μπορούσαν να συνιστούν αναπτυξιακό σύνδεσμο.

Σε γενικές γραμμές οι αναπτυξιακοί σύνδεσμοι δεν λειτούργησαν αποτελεσματικά. Από εκείνους που λειτούργησαν αναδείχθηκε η συνεισφορά του θεσμού στην τοπική ανάπτυξη και επαληθεύτηκε η προσδοκία του νομοθέτη γι αυτούς⁵.

Στο πλαίσιο της κατάρτισης του περιφερειακού προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, προβλέπονταν και ειδικό πρόγραμμα για τους αναπτυξιακούς

---

⁵ Πραγιάτης, 1998 "Εισηγητική Έκθεση του Ν.2539/97"

συνδέσμους, βάση του οποίου επιτρέπονταν η επιχορήγηση από φορείς του δημόσιου τομέα, σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 1 του Ν. 1256/1982 για την εκτέλεση έργων, την κάλυψη δαπανών τους και την πληρωμή αποδοχών του προσωπικού τους. Κατά την χρονική περίοδο του 1984 το Υπουργείο Χωροταξίας εκπόνησε μελέτη για το χωροταξικό σχεδιασμό της χώρας και συγκεκριμένα για τον καθορισμό των γεωγραφικών-οικιστικών ενοτήτων των “ανοιχτών πόλεων”, οι οποίες θα συνιστούσαν τη μικρότερη ανθρωπογεωγραφική μονάδα, όπου θα υπήρχε μια στοιχειώδης αναπτυξιακή ολοκλήρωση, που θα συνδυαζόταν με τους στόχους δημιουργίας των αναπτυξιακών συνδέσμων. Η ανωτέρω μελέτη οριοθετούσε τις χωρικές μονάδες, προσδιόριζε τις απαραίτητες λειτουργίες σε κάθε επίπεδο και έδινε έμφαση κατά την εφαρμογή της στο τοπικό επίπεδο με βάση το οποίο αναδυόταν η βασική χωρική μονάδα, με την οποία οικοδομείται όλο το σύστημα οικιστικής και χωροταξικής διάρθρωσης του αγροτικού χώρου της χώρας⁶.

Σύμφωνα με το Ν. 1416/84 θεσμοθετήθηκαν οικονομικά κίνητρα προκειμένου να προωθηθεί η εθελούσια συνένωση γειτονικών ΟΤΑ, με βασικό σκοπό της πολιτικής του την διακοινοτική συνεργασία, η οποία θα οδηγούσε στην περαιτέρω τοπική ανάπτυξη.

Σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο της Περιφέρειας 1622/1986 (ΦΕΚ 92 Α') «Τοπική Αυτοδιοίκηση - Περιφερειακή Ανάπτυξη - Δημοκρατικός Προγραμματισμός», η χώρα διαιρείται σε Περιφέρειες (άρθρο 61). Η κάθε Περιφέρεια αποτελεί τόσο γεωγραφική μονάδα που έχει συγκεκριμένα όρια, εδαφική έκταση, πληθυσμό και έδρα όσο και διοικητική μονάδα που αποτελείται από όργανα και υπηρεσίες. Η Περιφέρεια αποτελεί μία αυτοτελή διοικητική μονάδα αποκέντρωσης της κρατικής διοίκησης με αρμοδιότητες σχεδιασμού, προγραμματισμού, συντονισμού και εφαρμογής των πολιτικών για την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της γεωγραφικής της περιοχής.

Θεσμοθετήθηκε δηλ. με το Ν. 1622/1986 μια ενδιάμεση πολιτική περιορισμών και οριοθετήσεων των όρων και των συνθηκών της συνένωσης, διατηρώντας τα κίνητρα του Ν. 1416/84. Οι συνενώσεις γίνονταν σε διαχωρισμένες εδαφικές ενότητες κάθε νομού, τις γεωγραφικές περιοχές, εντός των οποίων κοινότητες συνενώνονταν σε δήμους με ισχυρά οικονομικά ή άλλα κίνητρα και ανεξάρτητα από τον πληθυσμό τους. Αυτές οι συνενώσεις συμπεριλάμβαναν όλους τους ΟΤΑ της περιοχής, οι οποίες

---

⁶ Πραγιάτης, 1998, σελ. 59

ήταν παρόμοιες αλλά όχι ταυτιζόμενες με αυτές των αναπτυξιακών συνδέσμων. Υπήρχαν δηλ. δύο διαφορετικές εδαφικές ενότητες, οι οποίες κατά το νόμο δεν συνέπιπταν, με αποτέλεσμα να μην υφίσταται το επιχείρημα ότι οι αναπτυξιακοί σύνδεσμοι θα λειτουργούσαν ως «προθάλαμοι συνένωσης»⁷.

Σύμφωνα με το Ν.2218/94⁸ και τη θεσμοθέτηση της Ν.Α., οι υπηρεσίες της κρατικής Νομαρχίας που δεν καταργήθηκαν, μεταφέρθηκαν στην Περιφέρεια. Έγινε μια νέα προσπάθεια προκειμένου να επιλυθεί το θέμα του πολυκερματισμού των κοινοτήτων, με τα “Συμβούλια Περιοχής” και τον ορισμό ενός νέου θεσμού διακοινοτικής συνεργασίας. Τα Συμβούλια Περιοχής ήταν σύνδεσμοι που συστήθηκαν σε γεωγραφικές περιοχές και τους δόθηκαν αρμοδιότητες επιτελικού και διαχειριστικού χαρακτήρα. Σκοπός αυτών ήταν ο προγραμματισμός ανάπτυξης, η διαχείριση πόρων του ΠΔΕ και των προγραμμάτων της Ε.Ε., η υλοποίηση των πολεοδομικών σχεδίων εντός των ΖΟΕ και των Ειδικών Χωροταξικών Μελετών, η διοικητική και οργανωτική στήριξη των ΟΤΑ καθώς και αρμοδιότητες διαδημοτικού και διακοινοτικού χαρακτήρα⁹. Τα Συμβούλια Περιοχής είχαν ισχυρές αρμοδιότητες και οι ΟΤΑ μέλη είχαν δικαίωμα να τους εκχωρήσουν ακόμη περισσότερες. Ήταν τόσο ευρύ το φάσμα ώστε εάν τυχόν υπήρχαν εφαρμογές της νομοθεσίας προς αυτή την κατεύθυνση, οι ΟΤΑ μέλη θα ήταν μόνο τυπικά αυτοτελείς οργανισμοί, ενώ στην πράξη θα ήταν πρωτοβάθμιος οργανισμός υπό τις προϋποθέσεις του Συντάγματος που ορίζει τους δήμους και τις κοινότητες ως πρωτοβάθμιους ΟΤΑ. Με αυτόν τον τρόπο θα οδηγούνταν στην ενίσχυση της κοινής προσπάθειας των τοπικών κοινωνιών και στην ανασύνταξη σε νέους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η μετεξέλιξη του θεσμού της υποχρεωτικής συνεργασίας σε ενιαίο διοικητικό και πολιτικό οργανισμό, δηλ. ΟΤΑ πρώτου βαθμού, αποτελεί συνεπή προσήλωση στις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες για την ανασυγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, με αφετηρία το έτος 1984. Στην πορεία κρίθηκαν τα όρια της ανοχής απέναντι σε ένα κεντρικό πρόβλημα του διοικητικού μας συστήματος, για το οποίο όλοι συμφωνούν στη λύση, αλλά κανείς από εκείνους στους οποίους ανήκε η πρωτοβουλία της δρομολόγησής της, είτε με εθελοντική συνένωση είτε με υποχρεωτική συνεργασία, δεν είχαν την πολιτική τόλμη να την υλοποιήσουν.

---

⁷ Χριστοφιλοπούλου, 1995

⁸ «Ίδρυση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, τροποποίηση διατάξεων για την πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση και την περιφέρεια και άλλες διατάξεις».

⁹ Κουτάκος – Παπουτσής, 1996

Οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις ιδρύθηκαν με το Ν. 2218/94, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε από το Ν. 2240/94 και το Ν. 2307/95. Έχουν συντελεστεί θεσμικές αλλαγές στο τοπικό, νομαρχιακό και περιφερειακό επίπεδο. Η κύρια αλλαγή είναι ότι καταργήθηκαν οι κρατικές Νομαρχίες και αντικαταστάθηκαν από Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις¹⁰.

Στο τοπικό επίπεδο με τη σύσταση των συμβουλίων περιοχής υπήρξε αναβάθμιση της πρωτοβάθμιας τοπικής διοίκησης, με την απόδοση αρμοδιοτήτων και πόρων σε Δήμους και Κοινότητες¹¹.

Σε συνέχεια με το Ν. 2539/97 για τη “συγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης”, λαμβάνει χώρα η μεταρρύθμιση που στηρίζεται στη συνεργασία γειτονικών κοινοτήτων και δήμων με γειτονικές κοινότητες. Ως αποτέλεσμα των μακροχρόνιων προσπαθειών αναδιοργάνωσης του χώρου, πιστεύεται πως ο παραπάνω νόμος αποτέλεσε λύση στο πρόβλημα του κατακερματισμού των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ καθώς και στη συγκρότηση ισχυρών πρωτοβάθμιων χωρικών ενοτήτων.

Το πρόγραμμα “Ιωάννης Καποδίστριας” είχε σκοπό να δημιουργήσει βιώσιμους και λειτουργικούς Δήμους έτσι ώστε να επιτευχθούν δύο βασικοί στόχοι: οι παραδοσιακές υπηρεσίες να παρέχονται με όρους αποτελεσματικότητας αλλά να καταστούν ικανοί να αποδεχτούν τις νέες σύγχρονες υπηρεσίες καθώς επίσης και να αποκτήσουν μέσα από το σχεδιασμό και την υποστήριξη τις δυνατότητες πρωτοβουλιών τοπικής ανάπτυξης. Έτσι από τον τύπο του δήμου-ληξιαρχου και οδοκαθαριστή πέρασαν στο δήμο-ολοκληρωμένο κέντρο παροχής υπηρεσιών και μοχλό τοπικής ανάπτυξης¹².

Ο Νόμος 2503/97 (ΦΕΚ 107Α΄) «Διοίκηση, οργάνωση, στελέχωση της Περιφέρειας, ρύθμιση θεμάτων για την τοπική αυτοδιοίκηση και άλλες διατάξεις», δίνει στην Περιφέρεια τον χαρακτήρα ενιαίας αποκεντρωμένης μονάδας διοίκησης του κράτους, με διπλή έννοια οργανωτική και εδαφική, με δικό της προσωπικό, δικές της υπηρεσίες και δικό της προϋπολογισμό. Η Περιφέρεια έχει δημοσιονομική αυτοτέλεια και η διάρθρωση της είναι ανεξάρτητη από τα Υπουργεία και συμβάλει στον εθνικό σχεδιασμό στο πλαίσιο του σχεδιάζει, προγραμματίζει και εφαρμόζει τις πολιτικές για την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική της ανάπτυξη.

---

¹⁰ Γ. Πετράκος – Γ. Ψυχάρης, «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», 2004: 253

¹¹ Πραγιάτης, 1998

¹² Πραγιάτη 1998 “Εισηγητική Έκθεση του Ν.2539/97”

2.3. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η προσπάθεια για τοπική ανάπτυξη δεν θα πρέπει να είναι εξαρτημένη από τις πολιτικές του κεντρικού κράτους αλλά όχι και ανεξάρτητη από αυτές, στο βαθμό που οι κεντρικές πολιτικές εξυπηρετούν το τοπικό σχέδιο για ανάπτυξη. Θα πρέπει να εκμεταλλεύεται το θεσμικό πλαίσιο που παρέχουν οι κρατικές πολιτικές, να στηρίζει τις προθέσεις του κεντρικού κράτους για την τοπική ανάπτυξη και να υπερβαίνει τη σχέση κέντρου – περιφέρειας μέσω της αυτόνομης συμμετοχής σε υπερτοπικά και υπερεθνικά δίκτυα επικοινωνίας με ιεραρχικά ανώτερα κέντρα αποφάσεων¹³.

Η πληροφόρηση αποτελεί μεγάλη σημασία στην τοπική ανάπτυξη, μειώνει τις ανισότητες απέναντι στις αστικές περιφέρειες και συντελεί ώστε να μην χάνονται κοινοτικοί και εθνικοί πόροι.

Στο πλαίσιο των προσπαθειών για τοπική ανάπτυξη το ανθρώπινο δυναμικό θα πρέπει να έχει κατάλληλη επιστημονική κατάρτιση.

Οι αναπτυξιακές δραστηριότητες, οι πρωτοβουλίες και η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού θα πρέπει να συνοδεύονται από την δικτύωση αυτών μέσα στην χωρο-εδαφική ενότητα.

Κάθε γεωγραφική ενότητα θα πρέπει να σχεδιάσει μια ολοκληρωμένη στρατηγική ανάπτυξης, βασισμένη στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τους διαθέσιμους πόρους της.

2.4. ΤΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Κατά την περίοδο 1960-1970 η θεώρηση του χώρου εμφανίζεται ως αδυναμία για παραγωγή πολιτικών με κύριο άξονα την ύπαιθρο. Ο χώρος της υπαίθρου γίνεται αντιληπτός μέσα από μια κλιμακούμενη διαίρεση με την οποία αξιολογούνται και υλοποιούνται οι αναπτυξιακές και χωροταξικές παρεμβάσεις. Η ύπαιθρος θεωρείται ως ένας απέραντος εξω-αστικός χώρος με καθυστέρηση στην παραγωγή εξειδικευμένων πολιτικών και αντίστοιχη καθυστέρηση στο επίπεδο προσαρμογής του κοινωνικού, οικονομικού και θεσμικού χώρου της.

Στα μέσα της δεκαετίας του '80 οι πολιτικές αποκτούν αυτονομία σε σχέση με τη γεωργία, ενώ η ανάπτυξη απεγκλωβίζεται από την γεωργική ανάπτυξη. Ο ύπαιθρος χώρος αποστασιοποιείται από την γεωργική δραστηριότητα και ανακαλύπτει τις

---

¹³ Πετράκος, Ζήκος Ζαχαρόπουλος 1991

διακριτές από τον αστικό χώρο ιδιότητες, όπως είναι η πυκνότητα, οι επιχειρήσεις μικρού μεγέθους, μονοκατοίκηση του φυσικού και γεωργικού τοπίου.

Η κρίση του μοντέλου ανάπτυξης (κρίση του φορντισμού) από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 ενίσχυσε τη στροφή προς τον υπαίθρο χώρο, ο οποίος μπορούσε να δημιουργήσει και να υλοποιήσει μια αναπτυξιακή δυναμική.

Στην Ευρώπη από τις αρχές της δεκαετίας του '80 η κάποια ιδιαιτερότητα που προσδιορίζεται στον όρο του αγροτικού χώρου, εξαφανίζεται προς όφελος του όρου τοπικού (Bodiguel 1986).

Στο πλαίσιο αλλαγών και μετασχηματισμών για τον υπαίθρο χώρο η πρώτη διαφοροποιημένη προσέγγιση της υπαίθρου εμφανίζεται στην Ελλάδα από τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Η προσπάθεια αυτή συνδέεται με την ίδρυση και δραστηριοποίηση των πρώτων αναπτυξιακών εταιρειών με στόχο την “τοπική ανάπτυξη”. Η δύσκολη θέση της τοπικής αυτοδιοίκησης στο πλαίσιο του συγκεντρωτικού ελληνικού κράτους, σε συνδυασμό με τη κλαδική κάθετη οργάνωση των μηχανισμών και υπηρεσιών πλαισίωσης του αγροτικού χώρου δεν ευνόησαν την ένταξη των τοπικών φορέων στο σχεδιασμό των αντίστοιχων πολιτικών και την άρθρωση των αρμοδιοτήτων μεταξύ ανώτερων και κατώτερων διοικητικών επιπέδων. Στην Ευρώπη και Ελλάδα η θεώρηση της ανάπτυξης του υπαίθρου χώρου δεν περιορίζεται στο γεωργικό τομέα, αλλά εκτείνεται και στους άλλους τομείς της οικονομίας. Στην Ελλάδα η επέκταση αυτή προχωρά με αργούς ρυθμούς και η επιστροφή στο χώρο καθώς και η ενίσχυση του τοπικού, θέτουν το ζήτημα επαναπροσδιορισμού των χωρο-εδαφικών ενοτήτων και των ορίων τους στο εσωτερικό της υπαίθρου, ψάχνοντας για μια πιο ορθολογική χωρική οργάνωση με στόχο την ανάπτυξη¹⁴.

2.5. ΤΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ένα μεγάλο μέρος της περιφερειακής ανάπτυξης αποτελεί η τοπική ανάπτυξη και στόχος της είναι να λαμβάνει υπόψη την πραγματική κατάσταση αυτής. Με βάση την ιδιομορφία της και τα πολύπλοκα προβλήματα που παρουσιάζει η τοπική ανάπτυξη στο εσωτερικό της, πρέπει να βασίζεται σε οικονομικά, κοινωνικά και

---

¹⁴ Δ. Γούσιος «Υπαιθρος, αγροτικός χώρος και μικρή πόλη: Από την γεωργοποίηση στην τοπική ανάπτυξη», Βόλος 1999: 167-168

πολιτισμικά χαρακτηριστικά, τα οποία συνθέτουν μια περιοχή και την χαρακτηρίζουν ομοιογενή.

Στο πλαίσιο ενθάρρυνσης των πρωτοβουλιών που μπορούν να συμβάλουν στην αξιοποίηση των πόρων αυτής κατά το καλύτερο δυνατό τρόπο, οι επενδύσεις εξυπηρετούν πρωτίστως τοπικούς στόχους, με απώτερο σκοπό να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής του τοπικού πληθυσμού.

Η τοπική ανάπτυξη μπορεί να πάρει σημαντική θέση στην οικονομία μιας περιφέρειας και γενικότερα μιας χώρας όταν οι τοπικές και περιφερειακές αρχές έχουν υψηλό επίπεδο αυτονομίας και οργάνωσης. Όταν ενθαρρύνονται οι πρωτοβουλίες που συμβάλουν στην αξιοποίηση των πόρων μιας περιοχής και οι επενδύσεις εξυπηρετούν κατά προτεραιότητα τοπικούς στόχους. Συνεπώς για να υπάρξει επιτυχία απαιτείται συγκροτημένη προσπάθεια η οποία θα δημιουργήσει πολλαπλά αποτελέσματα και σταθερές συνεργασίες. Με αυτό τον τρόπο γίνεται αποτελεσματικότερη η αναζωογόνηση των αστικών ή αγροτικών περιοχών και αποκαθίσταται η ισορροπία ανάμεσα στις πόλεις και την ύπαιθρο.

2.6. ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζει τις τοπικές πρωτοβουλίες:

α. με τα αναπτυξιακά προγράμματα που εφαρμόζονται στις μειονεκτικές περιοχές μέσω της χρηματοδοτικής ενίσχυσης για την προώθηση των τοπικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών.

Κάθε προσπάθεια για πρόοδο στη χωροταξική και αναπτυξιακή θεώρηση της ελληνικής υπαίθρου, χωρίς να παραβλέψει τη θέση της στο παγκόσμιο και ευρωπαϊκό σύστημα, δεν μπορεί να μη λάβει υπόψη τις ελληνικές και μεσογειακές ιδιομορφίες, οι οποίες αναφέρονται στις έγγειες σχέσεις, στη συμπληρωματικότητα των δραστηριοτήτων και των συστημάτων παραγωγής και στη γεωγραφική-κοινωνική κινητικότητα της τοπικής κοινωνίας¹⁵, φαινόμενα που επηρεάζονται από τις αλλαγές που επιβάλλει η παγκόσμια αναδιάρθρωση της γεωργίας και προωθούν οι ευρωπαϊκές διαρθρωτικές πολιτικές.

---

¹⁵ Δ. Γούσιος «Υπαιθρος, αγροτικός χώρος και μικρή πόλη: Από την γεωργοποίηση στην τοπική ανάπτυξη», Βόλος 1999

β. με την προώθηση των άτυπων δικτύων συνεργασίας, στα οποία οι τοπικές πρωτοβουλίες έχουν σημαντική θέση, ενώ από χρηματοδοτική άποψη είναι λιγότερο σημαντικά.

Οι χρηματοδοτήσεις που παρέχει το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και τα Διαρθρωτικά Ταμεία αποτελούν πηγή χρηματοδότησης όλων των αναπτυξιακών έργων και προγραμμάτων. Η εξάρτηση της εθνικής πολιτικής συνεχίζεται από τις χρηματοδοτήσεις της Κοινότητας. Τα τελευταία χρόνια τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης αφορούν συνολικά την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Στην Ελλάδα με μεγάλη καθυστέρηση σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, ως συνέχεια ενός κύκλου μεγάλων θεσμικών αλλαγών, που μετακίνησαν την τοπική αυτοδιοίκηση από το περιθώριο στο προσκήνιο του πολιτικού και διοικητικού συστήματος, αποφασίστηκε η ανασυγκρότηση της τοπικής αυτοδιοίκησης με την ίδρυση νέων οργανισμών ισχυρών, βιώσιμων και λειτουργικών.

Ένα νέο σχέδιο συντονισμένης δράσης που περιλαμβάνει το θεσμικό πεδίο, προϋποθέτει την επεξεργασία των όσον το δυνατόν προσφορότερων οριοθετήσεων των νέων ΟΤΑ, της οποίας το αποτέλεσμα αποτυπώνεται στο άρθρο 1 του Ν. 2539/97 «Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης» και ταυτόχρονα συνοδεύεται από το Ειδικό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΠΤΑ) στο οποίο εντάσσονται τέσσερις δράσεις υποστήριξης της μεταρρύθμισης.

Ειδικότερα το Ε.Π.Τ.Α. αναφέρεται:

- στην κάλυψη λειτουργικών αναγκών των νέων ΟΤΑ,
- στην χρηματοδότηση του αναπτυξιακού προγράμματος που εκπονήθηκε και εφαρμόστηκε σ' αυτούς,
- στην εκπόνηση μελετών οργάνωσης και
- στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού των νέων ΟΤΑ.

Το σύνολο των συντονισμένων αυτών δράσεων αποτέλεσε το Επιχειρησιακό Σχέδιο "Ι. Καποδίστριας" για την ανασυγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Στις 5 Οκτωβρίου 2004 ψηφίστηκε ο Ν. 3274, (ΦΕΚ 195 τ.Α'/19.10.2004) για την οργάνωση και λειτουργία των Ο.Τ.Α., ο οποίος εξειδικεύεται σε πέντε κεφάλαια εκ των οποίων το δεύτερο θεσμοθετεί το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης «Θησέας».

Σύμφωνα με την απόφαση της ΚΕΔΚΕ η εξειδίκευση της περιφερειακής πολιτικής στο πλαίσιο του «ΘΗΣΕΑ» είναι να δοθεί ιδιαίτερη προτεραιότητα σε μικρούς ΟΤΑ, οι οποίοι για λόγους επιστημονικούς, τεχνικούς και οικονομικούς, είναι αποκλεισμένοι από το Γ΄ Κ.Π.Σ. Το αναπτυξιακό Πρόγραμμα «Θησέας» επιχειρεί να συγκροτήσει μια ολοκληρωμένη πολιτική για τους Ο.Τ.Α., η οποία θα ενισχύσει τον αναπτυξιακό ρόλο της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, μέσω συντονισμένων δράσεων και χρηματοδοτήσεων.

Ο «ΘΗΣΕΑΣ» θα πρέπει να προσανατολιστεί στη χρηματοδότηση και λειτουργία των κοινωνικών και τεχνικών υποδομών που θα προωθούν την ενιαία συγκρότηση και αποδοτική λειτουργία των “Καποδιστριακών” ΟΤΑ. Η παροχή καλύτερης ποιότητας και ποσότητας Τοπικών Δημόσιων Αγαθών και Υπηρεσιών παραμένει βασικός στόχος της ΤΑ, η οποία θα πρέπει να αξιοποιήσει όλα τα χρηματοδοτικά προγράμματα, τις τεχνολογίες και τις δυνατότητες τις οποίες έχει, ώστε να συμβάλλει στη βελτίωση της εξυπηρέτησης των πολιτών.

Ο «ΘΗΣΕΑΣ» θα πρέπει να δώσει βαρύτητα στις τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, που αποβλέπουν στην ανάπτυξη της τοπικής δραστηριότητας, στην περιβαλλοντική προστασία και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής.

Α. Η Κεντρική Επιτροπή Παρακολούθησης του προγράμματος, ύστερα από γνώμη της ΚΕΔΚΕ που διατυπώθηκε στο από 12/1/2005 Πρακτικό της, αποφάσισε να πραγματοποιηθούν δυο διακριτές κατανομές των πόρων: α) Τυπική κατανομή του 45% των πόρων, ήτοι κατανομή ενός συγκεκριμένου ποσού ανά Περιφέρεια και ΟΤΑ και β) Κατανομή του 35% των πόρων με προγραμματικά κριτήρια ανά Υποπρόγραμμα και Μέτρο, με βάση τις εθνικές και περιφερειακές προτεραιότητες και τα κριτήρια του άρθρου 11 του Ν. 3274/2004.

Β. Το υπολειπόμενο 20% των πόρων προορίζεται, σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ.3 του Ν.3274/2004, για τις οριζόντιες δράσεις, την αντιμετώπιση έκτακτων και επειγουσών αναγκών και την υποστήριξη της προσυμβατικής διαδικασίας για τις συμπράξεις των ΟΤΑ με τον ιδιωτικό τομέα.

Τα κριτήρια για την ένταξη έργων, μελετών και ενεργειών στο πρόγραμμα είναι αυτά που καθορίζονται στο άρθρο 11 του Ν.3274/2004.

Προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί σε μελέτες για την ωρίμανση έργων που έχουν προταθεί ή θα προταθούν για ένταξη στο Γ΄ και το Δ΄ Κ.Π.Σ., καθώς και σε έργα που ολοκληρώνουν λειτουργικά τις υποδομές που χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΠΤΑ ή άλλα προγράμματα της Ε.Ε..

Θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην αποφυγή κατακερματισμού και κατασπατάλησης των πιστώσεων σε πλήθος μικρών έργων και άλλων δράσεων χωρίς προγραμματικούς στόχους και επιχειρησιακή συνοχή.

Κατά την πρώτη κατάρτιση του προγράμματος, μπορούν να ενταχθούν έργα του ΕΠΤΑ για τα οποία έχει ήδη υπογραφεί σύμβαση και οι εγκεκριμένες πιστώσεις του ΟΤΑ στο ΕΠΤΑ δεν επαρκούν για την αποπληρωμή τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα τελευταία 20 χρόνια οι τοπικές κοινωνίες αναζητούν νέες πηγές ανάπτυξης στο εσωτερικό της κάθε περιοχής και οι συνεχείς αλλαγές που λαμβάνουν χώρα παγκοσμίως έχουν αλλάξει το θεσμικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο.

Το τοπικό με την ευρεία έννοια προσδιορίζεται από τα μη υπαρκτά όρια μιας χωρικής - γεωγραφικής ενότητας, το οποίο συναντάτε σε ένα ομοιογενές πεδίο με συγκεκριμένα στοιχεία περιβάλλοντος, οικονομικών δομών και πολιτιστικών ιδιοτεροτήτων. Το τοπικό αρκετές φορές προσδιορίζεται από στενά θεσμικά και διοικητικά πλαίσια όπου ασκούνται ορισμένες δράσεις και πολιτικές.

Στον ελληνικό χώρο η τοπική ανάπτυξη ακολουθεί το πρότυπο ανάπτυξης “εκ των άνω” ο οποίος περιλαμβάνει τις διαδικασίες της συγκέντρωσης και διαμορφώνει τη γενική και συνολική πορεία ανάπτυξης της χώρας.

Η δυνατότητα χρησιμοποίησης φυσικών και ανθρώπινων πόρων στο πλαίσιο της ενδογενούς ανάπτυξης, δίνει τη δυνατότητα μιας εναλλακτικής μορφής ανάπτυξης στο σύνολο του εθνικού χώρου. Τα δύο πρότυπα ανάπτυξης είναι απαραίτητα να συνυπάρχουν για την επίτευξη των στόχων και την αποτελεσματικότερη χρήση των παραγωγικών πόρων. Για το σκοπό αυτό απαιτείται χωρική συνοχή, ταυτότητα και αλληλεγγύη προκειμένου να στηριχθούν οι μηχανισμοί ενδογενούς ανάπτυξης. Οι τοπικές πρωτοβουλίες δεν είχαν μέχρι σήμερα δημόσια στήριξη και πολιτική, η οποία να ευνοεί την ανάπτυξή τους, καθόσον οι πολιτικές στήριξης θα έπρεπε να υποστηρίζουν τους τοπικούς φορείς στην άμεση επίλυση των προβλημάτων τους.

Κάθε περιοχή θα μπορούσε να έχει αυτονομία, οργάνωση και να μπορεί να διαθέσει τους πόρους για την ανάπτυξή της. Στην περίπτωση αυτή τίθεται το θέμα της μεταβίβασης των εξουσιών στις τοπικές αρχές καθώς και μεταβολή στο σύστημα της δημόσιας χρηματοδότησης.

Συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, πολιτικές και δράσεις θα πρέπει να έχουν τον πρώτο λόγο και να απασχολούν τις τοπικές αρχές και τους τοπικούς φορείς στην προσπάθεια της αναπτυξιακής διαδικασίας. Σ' αυτή τη διαδικασία οφείλει να συμμετέχει όλο το ανθρώπινο δυναμικό μιας περιοχής μέσα από οργανωμένες ή όχι συλλογικές ομάδες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

3.1. Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση των είκοσι πέντε περιλαμβάνει Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, οι οποίοι αποτελούν τις βασικές μονάδες διαχείρισης της κοινοτικής ζωής τόσο στις αγροτικές όσο και στις αστικές περιοχές. Το μέγεθος των αρμοδιοτήτων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, την καθιστούν βασικό εταίρο ζωτικής σημασίας για την επιτυχία της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση.

Σήμερα, στα περισσότερα κράτη μέλη οι αρμοδιότητες τους εκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα τομέων, στους οποίους περιλαμβάνονται η κοινωνική πρόνοια, η εκπαίδευση, η υγεία, η στέγαση, η προστασία του περιβάλλοντος, οι δημόσιες αστικές συγκοινωνίες, η υδροδότηση, η αποχέτευση, η αποκομιδή και επεξεργασία των αστικών απορριμμάτων, η συντήρηση των υποδομών, οι πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση συγκαταλέγεται στους σημαντικότερους φορείς ανάπτυξης της απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο. Σίγουρα όμως, ο ρόλος της χρειάζεται ενίσχυση προκειμένου να επιτύχει τη μέγιστη δυνατή αποτελεσματικότητα.

Το ευρύ φάσμα λειτουργιών αντικατοπτρίζεται στο συνολικό αριθμό εργαζομένων, οι οποίοι απασχολούνται από δημοτικούς οργανισμούς. Σημειώνεται ότι η Τοπική αυτοδιοίκηση αποτελεί συχνά έναν από τους μεγαλύτερους εργοδότες, ή ακόμη και τον κύριο εργοδότη, στην περιοχή της αρμοδιότητάς της. Παράλληλα η πολυμορφία του φάσματος διοικητικών αρμοδιοτήτων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σημαίνει ότι η δράση της έχει σημαντικό αντίκτυπο στην τοπική απασχόληση.

Αν και η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν είναι αρμόδια για τη χάραξη πολιτικών απασχόλησης, οι εθνικές Κυβερνήσεις έχουν αρχίσει να τη θεωρούν όλο και περισσότερο φύσει εμπλεκόμενη στην ανάπτυξη και την εφαρμογή ενεργών μέτρων για την αγορά εργασίας. Ορισμένα κράτη μέλη έχουν αρχίσει να θεωρούν την Τοπική Αυτοδιοίκηση, και ιδίως τους Δήμους, εταίρους όχι μόνον όσον αφορά την υλοποίηση ενεργών μέτρων, αλλά και όσον αφορά την υιοθέτηση μιας συνολικής ολοκληρωμένης προσέγγισης έναντι μιας σειράς προβλημάτων τα οποία επηρεάζουν την τοπική απασχόληση και την κοινωνική συνοχή.

Πολλοί τομείς που αποτελούν πηγές νέων θέσεων εργασίας εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η οποία μπορεί να καθορίσει την δομή

ενός σημαντικού τμήματος της τοπικής αγοράς εργασίας, εφαρμόζοντας καλύτερα σε τοπικό επίπεδο τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση. Η Ευρώπη κατευθύνεται προς μια οικονομία η οποία θα βασίζεται στη γνώση. Για την επίτευξη του στόχου αυτού απαιτούνται νέες τεχνικές καθώς και προσβάσεις στις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας και οι τοπικές αρχές μπορούν να συμβάλουν προκειμένου να διευκολύνουν την τοπική πρόσβαση στα νέα εργαλεία και τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών.

Οι Ευρωπαϊκοί ΟΤΑ πρέπει να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό όχι μόνο των ΟΤΑ της χώρας τους αλλά όλης της Ευρώπης. Η συγκριτική αξιολόγηση αποτελεί βασικό κριτήριο στην κατανομή των Ευρωπαϊκών πόρων. Η πολιτική αυτή αναμένεται να κυριαρχήσει στα επόμενα χρόνια με στόχο την αποτελεσματικότερη διάθεση και χρήση των κοινοτικών κονδυλίων. Η διαφάνεια και η εύκολη σύγκριση τιμών, μέσω του ενιαίου νομίσματος, θα επιτρέπει τον εντοπισμό παραγωγικών ή ελκυστικών τοποθετήσεων σε ΟΤΑ που θα έχουν την δυνατότητα να πείσουν για πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Από αυτή την άποψη οι Ευρωπαϊκοί ΟΤΑ θα πρέπει να παρουσιάσουν ένα οικονομικό πρόσωπο, αλλά και τέτοια αποτελέσματα, με τα οποία θα μπορούν να διεκδικήσουν ευρωπαϊκούς χρηματοδοτικούς πόρους. Εξ άλλου και οι ίδιοι οι πολίτες θα γίνουν πιο απαιτητικοί, καθώς η ενημέρωση και οι συγκρίσεις των τιμών και της ποιότητας των προσφερομένων υπηρεσιών θα είναι ευκολότερες λόγω του κοινού νομίσματος και της ενιαίας αγοράς. Αυτό δημιουργεί την ανάγκη για μια καλύτερη διαχείριση των ΟΤΑ.

3.2. ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

Σύμφωνα με όλους τους δείκτες, η Ελλάδα είναι το πιο συγκεντρωτικό κράτος από τα κράτη μέλη της ΕΕ. Η απόσταση μάλιστα που την χωρίζει από ορισμένα κράτη, με προηγμένα συστήματα ΤΑ, είναι πολύ μεγάλη. Θα πρέπει να συνυπολογιστεί ότι σύμφωνα με τελευταίες επιστημονικές έρευνες ο βαθμός αποκέντρωσης ενός κράτους συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη. Τα αναπτυγμένα κράτη στηρίζονται εμφανώς σε αποκεντρωμένα διοικητικά συστήματα.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε σύμφωνα με τα ανωτέρω ότι η επιτάχυνση των αποκεντρωτικών διαδικασιών στην Ελλάδα είναι επιτακτική ανάγκη.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία πολύ σημαντική μεταβίβαση αρμοδιοτήτων σε όλες τις Ευρωπαϊκές ΤΑ, στους τομείς των υπηρεσιών κοινωνικής

αλληλεγγύης και προστασίας του περιβάλλοντος, οι οποίοι θεωρούνται πρώτης προτεραιότητας. Πολλοί ήταν αυτοί που υποστήριζαν ότι η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στην ΤΑ θα προωθούσε το ζήτημα της διαφάνειας. Δυστυχώς η διαφάνεια της πολιτικής ζωής δεν είναι μία αυτόματη διαδικασία. Σε αρκετές περιπτώσεις η μεγέθυνση των δυνατοτήτων της ΤΑ συνοδεύτηκε από όλες τις αδυναμίες του κεντρικού μηχανισμού, όπως αντιπαραγωγικότητα, αδιαφορία, διαφθορά. Οι σημερινές τάσεις που διαφαίνονται στην Ευρωπαϊκή ΤΑ εμπεριέχουν μία προσπάθεια να αντιμετωπιστούν αυτά τα φαινόμενα και να προωθήσουν μία άλλη τοπική πολιτική «κουλτούρα».

Οι έλεγχοι που επιβάλλονται στην ΤΑ είναι διοικητικοί και οικονομικοί. Ο διοικητικός έλεγχος των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ, σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφορά την νομιμότητα και όχι την σκοπιμότητα των διοικητικών πράξεων. Σε ορισμένες μάλιστα ο περιορισμός του διοικητικού ελέγχου στη νομιμότητα των πράξεων και μόνο είναι και συνταγματικά κατοχυρωμένος (Πορτογαλία). Υπάρχουν χώρες, όπως η Μ. Βρετανία και η Σουηδία, που δεν προβλέπονται ειδικοί διοικητικοί έλεγχοι, αλλά αυτή την αρμοδιότητα την έχουν κυρίως τα δικαστήρια. Σε περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων, όπως της διαδημοτικής συνεργασίας στην Δανία, επιβάλλεται έλεγχος σκοπιμότητας. Οι αρχές που ελέγχουν διοικητικά τους πρωτοβάθμιους ΟΤΑ είναι η αμέσως ανώτερη διοικητική βαθμίδα (Δανία, Φιλανδία, Ιταλία) ή το κεντρικό κράτος (Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία). Ο οικονομικός έλεγχος των Ευρωπαϊκών ΟΤΑ ως στόχο έχει, τον καλύτερο συντονισμό της οικονομικής πολιτικής τους με αυτή της κεντρικής κυβέρνησης. Σκοπεύει επίσης στην αποφυγή δημιουργίας αρνητικών οικονομικών φαινομένων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ανισορροπίες την εθνική οικονομία, όπως ο φορολογικός ανταγωνισμός μεταξύ των ΟΤΑ. Ο οικονομικός έλεγχος που υφίστανται οι Ευρωπαϊκοί ΟΤΑ, από ανώτερες διοικητικές βαθμίδες και κυρίως από το κεντρικό κράτος, είναι ευθέως ανάλογος της δυνατότητας τους να στηρίζονται στους ίδιους πόρους. Στην Σουηδία, χώρα με πολύ υψηλό ποσοστό ιδίων εσόδων σε σχέση με τα συνολικά έσοδα, ο έλεγχος στα οικονομικά των ΟΤΑ περιορίζεται σε γενικές διατάξεις και οι οικονομικές παρεμβάσεις της κεντρικής κυβέρνησης μόνο στην συγκράτηση της αύξησης της τοπικής φορολογίας. Αντίθετα σε χώρες όπως η Ολλανδία, που η πλειοψηφία των εσόδων των ΟΤΑ προέρχεται από κρατικές επιχορηγήσεις, ο θεσμοθετημένος οικονομικός έλεγχος της κεντρικής κυβέρνησης είναι διεξοδικός και αναλυτικός. Σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει να συνυπολογιστεί

και ο έμμεσος έλεγχος των οικονομικών των ΟΤΑ μέσω των επιχορηγήσεων, αφού μία αύξηση ή μείωση τους επιβάλλει αναδιαρθρώσεις στον οικονομικό προγραμματισμό και διαχείριση των δήμων που στηρίζονται αποκλειστικά στις κρατικές επιχορηγήσεις.

3.3. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

Σε χώρες με μεγάλη «αυτοτέλεια» των ΟΤΑ παρατηρήθηκαν πιέσεις προς την τοπική αυτοδιοίκηση, οι οποίες τις τελευταίες δεκαετίες πήραν διάφορες μορφές και προκάλεσαν διαφορετικές αντιδράσεις από τη μεριά της ΤΑ. Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα σύγκρουσης κεντρικής διοίκησης με ΤΑ σημειώθηκε στην Μ. Βρετανία τη δεκαετία του '80, όταν η κυβέρνηση Θάτσερ προσπάθησε να ποδηγετήσει την ΤΑ και την βρήκε απέναντί της.

Σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες επίσης η κεντρική διοίκηση, στα πλαίσια εφαρμογής σταθεροποιητικών προγραμμάτων, προσπάθησε να περιορίσει το οικονομικό και πολιτικό μέγεθος της ΤΑ. Ένα από τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την εφαρμογή αυτής της πολιτικής ήταν οι περιορισμοί στις κρατικές επιχορηγήσεις προς την ΤΑ.

Η αντίδραση των ΟΤΑ σε ορισμένες περιπτώσεις ήταν πολύ έντονη. Η απάντηση τους στον περιορισμό των κρατικών επιχορηγήσεων ήταν η αύξηση των τοπικών φορολογικών εσόδων τους, που επηρέασε θετικά τον πληθωρισμό, με αποτέλεσμα αρνητικές επιπτώσεις στην σταθεροποιητική προσπάθεια της κεντρικής διοίκησης. Οι χρηματοδοτικές πηγές της ΤΑ αναδείχθηκαν σε πεδίο έντονων πολιτικών και οικονομικών συγκρούσεων μεταξύ κεντρικής κυβέρνησης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Η ΤΑ είναι ένας από τους χώρους στους οποίους αναμένεται να ενταθούν οι κεντρικές πιέσεις, ειδικά σε χώρες όπως η Ελλάδα με μεγάλη παράδοση κεντρικών παρεμβάσεων.

3.4. ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Από τα τέλη του 1980 μέχρι σήμερα κυριαρχούν στην πολιτική πρακτική της Ευρωπαϊκής ΤΑ, οι κάθε λογής και σε διάφορα επίπεδα συνεργασίες. Αυτό είναι σαφώς ένα νέο ποιοτικό χαρακτηριστικό στην λειτουργία και την πολιτική των ΟΤΑ.

Η διαδημοτική συνεργασία στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες γίνεται αποκλειστικά σε εθελοντική βάση (Δανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία, Σουηδία, Μ. Βρετανία) ή κυρίως σε εθελοντική βάση, αφού σε ορισμένες περιπτώσεις, επιβάλλεται με νόμο (Αυστρία, Φιλανδία). Οι συνεργασίες αυτές παρουσιάζουν μία ποικιλία όσον αφορά την νομική τους υπόσταση (αυτοδιοικούμενα όργανα, Ν.Π.Δ.Δ. Ν.Π.Ι.Δ.). Η ποικιλομορφία των νομικών μορφών που παίρνει η διαδημοτική συνεργασία δεν εμφανίζεται μόνο μεταξύ των Ευρωπαϊκών ΟΤΑ αλλά και στα πλαίσια μιάς χώρας (π.χ. στην Δανία παρατηρούνται διαφορετικές νομικές μορφές συνεργασίας). Οι διαδημοτικές συνεργασίες λειτουργούν με βάση καταστατικό στο οποίο αναφέρονται οι στόχοι, οι αμοιβαίες υποχρεώσεις, οι όροι συμμετοχής και αποχώρησης κ.λ.π. (Ιταλία, Πορτογαλία) ή η λειτουργία τους προβλέπεται σε ρυθμιστικούς νόμους (Αυστρία, Δανία, Λουξεμβούργο, Σουηδία, Ολλανδία, Μ. Βρετανία). Διοικούνται κυρίως από «συνέλευση» (Αυστρία, Ιταλία, Πορτογαλία, Σουηδία, Ολλανδία) στην οποία συμμετέχουν αντιπρόσωποι από όλους τους μετέχοντες ΟΤΑ.

Οι στόχοι των διαδημοτικών συνεργασιών εντοπίζονται σε υπηρεσίες οι οποίες κατά κανόνα ξεπερνούν τα διοικητικά όρια ενός ΟΤΑ ή η παραγωγή τους από έναν και μόνο ΟΤΑ για λόγους οικονομικών μεγέθους θεωρείται ασύμφορη. Οι συνεργασίες αυτές καλύπτουν μία ευρεία γκάμα υπηρεσιών σε τομείς όπως η εκπαίδευση, οι μεταφορές, η προστασία του περιβάλλοντος, η δημόσια υγεία, ο αθλητισμός κλπ. Η διαδημοτική συνεργασία δεν έχει περιορισμούς στο πληθυσμιακό ή άλλο μέγεθος του ΟΤΑ. Δύο «μικροί» ΟΤΑ μπορούν να συμφωνήσουν για την αλληλοϋποστήριξη και προμήθεια τεχνικών υπηρεσιών, όπως οι ΟΤΑ στα μεγάλα μητροπολιτικά κέντρα για την διάθεση και διαχείριση των απορριμμάτων.

Μία πολιτική διαχείρισης που το τελευταίο διάστημα έχει γίνει σχεδόν μόδα, είναι η χρήση δεικτών αποδοτικότητας των υπηρεσιών των ΟΤΑ. Σε χώρες όπως η Δανία, η Σουηδία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Μ. Βρετανία, από την δεκαετία του '90, έχει μπει σε εφαρμογή ένα σύστημα δεικτών αποδοτικότητας των δημοτικών υπηρεσιών, που κατά καιρούς συνδυάζεται με πολιτικές συγκριτικής αξιολόγησης.

Οι νέες διεθνείς οικονομικές και πολιτικές συνθήκες δεν επιβάλλουν μόνο αλλαγή στις οικονομικές επιλογές των ΟΤΑ. Σημαντικές αλλαγές έχουν ήδη δρομολογηθεί από τους Ευρωπαϊκούς ΟΤΑ και στο επίπεδο το πολιτικό και ιδιαίτερα της δημοκρατίας και της συμμετοχής των πολιτών. Η αλληλοσυσχέτιση πολιτικής και οικονομίας, σε τοπικό επίπεδο, γίνεται όλο και περισσότερο φανερή. Η στήριξη π.χ. στην τοπική φορολογία επιβάλλει στους ΟΤΑ και στους δημότες καλύτερη

ενημέρωση, αλλά και μεγαλύτερο έλεγχο της πολιτικής και οικονομικής διαχείρισης. Το ενδιαφέρον για τα κοινά και για την πολιτική έχει μειωθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα στην νεολαία.

Η Ευρωπαϊκή ΤΑ αναζητά τρόπους να αναβαθμίσει τις σχέσεις της με τον πολίτη, κυρίως για τρεις λόγους: α) για την αναζωογόνηση της τοπικής δημοκρατίας και των συμμετοχικών θεσμών, β) για την καλύτερη ενημέρωση των πολιτών και την συμπαράταξή τους στις επικείμενες «μάχες» ή τουλάχιστον στον περιορισμό του πολιτικού κόστους και γ) για την αποτελεσματικότερη εισροή πληροφοριών και την καλύτερη παροχή Τοπικών Δημοσίων Αγαθών και Υπηρεσιών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ευρωπαϊκή ΤΑ βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο, όπου από «φτωχός συγγενής» της κεντρικής διοίκησης αναδεικνύεται σε πραγματικό πρωταγωνιστή, που μπορεί να προσφέρει λύσεις στα σύγχρονα κοινωνικά και οικονομικά θέματα.

Ο δρόμος της όμως είναι δύσκολος και έχει να παλέψει με σκουριασμένες συγκεντρωτικές αντιλήψεις.

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν θα κερδίσει ή θα χάσει και το πόσο γρήγορα θα επαναπροσδιορίσει και εκσυγχρονίσει τον τρόπο οργάνωσης και τη λειτουργία της.

Η Ευρωπαϊκή εμπειρία δείχνει ότι άλλοι ΟΤΑ πέτυχαν και άλλοι όχι. Εξαρτάται από την ίδια. Το σημαντικότερο όμως σημείο είναι, το πώς θα μπορέσει η σύγχρονη ΤΑ, να προτείνει σύγχρονες και αποτελεσματικές λύσεις στον πολίτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΧΩΡΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

4.1. ΤΟΠΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην νεοσύστατη Ελληνική Πολιτεία ένα από τα πρώτα θέματα που απασχόλησαν τον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια ήταν η συγκρότηση του τοπικού, πολιτικού και διοικητικού συστήματος¹⁶. Σκοπός του ήταν η μετεξέλιξη του κοινοτικού συστήματος που υπήρχε ως μηχανισμός φοροδοτικής και εν μέρει διοικητικής οργάνωσης των υποδούλων Ελλήνων, σε θεσμό τοπικής αυτοδιοίκησης σύμφωνα με τα πρότυπα των τότε σύγχρονων εθνικών κρατών της ηπειρωτικής Ευρώπης. Η ενέργεια του αυτή είχε ως προϋπόθεση τον απεγκλωβισμό των κοινοτήτων από τον έλεγχο της κυρίαρχης σ' αυτές πολιτικής και κοινωνικής τάξης των προεστών και την υπαγωγή του θεσμού στο διοικητικό σύστημα της χώρας. Την έντονη αντίδραση των προεστών προκάλεσε το εγχείρημα, το οποίο τελικά δεν υλοποιήθηκε εξαιτίας του θανάτου του Ι. Καποδίστρια.

Με το Β.Δ. της 27^{ης} Δεκεμβρίου 1833 η Βαυαρική Αντιβασιλεία έθεσε τα θεμέλια της τοπικής αυτοδιοίκησης και η χώρα διαιρέθηκε σε δήμους οι οποίοι απέκτησαν αιρετή διοίκηση, αν και το πολίτευμα είχε οργανωθεί ως Απόλυτη Μοναρχία. Ο όρος «δήμος» επελέγη για να αντικαταστήσει τον όρο «κοινότητα» για δύο λόγους:

1. Για να αντιδιαστέλλουν με τις κοινότητες τις τοπικές φοροδοτικές και διοικητικές μονάδες που είχαν οργανωθεί από την Οθωμανική Αυτοκρατορία υπό των έλεγχο των προεστών και
2. Για να ζωντανέψουν την ελληνική έννοια του δήμου, του διοικητικού θεσμού που υπήρχε στις Πόλεις – Κράτη και υποδήλωνε το σώμα των δρώντων πολιτών. Αυτή η έννοια του δήμου που υπήρχε στην ελληνική πολιτική σκέψη και πράξη πέρασε αργότερα στο θεσμικό πλαίσιο της ρωμαϊκής Πολιτείας και εν συνεχεία στο θεσμικό πολιτισμό της Ευρώπης.

Ως προς τη χωροταξική διάρθρωση του Β.Δ. της 27^{ης} Δεκεμβρίου 1833, οι δήμοι αντιστοιχούσαν σε ευρείες περιφέρειες, είχαν στοιχειώδη οικονομική

---

¹⁶ Γ. Κοντογιώργη, Κοινοτική αυτοδιοίκηση και Καποδιστριακό πολιτειακό σύστημα, στο έργο: Ο Ι. Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους, 1983: 95

αυτοδυναμία και οι αρμοδιότητές τους επεκτείνονταν σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η πρόνοια, η δημόσια τάξη κ.α.

Η τότε ελληνική επικράτεια διαιρέθηκε σε 10 νομούς, 47 επαρχίες και 750 δήμους.

Θεσπίστηκε το πληθυσμιακό κριτήριο ως το βασικό για τον σχηματισμό των δήμων, όπου δήμος θα μπορούσε να γίνει κάθε χωριό που είχε 300 τουλάχιστον κατοίκους ή υπερέβαινε αυτόν τον πληθυσμό με άλλα γειτονικά χωριά. Οι δήμοι διακρίνονταν σε τρεις τάξεις. Οι δήμοι πρώτης τάξεως, οι οποίοι είχαν τουλάχιστον 10.000 κατοίκους, δηλ. ήταν πόλεις. Οι δήμοι δεύτερης τάξεως, είχαν τουλάχιστον 2.000 κατοίκους, δηλ. ήταν κωμοπόλεις και τέλος τα υπόλοιπα χωριά που είχαν πληθυσμό κάτω από 2.000 κατοίκους και αποτελούσαν τους δήμους τρίτης τάξεως. Λίγα χρόνια μετά την ίδρυσή τους οι δήμοι από 750 μειώθηκαν με συνενώσεις στο 1/3, ενώ αργότερα η χώρα αριθμούσε 442 δήμους με πληθυσμό πάνω από 5.000 κατοίκους και ήταν από τους μεγαλύτερους στην Ευρώπη.

Μετά την έκπτωση του Όθωνα το 1863 και την έλευση του Γεωργίου Α' και ενόψει της καθιέρωσης του Πολιτεύματος της Βασιλευόμενης Δημοκρατίας, με το σύνταγμα του 1864, η Β' Εθνική Συνέλευση ανέθεσε σε Επιτροπή Βουλευτών υπό την προεδρία Αιινιάν να συντάξει Σχέδιο Ψηφίσματος «περί Δήμων και Δημαιορσιών» για τη μεταρρύθμιση του δημοτικού συστήματος των Βαυαρών και της δημοκρατικής αρχής στην λειτουργία των δήμων. Το Σχέδιο εφαρμόστηκε ως προς το σκέλος που εισήγαγε την δημοκρατική αρχή στην τοπική αυτοδιοίκηση «περί Δημαιορσιών».

Το 1912 θεμελιώθηκε η διάκριση σε δήμους και κοινότητες, στην επιλογή της διαφορετικής διοικητικής οργάνωσης των αγροτικών και αστικών οικισμών, όπου η ίδρυση κοινοτήτων στηρίχθηκε στο κριτήριο του πληθυσμού και την ύπαρξη στοιχειώδους εκπαίδευσης, ως βασικής υποδομής.

Ως δήμος αναγνωριζόταν η πόλη με πληθυσμό πάνω από 10.000 κατοίκους ή πρωτεύουσα νομού ανεξαρτήτως πληθυσμού. Η χωροθέτηση των κοινοτήτων και η διάσπαση των δήμων έγινε με μονομερή ενέργεια της Κυβέρνησης, συνεπικουρούμενη από τα αποκεντρωμένα όργανα του κράτους.

Οι δεκαετίες που ακολούθησαν μετέβαλαν ριζικά τις πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες. Κυριάρχησαν οι μεταρρυθμίσεις του Τρικούπη και Βενιζέλου με στόχο τον εκσυγχρονισμό του διοικητικού συστήματος και ιδιαίτερα από πολιτική άποψη.

Ο Τρικούπης άλλαξε:

- την εδαφική διάρθρωση των εκλογικών περιφερειών,
- κατάργησε τη διοίκηση των επαρχιών και

➤ έθεσε θέμα καθορισμού νέου μεγέθους των νομών, ως δεύτερο βαθμό αυτοδιοίκησης ανάμεσα στο κράτος και στους δημάρχους και εν όψει της γενικής αναθεώρησης της διοικητικής διαίρεσης της χώρας.

Ο Βενιζέλος κατήργησε τελείως τους δήμους και έθεσε με αυτό τον τρόπο το τέλος του Βαυαρικού καθεστώτος σε τοπικό επίπεδο. Σε συνέχεια ανασυστήνονται οι μικρές κοινότητες, οι οποίες ανέρχονται στις 6.000 και δεν μπορούν να καταστούν βιώσιμες λόγω του μεγέθους τους. Με το ίδιο νομοθέτημα προβλέφθηκε η δημιουργία συνδέσμων κοινοτήτων σε εθελοντική βάση για την αντιμετώπιση της τόσο μεγάλης διάσπασης της αυτοδιοίκησης. Μετέπειτα δημιουργείται η δευτεροβάθμια αυτοδιοίκηση σε επίπεδο νομού που θα μπορούσε να παίζει ρόλο στην ανάπτυξη της χώρας¹⁷.

Στην πορεία παρατηρείται μια στασιμότητα στον τομέα της προώθησης των νέων αυτοδιοικητικών ρυθμίσεων με εξαίρεση την περίοδο 1941-1944, όπου στον τομέα της θεωρητικής αναζήτησης υπάρχει έντονος προβληματισμός, και για την Ευρώπη έχει σημαντικές εξάρσεις στη μεσοπολεμική εποχή και μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου¹⁸.

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη συμβαίνουν διαρθρωτικές μεταβολές των εδαφικών ενοτήτων τοπικού επιπέδου, είτε με τη μορφή της συνένωσης είτε με τη μορφή της διακοινοτικής συνεργασίας.

Στην Ελλάδα επανέρχεται η τάση για νέες διοικητικές μεταρρυθμίσεις, ενόψει και του προγράμματος του τότε σοσιαλιστικού κόμματος στην εξουσία. Η άνοδος της τεχνολογίας, της επιστήμης της οικονομίας κ.λ.π. επηρεάζουν την οργάνωση του χώρου. Παρατηρείται στο πλαίσιο των πρωτοβάθμιων διοικητικών μονάδων να υπάρξει εδαφική και διοικητική αναδιοργάνωση.

Σήμερα η τοπική αυτοδιοίκηση δεν έχει τον περιθωριακό ρόλο που είχε τότε στο πολιτικό σύστημα, ούτε η νομικοπολιτική δυναμική των οργάνων της, π.χ. του δημάρχου, έχει την σημασία που είχε αποκτήσει υπό το φάσμα ενός εύθραυστου συγκεντρωτικού πολιτικού συστήματος. Οι ρυθμοί και οι αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας ήταν διαφορετικές, καθώς η ελληνική ύπαιθρος είχε περιορισμένες αλλά ενεργές δυνάμεις.

---

¹⁷ Πραγιάτης, 1998

¹⁸ Χλέπας, 1994

Στην ερήμωση των χωριών συνετέλεσε η εσωτερική μετανάστευση των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων, όπου παρουσιαζόταν η συγκέντρωση του ενεργού ανθρώπινου δυναμικού στα αστικά κέντρα.

Στη σταδιακή κατάργηση των αρχικών κριτηρίων για τη διάκριση δήμων και κοινοτήτων συνετέλεσε η δυνατότητα που παρείχε το οικονομικό και οργανωτικό πλαίσιο του δήμου για την διοικητική ανάπτυξη της περιοχής του.

4.2. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΚΕΡΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Από τον κατακερματισμό της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης προκύπτουν οι παρακάτω αναφερόμενες συνέπειες¹⁹:

➤ Οι κοινότητες και οι μικροί δήμοι δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν στην συνταγματική αποστολή τους, δηλ. δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για αποτελεσματική διοίκηση των τοπικών υποθέσεων, όπως διαμορφώνονται στην σύγχρονη εποχή, λαμβανομένων υπόψη των γεωοικονομικών, κοινωνικών και τεχνολογικών συνθηκών, που προϋποθέτουν αυξημένο κόστος στις υποδομές και ευρύτερο πεδίο αποδοτικότητας. Αυτές τις υποδομές δεν είναι σε θέση να αποκτήσουν οι καχεκτικοί από οικονομική και δημογραφική άποψη, πρωτοβάθμιοι ΟΤΑ.

➤ Η εκτέλεση των έργων σε κοινότητες και μικρούς δήμους εξελίσσεται σε δυσμενείς συνθήκες τόσο για την οικονομία του έργου όσο και για τον χρόνο ολοκλήρωσής του δεδομένου ότι η εκπόνηση των μελετών γίνεται σε επίπεδο νομού από τις Τεχνικές Υπηρεσίες Δήμων και Κοινοτήτων, οι οποίες και με την αρτιότερη στελέχωση δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν με την απαιτούμενη αμεσότητα. Η μελέτη και η επίβλεψη των έργων θα ήταν ευχερέστερη αν κάθε ΟΤΑ είχε τη δυνατότητα να οργανώσει δική του τεχνική υπηρεσία, όπως οι μεγάλοι δήμοι.

Από τα ανωτέρω προκύπτει το συμπέρασμα ότι το περιεχόμενο των τοπικών υποθέσεων υπό το πρίσμα των τεχνολογικών, οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών σήμερα έχει μεταβληθεί και απαιτεί συνθετότερα και αποτελεσματικότερα συστήματα διοίκησης.

---

¹⁹ Εισηγητική έκθεση του νόμου 2539/97 “Συγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης”

➤ Η προοπτική μεταφοράς στους πρωτοβάθμιους ΟΤΑ ευρύτερου φάσματος αρμοδιοτήτων έτσι ώστε οι υπηρεσίες που παρέχονται από την Πολιτεία στους πολίτες να παρέχονται στο πλησιέστερο σ' αυτούς επίπεδο, θέτει στο επίκεντρο το ζήτημα της διοικητικής αναποτελεσματικότητας των υφισταμένων πρωτοβάθμιων ΟΤΑ. Από μία απλή απαρίθμηση υπηρεσιών που παρέχονται από τους δήμους ή από το κράτος στους κατοίκους των μεγάλων αστικών κέντρων, είναι βέβαιο ότι δεν μπορούν οι τοπικοί Άρχοντες να παρασχεθούν στους κατοίκους των κοινοτήτων και μικρών δήμων της υπαίθρου. Το γεγονός αυτό οδηγεί τους κατοίκους στα μεγάλα επαρχιακά αστικά κέντρα ή την Αθήνα, όπου αντιμετωπίζουν τις γραφειοκρατικές διαδικασίες.

➤ Η τοπική αυτοδιοίκηση τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, όπως σε όλη την Ευρώπη από πολλές δεκαετίες, έχει αναδειχθεί σε κρίσιμο επίπεδο σχεδιασμού και υποστήριξης της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης. Ο ρόλος μέχρι σήμερα της ελληνικής κατακερματισμένης πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης ασκείται αποτελεσματικά, εκεί όπου μπορεί να οργανώσει μηχανισμούς υποστήριξης, να εκπονήσει σχέδια ανάπτυξης βασισμένη στις δικές της οικονομικές και διοικητικές δυνάμεις. Οι μεγάλοι δήμοι είναι εκείνοι που πραγματώνουν τον αναπτυξιακό ρόλο του θεσμού. Οι μικρότεροι δήμοι και οι κοινότητες υποχρεώνονται να παραμείνουν θεατές ή στην καλύτερη περίπτωση να μεταβάλλουν θεσμούς αναπτυξιακής συνεργασίας σε μηχανισμούς αναδιανομής πόρων και έργων, όπως π.χ. οι περισσότεροι αναπτυξιακοί σύνδεσμοι και τα συμβούλια περιοχής.

Από την ανάλυση των παραπάνω επιπτώσεων **προκύπτει το συμπέρασμα ότι η κατακερματισμένη τοπική αυτοδιοίκηση δεν μπορεί να ανταποκριθεί ούτε στον επίκαιρο αναπτυξιακό της ρόλο αλλά ούτε στην παραδοσιακή διοικητική αποστολή της.** Η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να διαθέτει εκτός από την διοικητική της αυτοτέλεια, την οικονομική αυτοδυναμία και την λειτουργική της αυτάρκεια. Θα πρέπει δηλ. να έχει επαρκείς πόρους και επαρκές ανθρώπινο δυναμικό. Αυτά τα εφόδια είναι αδύνατον να υπάρξουν στις κατακερματισμένες τοπικές κοινωνίες που οδηγούνται σε “χειμερία νάρκη” δημογραφική και αναπτυξιακή.

Οι τοπικές υποθέσεις εξεταζόμενες υπό το πρίσμα των οικονομικών, κοινωνικών και τεχνολογικών συνθηκών σήμερα έχουν αλλάξει και απαιτούν περισσότερο αποτελεσματικά συστήματα διοίκησης.

4.3. Η ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η εικόνα που έχουμε έως τώρα για την αυτοδιοίκηση, είναι ότι πρόκειται για ένα θεσμό ο οποίος βρίσκεται στο περιθώριο του κράτους και δεν αλλάζει ριζικά μετά την αναθεώρηση. Η ξεχωριστή ρύθμιση της αποκεντρωμένης δομής του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης παραμένει, ενώ η διάκριση μεταξύ κράτους και τοπικής αυτοδιοίκησης είναι εμφανής. Το κράτος μπορεί να αναθέτει αρμοδιότητες στους ΟΤΑ, στους οποίους ασκεί εποπτεία και εξασφαλίζει τους πόρους. Οι αντιλήψεις για διαχωρισμό κράτους και τοπικής αυτοδιοίκησης δεν είναι μόνο επιφανειακές και παρωχημένες, αλλά γνωρίζουν πλήρως τη σύγχρονη διαμόρφωση του πολιτειακού φαινομένου. Συνεπώς η τοπική αυτοδιοίκηση όπως και τα άλλα δημόσια νομικά πρόσωπα, δεν μπορεί να θεωρηθεί ξένο σώμα σε σχέση με το κράτος, ώστε να δικαιολογείται η πολιτική της απαξίωση ή η νομική της υποβάθμιση, αλλά αποτελεί μέρος της αλυσίδας της δημόσιας διοίκησης με την οργανική έννοια αλλά και ένα επίπεδο άσκησης διοίκησης με τη λειτουργική της έννοια²⁰. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης έχει πλέον αντιμετωπισθεί κατά πρακτικό και συγκεκριμένο τρόπο, με την ενίσχυση της διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας, με την ρητή πρόβλεψη για τη δυνατότητα άσκησης αμιγώς κρατικών αρμοδιοτήτων. Η μεγάλη τομή την οποία έπρεπε να αποτολμήσει η συνταγματική αναθεώρηση ήταν η ευθεία και ρητή υπαγωγή της αυτοδιοίκησης στα περιφερειακά όργανα του κράτους. Συνεπώς από το Σύνταγμα θα έπρεπε να προκύπτει καθαρά ότι το ελληνικό διοικητικό σύστημα αποτελείται από την κεντρική διοίκηση, στην οποία περιλαμβάνονται τα αποκεντρωμένα καθ' ύλην κρατικά νομικά πρόσωπα και δημόσιες υπηρεσίες, και από την αποκεντρωμένη διοίκηση στην οποία περιλαμβάνονται τα αποκεντρωμένα κατά τόπον νομικά πρόσωπα της αυτοδιοίκησης, δηλ. οι ΟΤΑ.

4.4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΤΟΠΙΚΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ»

Μια από τις βασικές παραμέτρους που έχουν οδηγήσει στην περιθωριοποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι η οριοθέτηση της έννοιας “τοπική υπόθεση” που αποτελεί τη βάση για την οργάνωση και λειτουργία των Ο.Τ.Α. Το πρόβλημα δεν εντοπίζεται τόσο στο συγκεκριμένο καθορισμό των τοπικών υποθέσεων, αλλά σε

---

²⁰ Γ. Σωτηρέλης “Η μεταρρύθμιση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης” :2006: 52-53

έναν αναχρονιστικό διαχωρισμό τους από τις “κρατικές υποθέσεις”, οι οποίες μόνο κατ’ ανάθεση νοείται να ασκούνται από την αυτοδιοίκηση.

Για να παύσει αυτή η διάκριση μεταξύ των “κρατικών υποθέσεων” και των “τοπικών υποθέσεων” με χαρακτηρισμό των τελευταίων ως υποδεεστέρων, θα πρέπει να υπάρξει η έννοια της “δημόσιας υπόθεσης”,²¹ ως έννοια που αφορά όλες τις εκφάνσεις των κρατικών δραστηριοτήτων. Η κατανομή των δημοσίων υποθέσεων μεταξύ των επί μέρους κρατικών οργάνων, στο πλαίσιο του ενιαίου διοικητικού συστήματος, προϋποθέτει η άσκηση των δημοσίων αρμοδιοτήτων, να ανήκει κατά προτίμηση στις περισσότερο πλησιέστερες στους πολίτες αρχές. Η παραπάνω έννοια θα μπορούσε να αποτελέσει την βάση της κρατικής αποκέντρωσης.

4.5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Η κατοχύρωση της αρχής της οικονομικής διαφάνειας όσον αφορά την διαχείριση των πόρων της τοπικής αυτοδιοίκησης, είτε αυτοί προέρχονται από τον κρατικό προϋπολογισμό είτε από τοπικά έσοδα, περιλαμβάνεται σε όλα τα σχετικά ευρωπαϊκά κείμενα, προσδιορίζοντας το περιεχόμενο του θεσμού της κρατικής εποπτείας. Η συγκεκριμένη εποπτεία περιορίζεται ρητά σε έλεγχο νομιμότητας, ο οποίος είναι προληπτικός ή κατασταλτικός και επιπλέον διαθέτει εναλλακτικές λύσεις προκειμένου να αντιμετωπίσει το πρόβλημα των οικονομικών παρεκτροπών της τοπικής αυτοδιοίκησης²².

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η τοπική αυτοδιοίκηση θα πρέπει να είναι πιο κοντά στον πολίτη, να γνωρίζει λόγω της εγγύτητάς της καλύτερα τα προβλήματα που υπάρχουν, και συνεπώς να μπορεί να προσαρμόζει την κοινωνική δράση της στις ανάγκες.

Η κοινωνική πολιτική απαιτεί στην εφαρμογή της τη συστράτευση πολλών δράσεων. Συνδέεται άμεσα με τον πολιτισμό, τον αθλητισμό, τις δράσεις για ευπαθείς ομάδες, τις δράσεις για πρόληψη στον τομέα της υγείας κλπ. και μόνο στα πλαίσια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι δυνατός ο συντονισμός όλων των δράσεων σε μια συνολική προσέγγιση. Θα πρέπει για τους λόγους αυτούς η κοινωνική δράση να

---

²¹ Γ. Σωτηρέλης “Η μεταρρύθμιση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης” :2006: 60

²² Δ. Κατσούλη, “Συνταγματική πολιτική για την αυτοδιοίκηση”: 24

περάσει και θεσμικά, όπως συμβαίνει στην πράξη, στην τοπική αυτοδιοίκηση, η οποία βρίσκεται πιο κοντά στον πολίτη και ιδιαίτερα στους μικρούς Δήμους, όπου υπάρχει ένας πρόσθετος λόγος να ασκηθεί αποτελεσματικά η κοινωνική πολιτική, καθόσον τα προβλήματα πρέπει να επιλύονται από το πιο κοντινό στον πολίτη επίπεδο διοίκησης.

Όμως, οσοδήποτε καλός και αν είναι ο σχεδιασμός για ένα τομέα, συμπεριλαμβανομένου και του κοινωνικού, οσοδήποτε ισχυρό και αν είναι το θεσμικό πλαίσιο, με την έννοια της νομοθεσίας, αν οι φορείς που καλούνται να το υλοποιήσουν δεν έχουν πεισθεί για τη χρησιμότητά του και δεν έχουν τα μέσα να τον υλοποιήσουν, θα μείνει για πάντα σχεδιασμός. Πρέπει να πεισθεί η τοπική αυτοδιοίκηση για το πόσο χρήσιμη και αναγκαία είναι η άσκηση της κοινωνικής πολιτικής και ιδιαίτερα στην εποχή μας, που η παραδοσιακή οικογενειακή και κοινωνική-κοινοτική συνοχή αδυνατίζει, ιδιαίτερα στις αστικές και ημιαστικές ή τουριστικές περιοχές. Για τα μέσα και τις δυνατότητες υλοποίησης της κοινωνικής πολιτικής υφίσταται πρόβλημα, ιδιαίτερα στους μικρούς Δήμους.

Ένας Δήμος που το προσωπικό του είναι άτομα πρώην γραμματείς κοινοτήτων δεν μπορεί να ασκήσει κοινωνική πολιτική.

Κινδυνεύει η τοπική αυτοδιοίκηση αν μεταβιβασθεί η αρμοδιότητα, να σταματήσει το κεντρικό κράτος να παρέχει, έστω πλημμελώς κάποιες υπηρεσίες, αλλά να μην τις παρέχει και κανένας άλλος. Ένα τέτοιο παράδειγμα απετέλεσε η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων της αστυνομίας στην Τ.Α., χωρίς να δημιουργηθεί η Δημοτική Αστυνομία.

Στη χώρα μας έχουμε ΟΤΑ τριών ταχυτήτων. Είναι οι αστικοί Δήμοι, μεγάλοι και μικροί αλλά που προϋπήρχαν του σχεδίου "Καποδίστριας", κυρίως ως πρωτεύουσες νομών ή επαρχιών. Είναι οι "Καποδιστριακοί" Δήμοι, και ιδιαίτερα αυτοί που δεν συμπτύχθηκαν γύρω από μια ισχυρή Κοινότητα ή Δήμο. Και τέλος είναι και οι Κοινότητες που έχουν διατηρηθεί. Οι διαφορές στη δομή, στα μέσα και στα έσοδα είναι μεγάλες και οι προσπάθειες να γεφυρωθεί το χάσμα από πλευράς κράτους είναι πολύ μικρές έως μηδαμινές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να έχουμε παροχές στους πολίτες διαφορετικές, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά, ανάλογα με το πού έχουν επιλέξει ή έτυχε να κατοικούν. Αυτό αντιβαίνει στο σύνταγμα στην βαθύτερη έννοια της δημοκρατίας και της ισότητας.

Για να επιτύχει η οποιαδήποτε πολιτική που πρέπει να ασκήσει η τοπική αυτοδιοίκηση, προϋποθέτει την αναβάθμιση των Δήμων και κυρίως από άποψη στελέχωσης και πόρων.

Χρειαζόμαστε ουσιαστική αποκέντρωση, που θα περιλαμβάνει πόρους και επαρκή στελέχωση. Η τοπική αυτοδιοίκηση θα πρέπει να αναπτύξει πρωτοβουλίες και να μην βρίσκεται κάτω από την ασφυκτική κηδεμονία του κράτους, αλλά να μπορεί να αυτενεργεί και να ελέγχεται αυστηρά από το κράτος.

Η ουσιαστική αποκέντρωση, παρά τις όσες διακηρύξεις και παρά τις δηλωμένες καλές προθέσεις, στην πατρίδα μας είναι ακόμη το ζητούμενο.

Αν το κράτος κάποια στιγμή αναγκαστεί να προχωρήσει στον "Καποδίστρια II" οι τοπικές κοινωνίες που ξέρουν καλύτερα τις τοπικές συνθήκες θα πρέπει να αποφασίσουν για το ποιο είναι γεωγραφικά και διοικητικά καλύτερο σχήμα.

Θα πρέπει να μελετηθούν οι ανάγκες των Δήμων και η οικονομική ενίσχυση του κράτους να γίνεται με βάση τις ανάγκες αυτές, ώστε όλοι οι Δήμοι να μπορούν να προσφέρουν ίδιας ποιότητας υπηρεσίες στους πολίτες, άσχετα αν ζουν σε μεγάλο αστικό κέντρο ή σε κάποιο απομακρυσμένο νησί ή χωριό.

Η εποχή μας ζητά την μεταφορά σχεδόν του συνόλου της κοινωνικής πολιτικής μαζί με τους αντίστοιχους πόρους στην τοπική αυτοδιοίκηση πρώτου και δεύτερου βαθμού. Απαιτεί όμως και από την αυτοδιοίκηση να δείξει ότι μπορεί ν' αλλάξει την νοοτροπία, να προσαρμοστεί στην εποχή μας, να επαιτεί λιγότερο και να διεκδικεί περισσότερο, καθώς επίσης να χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες και να βελτιώνει την παροχή υπηρεσιών στους συμπολίτες.

Δεν είναι δυνατόν να πλησιάσουμε την Ευρώπη των δεκαπέντε όταν είμαστε η χώρα που η τοπική αυτοδιοίκηση χρηματοδοτείται με το χαμηλότερο ποσοστό του ΑΕΠ. Οι χώρες της Ευρώπης των 15 έχουν πολλά να μας διδάξουν στο θέμα της οργάνωσης της κοινωνίας και άσκησης της κοινωνικής πολιτικής.

Χρειάζεται όμως από όλους πολιτική βούληση και διάθεση για αγώνα, μια και η αποκέντρωση είναι στην ουσία μια μεταβίβαση εξουσίας από το κεντρικό κράτος και η εξουσία δύσκολα εγκαταλείπεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΓΕΩΡΓΙΑ-ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

5.1. ΥΠΑΙΘΡΟΣ-ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

Ο υπαιθρος χώρος αποτελεί το χωρικό και δομικό στοιχείο με το οποίο απεικονίζεται η χωροταξική και αναπτυξιακή πλευρά του εθνικού και περιφερειακού χώρου.

Ο υπαιθρος χώρος είναι παράλληλα δυναμικός και αδρανής. Σε ορισμένες περιοχές της υπαίθρου η γεωργία και βιομηχανία είναι δυναμικές και ανταγωνιστικές, ενώ σε άλλες όχι. Αναφορικά με τον υπαιθρο χώρο στην Ευρώπη, ο πληθυσμός είναι αστικός, ο περιβάλλον υπαιθρος χώρος αποτελεί πηγή προϊόντων, πρώτων υλών, χώρο αναψυχής και χωρική διέξοδο. Σημαντικές αλλαγές γίνονται στο γεωργικό τομέα που αποτελεί την οικονομική βάση των αγροτικών περιοχών καθώς δρομολογείται η μεταρρύθμιση από τη γεωργική πολιτική σε μια πιο ολοκληρωμένη πολιτική για τις αγροτικές περιοχές. Οι αγροτικές περιοχές εξαρτώνται από την ανάπτυξη των αστικών κέντρων και η σχέση τους είναι διαφορετική στις πυκνοκατοικημένες ή μη περιοχές. Η αστικοποίηση ερημώνει τον γύρω υπαιθρο χώρο, που χάνει τον αγροτικό του χαρακτήρα και καλείται ο χωροταξικός σχεδιασμός να βοηθήσει, προκειμένου να υπάρξει ισορροπία μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου. Οι μεταβολές που συμβαίνουν στον αγροτικό χώρο επηρεάζουν περισσότερο τους μικρούς οικισμούς, καθώς απαιτούνται πληθυσμιακά και οικονομικά μεγέθη για τη συντήρηση υπηρεσιών, χωρίς τις οποίες δύσκολα επιβιώνουν.

Η γεωργία εξελίσσεται σε ατομικό επίπεδο μέσα από τη συγκέντρωση και ανάδειξη μεγάλων εκμεταλλεύσεων, ενώ στην Ελλάδα η γεωργία και συγκεκριμένα στις αναπτυγμένες περιοχές αναδιοργανώνεται παράγοντας περισσότερο με λιγότερους ανθρώπους.

Στην Ελλάδα οι λειτουργίες της υπαίθρου συνδέονται με το λιανικό εμπόριο, τον τουρισμό στις παραθαλάσσιες περιοχές και τις υπηρεσίες που έχουν σχέση με την ανάπτυξη της γεωργίας.

Παρά το γεγονός ότι εξασθενεί η εξάρτηση του υπαιθρου χώρου από τη γεωργία, είναι απόλυτα συνδεδεμένος με αυτή.

Η Ελληνική υπαιθρος οδηγείται σε ριζικές αλλαγές εξαιτίας της παγκόσμιας αναδιάρθρωσης της γεωργίας και του διεθνή ανταγωνισμού.

Με βάση τις επιλεκτικές οικονομικές δραστηριότητες παρατηρούνται στον ύπαιθρο χώροι πίεσης, προκειμένου να υπάρξει επιλογή τμημάτων του, τα οποία θα ενσωματωθούν και θα παίξουν σπουδαίο ρόλο προκειμένου να περιθωριοποιηθούν άλλα. Σ' αυτές τις επιλογές η ύπαιθρος προχωρά με προγράμματα και εξατομικευμένες χωρικές σχέσεις μέσα από τις οποίες προκύπτουν νέοι χώροι μέσα στο ίδιο το χώρο της. Παρατηρείται το φαινόμενο της αλλαγής στην απασχόληση των κατοίκων στις παραδοσιακές δραστηριότητες, στην οργάνωση της κατοίκησης ακόμη και στη διαχείριση του ίδιου του χώρου και δημιουργούν ένα πεδίο προκειμένου να διερευνηθεί η εξέλιξη των δομών και η χωρική συνοχή της υπαίθρου. Στο πλαίσιο των εξελίξεων για την ύπαιθρο, αν θεωρηθεί ότι ο αγροτικός πληθυσμός είναι αναντικατάστατος για τις λύσεις που ζητούν τα προβλήματα, η επιβίωσή του προϋποθέτει τη μείωση της εξάρτησής του από την κύρια απασχόλησή του, τη γεωργία. Αυτό ενισχύεται και από τις παγκόσμιες εξελίξεις²³, όπως αναδιάρθρωση, ανταγωνιστικότητα, διεθνοποίηση, καθώς και από τα όρια που θέτει η ιδιόμορφη διάρθρωση της ελληνικής οικογενειακής γεωργίας.

5.2. ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η περιφερειακή πολιτική της χώρας μας θεμελιώθηκε τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια και βασίστηκε σε κλαδικές ενισχύσεις, κίνητρα για ανάπτυξη επιχειρήσεως σε υπανάπτυκτες ή παραμεθόριες ζώνες, ίδρυση βιομηχανικών περιοχών, έργα υποδομής, φορολογικές ελαφρύνσεις κ.λ.π.

Πριν το 1981 και ειδικότερα την περίοδο 1976-1981, οι δημόσιες επενδύσεις χρηματοδοτήθηκαν από εθνικούς πόρους μόνον (οι πόροι αυτοί ήταν κατά βάση δάνεια). Το 1981 σηματοδοτεί την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η περίοδος 1982-1987 καλύπτει την πρώτη φάση της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής από την οποία ευνοήθηκε και η Ελλάδα μέσα από αναπτυξιακά προγράμματα και νόμους.

Τα Μεσογειακά ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ) που ξεκίνησαν το 1985-1992 ήταν από τις πρώτες προσπάθειες του Περιφερειακού αναπτυξιακού προγραμματισμού. Συνεχίζει η μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων το 1988 για την υποστήριξη του στόχου της οικονομικής κοινωνικής συνοχής και τα

---

²³ Δημ. Γούσιος Ύπαιθρος Αγροτικός Χώρος & Μικρή Πόλη: Από τη Γεωργοποίηση στην Τοπική ανάπτυξη, Βόλος 1999

Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (Π.Ε.Π.) για τις Περιφέρειες της χώρας και το Α΄ Κ.Π.Σ. 1989-1993. Η επόμενη φάση συνδέεται με το Β΄ Κ.Π.Σ. (1994-1999), το οποίο θεωρείται ότι είναι η «τιμή της Συνθήκης του Μάαστριχτ» και στη συνέχεια το Γ΄ Κ.Π.Σ (2000-2006), οδήγησαν την Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική σε σύνδεση μ' αυτή της Κοινότητας. Η Ελλάδα εξακολουθεί να απολαμβάνει κοινοτικές ενισχύσεις, κοινοτικές πρωτοβουλίες και το Ταμείο Συνοχής²⁴. Τα αναπτυξιακά προγράμματα καταρτίζονται με την συμμετοχή των παραγωγικών και κοινωνικών φορέων και καλύπτουν όλους τους τομείς δραστηριότητας.

Τα τελευταία χρόνια η ελληνική οικονομία παρουσιάζει σταθερή βελτίωση, χωρίς όμως η ανάπτυξη αυτή να πέτυχε τον επιθυμητό βαθμό οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, με τις ευρωπαϊκές χώρες. Ενδοπεριφερειακές και διαπεριφερειακές έντονες ανισότητες εξακολουθούν να υπάρχουν, καθώς έργα υποδομής και θεσμικές μεταρρυθμίσεις έχουν συντελέσει στη περιφερειακή ανάπτυξη. Προβλήματα όμως όπως η αποβιομηχάνιση, η υστέρηση του αγροτικού τομέα, η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών στον τουρισμό, η πληθυσμιακή ανισοκατανομή, η διάρθρωση της παραγωγικής βάσης, η ανεργία, η έλλειψη εξειδίκευσης, η τεχνολογική υστέρηση και άλλα, συνθέτουν χαρακτηριστικά του ελληνικού περιφερειακού προβλήματος.

Η Περιφερειακή Πολιτική που ασκήθηκε στην πατρίδα μας έχει τα αποτελέσματα που σήμερα βιώνουμε και που σε καμιά περίπτωση δεν μπορούμε να πούμε ότι για τις αγροτικές περιοχές είναι ικανοποιητικά.

5.3. ΧΩΡΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Ο πληθυσμός του υπαίθρου χώρου αν και μειώνεται αισθητά σε σχέση με την πόλη, παραμένει ακόμα αριθμητικά σημαντικός. Την κοινωνία της υπαίθρου την αποτελούν οι γεωργοί με τις δραστηριότητές τους, η οποία σήμερα δεν περιορίζεται μόνο στη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα.

Το φαινόμενο της διαφοροποίησης αυτής της κοινωνικής ομάδας στις ανεπτυγμένες χώρες γίνεται πιο σύνθετο και απαρτίζεται από βιοτέχνες, υπαλλήλους, εργάτες, εμπόρους κ.λ.π., ενώ στην Ελλάδα βρίσκεται σε αρχικό στάδιο.

---

²⁴ Γ. Πετράκος – Γ. Ψυχάρης, «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα», 2004: 316

Στην Ευρώπη οι διοικητικές ενότητες, δηλ. οι σημερινοί Καποδιστριακοί Δήμοι και πρώην κοινότητες, θεωρούνται υπαιθριακές ή αστικές ανάλογα με τον πληθυσμό τους. Την τελευταία δεκαετία παρατηρείται μια συνεχή μείωση του ενεργού γεωργικού πληθυσμού, η οποία ξεκίνησε από τις δεκαετίες 1950-1960 στις περιθωριακές περιοχές και επεκτείνεται σήμερα στο μεγαλύτερο μέρος των ενδιάμεσων περιοχών, οι οποίες καλύπτουν το 80% του ευρωπαϊκού και ελληνικού χώρου. Στον υπαιθριακό χώρο λαμβάνει χώρα η αγροτική ανάπτυξη, η οποία εμπεριέχει οικονομικές δραστηριότητες και γεωργική ανάπτυξη.

Στον ελληνικό χώρο παρατηρείται μη πιστότητα των απογραφών του πληθυσμού. Η αναδιάρθρωση των τοπικών οικονομιών που κυριαρχούνται από τη γεωργία και η “αναδίπλωση” των τοπικών κοινωνιών συνδυασμένες με την ενίσχυση του τοπικού, την τεχνολογική πρόοδο και τις πολιτικές για την ύπαιθρο της Ε.Ε., θέτουν το ζήτημα της τοπικής ενδογενούς ανάπτυξης στο εσωτερικό του υπαιθρου χώρου (Pecguert 1992).

Η τοποθέτηση του χώρου σε μια αναπτυξιακή διαδικασία χρειάζεται χωρική συνοχή, ταυτότητα και αλληλεγγύη, ώστε να αποτελέσουν τα σημεία στήριξης της τοπικής ανάπτυξης.

Η διερεύνηση των δυνατοτήτων και των τάσεων διαμόρφωσης χωρο-εδαφικών ενοτήτων, ικανών να διαδραματίσουν ουσιαστικότερο ρόλο στις νέες χωρικές δυναμικές εκφράσεις και ανακατατάξεις, αποτελεί σημαντική συμβολή στην κατανόηση των εκ των κάτω δυναμικών²⁵.

Η υλοποίηση αποσπασματικών χωρικών και αναπτυξιακών πολιτικών για τον ύπαιθρο χώρο, είχε σαν συνέπεια την εξασθένηση της κοινωνικής και χωρικής συνοχής. Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν προκειμένου να ενισχύσουν τη βιομηχανία ή τις συγκοινωνιακές υποδομές, επέδρασαν χωρικά και τα αποτελέσματα ήταν εμφανή, ενώ οι επιδράσεις των αγροτικών πολιτικών γίνονται αντιληπτές με καθυστέρηση.

Στην Ελλάδα ο ύπαιθρος χώρος με βάσει τις επιλογές της χωροταξικής πολιτικής, θεωρούνταν ως το υπόλοιπο του αστικού χώρου. Η αντίληψη αυτή είχε δυσάρεστες χωρικές επιπτώσεις για την ύπαιθρο και σε συνέχεια για την ανάπτυξη της χώρας.

Οι άμεσες χωρικές πολιτικές στην ύπαιθρο περιορίστηκαν:

---

²⁵ Δημ. Γούσιος Ύπαιθρος Αγροτικός Χώρος & Μικρή Πόλη: Από τη Γεωργοποίηση στην Τοπική ανάπτυξη, σελ. 159, Βόλος 1999

- στις ειδικές ρυθμίσεις που επιβάλλουν οι Ευρωπαϊκές χωροταξικές πολιτικές, όπως προγράμματα και πρωτοβουλίες
- στη ρύθμιση των όρων της εκτός σχεδίου δόμησης και
- σε περιοχές που αφορούσαν βιομηχανικές περιοχές.

Η χωροταξική και αναπτυξιακή πολιτική θα πρέπει να συνυπάρχουν ως μια κοινή πολιτική στο τοπικό επίπεδο. Με αυτό τον τρόπο θα πρέπει να ενισχυθούν οι τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες. Οι πολιτικές τοπικής ανάπτυξης αποσκοπούν στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, διατηρώντας την τοπική, πολιτιστική και οικονομική ταυτότητα.

Στο πλαίσιο μιας νέας χωροταξικής θεώρησης για την οργάνωση και ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού υπαιθρου χώρου αναζητούμε ένα νέο ρόλο των μικρών πόλεων στο εσωτερικό των χωρο-εδafικών ενοτήτων, που θα είναι περισσότερο λειτουργικοί για την τοπική τους ανάπτυξη. Στόχος της αναζήτησης καθίσταται η μείωση πολλαπλών περιορισμών (εδafικών, γραφειοκρατικών κτλ) που θέτει το υφιστάμενο διοικητικό σύστημα (Pouille και Gorgeu 1997), αλλά και η αναχωροθέτηση εκείνων των λειτουργιών και υπηρεσιών που θα μπορούσαν να διαμορφώσουν και να συγκροτήσουν αστικότητες της υπαίθρου. Η υλοποίηση αυτών των στόχων θα ήταν ικανή να συντελέσει στην συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού και την ενίσχυση της συνεργασίας με περιφερειακούς μηχανισμούς, με συνέπεια τη στήριξη της τοπικής οικονομίας.

5.4. ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1981 η ΚΑΠ άρχισε να ενισχύει κατά ζώνες παραγωγής την οικογενειακή γεωργία εξασφαλίζοντας περισσότερο την σταθερότητα παρά την αύξηση των εισοδημάτων τους, συνεχίστηκε ο εκσυγχρονισμός των εκμεταλλεύσεων, ο οποίος απέδωσε στο εσωτερικό της υπαίθρου, στην παραγωγή πρωτογενούς πρώτης ύλης, παρά στη μεταποίηση.

Οι τοπικές οικονομίες οργανωμένες γύρω από τη μικρή πόλη και στηρίζοντας τη τοπική αλληλεγγύη, οικοδομήθηκαν και εξελίχθηκαν σε σχέση με την ικανότητά τους ν' ανταγωνισθούν τις μεσαίες πόλεις²⁶. Ο ανταγωνισμός αφορούσε τον έλεγχο ενός μέρους από τις εκροές της γεωργικής τους οικονομίας αλλά και της τοπικής

²⁶ Δημ. Γούσιος Ύπαιθρος Αγροτικός Χώρος & Μικρή Πόλη: Από τη Γεωργοποίηση στην Τοπική ανάπτυξη, Βόλος 1999: 179

εμπορικής αγοράς, της οποίας η ανάπτυξη συνδέθηκε με την πρόοδο της τοπικής γεωργίας και τη σταθεροποίηση του οικογενειακού εισοδήματος μετά το 1981.

Μετά το 1985 υπήρξαν βασικοί λόγοι αδυναμίας στήριξης των εκ των κάτω πρωτοβουλιών και της σωστής αξιοποίησης των νέων κοινοτικών πόρων, την οποία ανέλαβαν και συνέχισαν οι παραδοσιακοί μηχανισμοί των κεντρικών Υπουργείων (Γεωργίας και Εθνικής Οικονομίας) και των περιφερειακών τους παραρτημάτων, εντάσσοντας τις διαρθρωτικές ενισχύσεις στην ακολουθούμενη από το 1960 τομεακή πολιτική:

- εντατική γεωργία στη βάση της μονοδραστήριας οικογενειακής εκμετάλλευσης, με διασφάλιση τη παραγωγή πρωτογενούς πρώτης ύλης και
- ενίσχυση της μεταποίησης με χρηματοδότηση του συνεταιριστικού δικτύου και του ιδιωτικού τομέα (Goussios-Zacopoulou 1990 και 1992).

Ο σχεδιασμός νέων πολιτικών για τη γεωργία και την ύπαιθρο της Ε.Ε., η προσπάθεια αναπροσανατολισμού και στήριξης της ανάπτυξης του υπαιθρου χώρου, για να είναι επιτυχής προϋποθέτει: α) στοχοθετήσεις και δράσεις περαιτέρω β) αξιοποίηση φυσικών και άλλων τοπικών πόρων και γ) ανάδειξη παλιών και νέων οριζόντιων φορέων, ως μέσο για απεξάρτηση από τις παραδοσιακές κατιούσες δομές πλαισίωσης, διοικητικές ή τομεακές. Η προσπάθεια θα πρέπει να αποβλέπει στη δυνατότητα σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων ανάπτυξης και δράσεων στο επίπεδο των χωρο-εδαφικών και χωρο-τοπικών ενοτήτων της υπαίθρου.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα οι προσπάθειες για σχεδιασμό πολιτικών και παρεμβάσεων στην ύπαιθρο, κινήθηκαν στο πλαίσιο του συστήματος σχέσεων πόλης – υπαίθρου με αναφορά στην κοινότητα και αποτέλεσμα την εξασθένιση της συνοχής του πλήθους των μικρών ΟΤΑ της υπαίθρου.

Ο ύπαιθρος χώρος δεν θεωρήθηκε ως ενιαίο σύνολο εδαφικών ενοτήτων, οι οποίες θα έπρεπε να οριοθετηθούν με βάση τη χωρική, κοινωνική και οικονομική συνοχή τους, τις δραστηριότητες και λειτουργίες τους. Η επιλεκτική αξιοποίηση τμημάτων της υπαίθρου μέσω μικρο-χωροταξικών και κλαδικών πολιτικών, λειτούργησε σε βάρος της συνοχής των γεωγραφικών περιοχών επιπέδου επαρχίας.

Ο Β΄ Βαθμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης καθυστέρησε να εφαρμοστεί και δεν αναπτύχθηκαν φορείς που θα μπορούσαν να συμβάλλουν σε αναπτυξιακές διαδικασίες στο εσωτερικό των ευρύτερων χωρο-εδαφικών ενοτήτων της υπαίθρου. Η ύπαιθρος στην Ελλάδα είναι ένας χώρος χωρίς πολιτικές εξειδικευμένες στις

ιδιαιτερότητες των προσδιορισμένων γεωγραφικών ενοτήτων, ακόμη και στο πλαίσιο της ΚΑΠ.

Η σημερινή κατάσταση για τον αγροτικό τομέα, χαρακτηρίζεται από στασιμότητα, συντήρηση μέσω επιδοτήσεων, έλλειψη προσαρμοστικότητας και ανταγωνιστικότητας.

Και ενώ η εφαρμογή της ΚΑΠ, συγκράτησε ή επιβράδυνε για κάποιο διάστημα την έξοδο του αγροτικού πληθυσμού με ταυτόχρονη όμως εντατικοποίηση και επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος, δεν χρησιμοποιήθηκε όπως έπρεπε από τον αγροτικό πληθυσμό που τώρα ευρίσκεται πάλι στην αφετηρία. Ο εφησυχασμός, η έλλειψη οργάνωσης και στόχων των τοπικών κοινωνιών, μειώνουν την δυνατότητα αξιοποίησης των νέων ευκαιριών, με τα σημερινά μοντέλα παρέμβασης. Πριν την 1η Μαΐου 2004 η χώρα με το μεγαλύτερο ποσοστό αγροτών στην Ε.Ε. ήταν η Ελλάδα με 8%, ενώ σήμερα είναι η Πολωνία με 20%. Όταν μεγάλο ποσοστό πληθυσμού (5+ %) ασχολείται με τον πρωτογενή τομέα της οικονομίας (γεωργία) συνεπάγεται, συνήθως, μια οικονομία που δεν είναι τόσο ανεπτυγμένη ή παραγωγική. Όσο μεγαλύτερο ποσοστό απασχολείται στον τριτογενή τομέα (υπηρεσίες) τόσο πιο "ανεπτυγμένη" και δυνατή οικονομία έχει ένα κράτος. Παρόλο που ακούμε ότι τα προβλήματα δημιουργήθηκαν λόγω Ε.Ε. ακόμα δεν υπάρχει καμιά εξήγηση είτε στους γεωργούς, είτε στον υπόλοιπο πληθυσμό για το ποια είναι η πολιτική της Ε.Ε. στην γεωργία.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ε.Ε. υπολογίζεται ότι αποτελεί το 40 με 50% του προϋπολογισμού της Ε.Ε., αν και όπως είδαμε πολύ μικρό ποσοστό του πληθυσμού απασχολείται με την γεωργία. Το 1998 οι γεωργοί αποτελούσαν λιγότερο από 5% του εργαζόμενου πληθυσμού της Ε.Ε. και το 2000 το 44% του προϋπολογισμού πήγαινε στην Κ.Α.Π. Αν και η Κ.Α.Π. υπάρχει από τον καιρό της πρώτης ευρωπαϊκής συνθήκης (Ρώμη 1957), έχει αλλάξει αρκετά από τότε.

Στην συνέχεια η πολιτική άλλαξε από τον έλεγχο των τιμών με έμμεσα μέσα, στην άμεση επιδότηση των παραγωγών. Στόχος ήταν να αποφευχθούν τα πλεονάσματα στις νέες υπό ένταξη χώρες (που θα είχαν το κίνητρο να αυξήσουν την παραγωγή για την οικονομική βοήθεια) και να συγκεντρωθεί το πρόγραμμα στην ανάπτυξη της υπαίθρου γενικά (και όχι μόνο της γεωργίας).

Τουλάχιστον στις 8 χώρες πρώην κομμουνιστικές, που εντάχθηκαν το 2004, δεν έχει εφαρμοστεί ακόμα πλήρως η Κ.Α.Π. Δίνεται πίστωση χρόνου για να επιτευχθεί το "structural adjustment" (αναδιάρθρωση) που απαιτείται για την μετακίνηση των

εργαζομένων σε πιο παραγωγικούς τομείς. Επίσης, πολλές από αυτές τις χώρες είχαν τεράστια έσοδα πριν την ένταξη διότι οι τιμές τους είναι αρκετά πιο χαμηλές από τα νυν μέλη. Η επικείμενη ένταξη της Ρουμανίας με 40% αγροτικό πληθυσμό θα πιέσει ακόμα περισσότερο τα οικονομικά της Ε.Ε.

Το 2003 οι τελευταίες αλλαγές στην Κ.Α.Π. προβλέπουν ότι οι επιδοτήσεις θα δίνονται με βάση την έκταση, έτσι ώστε να μπορεί ο κάθε αγρότης να επιλέγει τι θέλει να παράγει με βάση τις ανάγκες της αγοράς. Αυτό όμως δίνει και πλεονέκτημα στους γεωργούς που έχουν μεγαλύτερη έκταση, το οποίο είναι και το πιο παραγωγικό από οικονομικής άποψης. Τέλος, θα δίνονται κίνητρα για την "προστασία του περιβάλλοντος, την ασφάλεια των τροφίμων και την ευημερία των ζώων".

Τα ανωτέρω λέγεται πως θα δημιουργήσουν μια γεωργία ανταγωνιστική και έτοιμη να αντιμετωπίσει скаμπανεβάσματα στα έσοδα των γεωργών.

Φυσικά τα μειονεκτήματα της Κ.Α.Π. είναι ότι η αυξημένη παραγωγή που υπάρχει ανεξάρτητα από τη ζήτηση, σημαίνει ότι το πλεόνασμα πρέπει να δοθεί κάπου. Συνήθως δίνεται σε πολύ χαμηλές τιμές σε αναπτυσσόμενες χώρες οι οποίες αδυνατούν να ανταγωνιστούν στην διεθνή αγορά στις ψηλές αυτές τιμές και έτσι ζημιώνουν. Τέλος, υπάρχει το κόστος για την δημιουργία των οργανισμών που θα διαχειρίζονται τα κονδύλια αυτά στην κάθε χώρα συμπεριλαμβανομένου νέων κτιρίων, εξοπλισμού, καθώς και της τεράστιας γραφειοκρατίας που τα συνοδεύει.

5.5. ΧΩΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΧΩΡΟΥ

Ο ύπαιθρος χώρος είναι δυνατόν να προσεγγισθεί μέσα από την ανάγκη της χωρικής του αναδιάρθρωσης και αναδιοργάνωσης. Την διαδικασία ενσωμάτωσης του ύπαιθρου χώρου ενισχύει η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε., μέσω των σχέσεων του με το εθνικό και διεθνές περιβάλλον σύστημα.

Ο ύπαιθρος χώρος αναζητά νέες δυνατότητες ανάπτυξης και χαρακτηρίζεται από την τάση απεγκλωβισμού από την περιφερειακή οικονομική δομή και την ενσωμάτωσή του στο υπερτοπικό οικονομικό σύστημα. Η γεωγραφική, κοινωνική, πολιτισμική ιδιομορφία και ποικιλία του ελληνικού αγροτικού χώρου δεν αποτέλεσαν, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, την αφετηρία διερεύνησης των κριτηρίων και τον ορισμό των μεταβλητών που απαιτούνται για τον προσδιορισμό της έννοιας του αγροτικού χώρου αλλά και των διαφοροποιημένων τμημάτων του. Η απόσταση ενός οικισμού της υπαίθρου από τα αστικά κέντρα μπορεί να θεωρηθεί ένα από τα βασικά κριτήρια για

τον προσδιορισμό της ζώνης επιρροής των γειτονικών αστικών κέντρων και της δυνατότητας πρόσβασης του πληθυσμού μιας συγκεκριμένης αγροτικής περιοχής στα κέντρα εφοδιασμού και στις αγορές που αντιστοιχούν σ' αυτά. Σημαντικότερο για τον αγροτικό χώρο είναι η πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες και τεχνογνωσίες καθώς και σε νέες αγορές παρά την παραδοσιακή επιμονή για ανάπτυξη των φυσικών υποδομών.

Σχετικά με το βαθμό αγροτικότητας μιας περιοχής, με βάση το ποσοστό γεωργών στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού, χάνει προοδευτικά την αποτελεσματικότητά της, καθόσον η στατιστική δεν είναι σε θέση να διακρίνει παράλληλα στο εσωτερικό μιας τέτοιας περιοχής το ποσοστό των πολυαπασχολούμενων. Αυτή η νέα ομάδα επιχειρηματιών αν επισημανθεί αποτελεί σημαντικό δείκτη για τη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων στο εσωτερικό μιας κοινότητας ή μιας αγροτικής ζώνης. Το κριτήριο της πυκνότητας του πληθυσμού αποτελεί στοιχείο διερεύνησης καθόσον εποχιακός πληθυσμός μετακινείται προς τις αγροτικές κοινότητες, είτε συνεχίζοντας παραδοσιακές δραστηριότητες είτε για λόγους αναψυχής και διακοπών στις κοινότητες καταγωγής τους, είτε λόγω μόνιμης εγκατάστασης.

Η ΕΣΥΕ αδυνατεί να αποδώσει τις πραγματικές εξελίξεις στον αγροτικό χώρο για αντιστροφή της αιώνιας τάσης για αγροτική έξοδο.

Για τις πιο πολλές κοινότητες του αγροτικού χώρου ο πληθυσμός παρέμεινε σχεδόν ο ίδιος κατά τις τελευταίες δεκαετίες με τάση πλασματική αύξησης από το 1981 και μετέπειτα. Στην Ελλάδα οι απογραφές πληθυσμού αποβλέπουν περισσότερο στην καταγραφή της εκλογικής δύναμης μιας κοινότητας ή μιας περιοχής παρά στον πραγματικό πληθυσμό που διαβιεί εκεί.

Οι ειδικοί δεν συμφωνούν απόλυτα για το κύριο αίτιο της αρνητικής δημογραφικής εξέλιξης, αλλά μπορούμε να πούμε πως οι ποιο σοβαρές αιτίες υπήρξαν η μετανάστευση και η αστυφιλία, που αντανakλούν μια συγκεκριμένη αναπτυξιακή προσέγγιση. Μία από τις δευτερεύουσες αιτίες δημογραφικής εξέλιξης είναι η εγκατάλειψη των γεωργικών εργασιών και του αγροτικού περιβάλλοντος. Με την αποδυνάμωση των αγροτικών περιοχών η Χώρα στερήθηκε πλέον τη δημογραφική της δεξαμενή όπως χαρακτηρίστηκε²⁷.

---

²⁷ Κουτσόπουλος Κ., (1990) Γεωγραφία : Μεθοδολογία και μέθοδοι ανάλυσης του χώρου. Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα.

5.6. ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Η ελληνική γεωργία από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 υπήρξε βασική και οικονομική δραστηριότητα στον αγροτικό χώρο. Οι χωροταξικές και αναπτυξιακές κρατικές πολιτικές αξιοποίησαν τα πεδινά τμήματα της χώρας και αποτέλεσαν τους παράγοντες διαφοροποίησης της γεωργίας. Οι αλλαγές που παρουσιάζονται στον γεωργικό τομέα και συνδέονται με το παγκόσμιο εμπόριο και την μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, προσδιορίζουν τη χωροταξική θεώρηση του χώρου.

Μέσα από την αναθεωρημένη ΚΑΠ εμφανίζεται η εναλλακτική πρόταση της αειφορικής γεωργίας, η οποία υπήρχε με την μορφή της παραδοσιακής γεωργίας..

Αειφορική είναι η γεωργία που καλύπτει τις διατροφικές ανάγκες της παρούσας γενιάς με επαρκή και υγιεινά προϊόντα χωρίς να μειώνει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν και αυτές τις δικές τους ανάγκες από τους ίδιους αγροτικούς πόρους.

Η αγροτική πολιτική πρέπει να αποκτήσει περιφερειακή διάσταση και αειφορικό χαρακτήρα, αν θέλει να εξασφαλίσει την μακροχρόνια ευημερία των αγροτικών περιοχών και την ακμαιοτήτα των αγροτικών οικοσυστημάτων. Θα πρέπει λοιπόν, να εφαρμόσουμε κατά περιοχές μια ολοκληρωμένη γεωργική πολιτική. Είναι απαραίτητο ο περιφερειακός σχεδιασμός να δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην κάλυψη των αναγκών των τοπικών αγορών.

Η στροφή από την ποσότητα στην ποιότητα, από το ανώνυμο στο επώνυμο προϊόν, αλλάζει ριζικά την ανταγωνιστική θέση των προϊόντων μας. Οι υποδομές, η εκπαίδευση, η τεχνολογία, η τεχνογνωσία, η ένταξη της γεωργίας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, το marketing είναι καθοριστικά στοιχεία της ανταγωνιστικότητας. Η ανάπτυξη της υπαίθρου αποτελεί τη νέα αντίληψη για την αντιμετώπιση του προβλήματος της απασχόλησης και τη δημιουργία εισοδήματος για τους κατοίκους της υπαίθρου. Η γεωργία πρέπει να αποτελέσει το κέντρο της δραστηριότητας στην ύπαιθρο, και να καθοριστεί ως πιο σημαντική μεταβλητή της περιφερειακής ανάπτυξης και απασχολησιμότητας του ανθρώπινου δυναμικού στην ύπαιθρο.

Το περιβάλλον, ο αγροτουρισμός, τα παραδοσιακά και βιολογικά προϊόντα, οι υποδομές, οι υπηρεσίες, οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις μπορούν μαζί με τη γεωργική παραγωγή να αποτελέσουν το νέο πλέγμα των βιώσιμων δραστηριοτήτων.

Η ολοκληρωμένη περιφερειακή ανάπτυξη, έρχεται ξανά στο προσκήνιο και οι άξονες

της πολιτικής μας θα πρέπει να ακολουθήσουν τη διαχείριση της αγροτικής ανάπτυξης. Οι απειλές για το περιβάλλον από τις ανθρώπινες παρεμβάσεις σε όλους τους τομείς γίνονται συνεχώς πιο έντονες. Θα πρέπει να φροντίσουμε η διαδικασία της ανάπτυξης να έχει τις ελάχιστες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Ένας σημαντικός περιβαλλοντικός παράγων στον οποίο πρέπει να επικεντρώσουμε το ενδιαφέρον μας είναι οι υδάτινοι πόροι, η προστασία και η συνετή διαχείρισή τους.

5.7. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Κατά την τελευταία εικοσαετία ο ελληνικός αγροτικός τομέας άρχισε να επηρεάζεται αρνητικά από το διεθνές και ευρωπαϊκό περιβάλλον, λόγω της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ και των περιορισμών που άρχισε να εισάγει το 1988 με τις μέγιστες εγγυημένες ποσότητες και από το 1992 με τη μείωση τιμών στις αροτραίες καλλιέργειες, στο βοδινό κρέας και τη δραστική περικοπή της ποσόστωσης στον καπνό. Η διαδικασία μεταρρύθμισης συνεχίζεται εντεινόμενη μέχρι σήμερα. Οι τάσεις αυτές ενισχύονται και λόγω της εφαρμογής της συμφωνίας της GATT (πλέον ΠΟΕ), η οποία επιβάλλει σταδιακά τη μείωση της εξωτερικής προστασίας, τη μείωση των επιδοτήσεων για εξαγωγές και τη μείωση της εσωτερικής στήριξης που παρέχει η ΚΑΠ.

Η γεωργία εγκαταλείπει σταδιακά την εντατικοποίηση, η οποία ευνοούσε τις μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις και την αύξηση του όγκου της παραγωγής. Η εξέλιξη αυτή προσφέρει μεγάλες δυνατότητες στην Ελλάδα διείσδυσης σε εκλεκτικές αγορές με μια στρατηγική ποιότητας.

Στις τοπικές κοινωνίες ο χαμηλός βαθμός αυτοοργάνωσης, ο διοικητικός συγκεντρωτισμός στη διαχείριση των διαρθρωτικών μέτρων και η έλλειψη ενός δικτύου ενημέρωσης προς τους αγρότες έχουν μειώσει την αξιοποίηση των νέων ευκαιριών που διαμορφώνονται.

Οι στόχοι της πολιτικής για τον αγροτικό τομέα είναι:

- η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας ενόψει των προκλήσεων του διεθνούς περιβάλλοντος,
- η βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου προκειμένου να αποκατασταθεί η διαταραγμένη κοινωνική και περιβαλλοντική ισορροπία και

- η εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και προστασίας του αγροτικού πληθυσμού.

5.8. Η ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Στις γεωργικές περιοχές εντοπίζονται πάρα πολλές αδυναμίες εξαιτίας του δημογραφικού προβλήματος, της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, της έλλειψης υπηρεσιών και υποδομών. Τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν, δεν οδήγησαν σε αναπτυξιακά αποτελέσματα και πολλές πολιτικές που εφαρμόστηκαν, βασίσθηκαν στην εισοδηματική στήριξη και την οικονομική μεγέθυνση, χωρίς να λαμβάνουν υπ' όψη τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις.

Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου απαιτεί συμπληρωματικότητα των δράσεων και προτάσεις δημιουργίας εναλλακτικών δραστηριοτήτων στα πλαίσια μιας ευρείας αναπτυξιακής πολιτικής, η οποία εκτός από την εξειδίκευση στα τοπικά προβλήματα, πρέπει να λάβει υπ' όψη την χωρική ολοκλήρωση των παρεμβάσεων στις βέλτιστες «χωρο-εδαφικές ενότητες».

«Ένα δίκτυο σχέσεων πρέπει να συνδέει τη χωρο-εδαφική ενότητα με το εξωγενές περιβάλλον με στόχο την εξυπηρέτηση των αναγκών που έχουν κύρια οικονομικό χαρακτήρα. Παράλληλα ένα πλέγμα δεσμών που είναι δυνατόν να έχουν πολιτισμικό, ιστορικό και οικογενειακό χαρακτήρα είναι δυνατόν να καλλιεργηθεί προς όφελος των κατοίκων.

Στις ελληνικές τοπικές κοινωνίες διακρίνει κανείς σημαντική κοινωνική συνοχή, προσαρμοσμένη επέκταση των κοινωνικών σχέσεων και δεσμών σε δίκτυα επιχειρηματικά, που συνδέουν τον αστικό και τον αγροτικό χώρο, γεγονός που προσδίδει ευελιξία στις συνεργασίες». «Η χωρο-εδαφική ενότητα αναπαράχθηκε και αναπαράγεται από μια συνεχώς μετασχηματιζόμενη κοινωνία, η οποία παρήγαγε χωρικές μορφές και δομές, οι οποίες της χρησιμεύουν, ως πλαίσιο στην λειτουργία της και στην αναπαραγωγή της»

Ο μετασχηματισμός της κοινωνίας εμπεριέχει και την έννοια της προσαρμογής σε νέες εξελίξεις και καταστάσεις. Η κοινωνία είναι δυναμική και εξελίσσεται. Οι χωρο-εδαφικές ενότητες αυξομειώνονται αποτυπώνοντας τις μεταλλαγές και επιδιώξεις της εξουσίας. Οι παραγωγικές δυνάμεις που συναρτώνται με τις

χωρικές ενότητες αλλάζουν και διευρύνουν τους τομείς της δραστηριότητας στον υπαίθρο χώρο, όπου αναπτύσσονται νέες προοπτικές.

Η έξοδος από τον πρωτογενή τομέα και την απασχόληση στον τριτογενή επιβάλλει αυστηρότερα κριτήρια και οι τοπικές κοινωνίες πρέπει να επιχειρήσουν τη συμμετοχή τους σε διαδικασίες που αφορούν το σχεδιασμό για την ανάπτυξη και διαχείριση του τόπου τους. Οι συνθήκες και δυναμικές που διαμορφώνονται επιβάλλουν προσαρμογή των τοπικών κοινωνιών σε νέες χωρο-εδafικές ενότητες κατάλληλες να δεχθούν τα νέα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα και μηνύματα.

Η οργάνωση και η λειτουργία των νέων ενοτήτων προϋποθέτουν μηχανισμούς διοίκησης και στήριξης νέων ανταγωνιστικών πρωτοβουλιών. Παράλληλα πρέπει να υπάρχουν αυξημένες δικαιοδοσίες στα πλαίσια ενός ουσιαστικού αποκεντρωτισμού, οικονομικού και χωροταξικού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο αγροτικός τομέας έχει ιδιαίτερη σημασία για την ελληνική οικονομία σε σύγκριση με τις άλλες χώρες-μέλη της Ε.Ε. Στις περιοχές όπου δεν υπάρχουν μεγάλα αστικά κέντρα, παραμένει κυρίαρχος και υποστηρίζει ένα μεγάλο φάσμα δραστηριοτήτων και ένα εκτεταμένο κοινωνικο-οικονομικό ιστό που βρίσκεται εγκατεστημένος στην υπαίθρο και αποτελεί το μοχλό για οποιαδήποτε προσπάθεια περιφερειακής ανάπτυξης στο μεγαλύτερο μέρος του Ελλαδικού χώρου.

Η έλλειψη ολοκληρωμένης πολιτικής για την ελληνική υπαίθρο καθυστέρησε σημαντικά στην Ελλάδα τη δημιουργία κατάλληλων δομών και συνθηκών για την οργάνωση και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του χώρου αυτού.

Η στήριξη του αγροτικού τομέα μέσα από το καθεστώς των επιδοτήσεων παρουσιάζει χρόνια στασιμότητα, ενώ οι διαρθρωτικές του αδυναμίες δεν έχουν μέχρι σήμερα αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά.. Η ελληνική γεωργία δεν έχει καταφέρει να συμβάλλει στην αύξηση του πλούτου της χώρας, παρά μόνο να βελτιώσει ελάχιστα την προστιθέμενη αξία της.

Το δημογραφικό πρόβλημα της γήρανσης του αγροτικού πληθυσμού παραμένει σοβαρό και έχει μεγάλη σημασία για ένα πολύ μεγάλο μέρος της Ελλάδας. Η μη σημαντική εγκατάσταση ενεργού πληθυσμού, ο οποίος προέρχεται από τα μεγάλα αστικά κέντρα και η σύνδεση της τοπικής οικονομίας με τη γεωργία, η

οποία επιτυγχάνεται μέσω των δεσμών της με τις αγροτικές οικογένειες, συντείνουν στην δραστηριότητα μικρή οικογενειακή εκμετάλλευση/πολυδραστηριότητα.

Οι ιδιωτικές επενδύσεις στον πρωτογενή τομέα βοήθησαν στην αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων και της αποδοτικότητας τους καθώς και στην υποκατάσταση μέσω της εκμηχάνισης των εργατικών χεριών. Το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας παρουσιάζει κρίση ως προς το κόστος παραγωγής, ποιότητας, οργάνωσης, προσφοράς και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων.

Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η μη αειφόρος χρήση των φυσικών πόρων, η μη σωστή διαχείριση των υδάτινων πόρων, η μη ορθολογική χρήση λιπασμάτων και γεωργικών φαρμάκων καθώς και η καταστροφή των δασών, αποτελούν τους κύριους παράγοντες που συμβάλλουν στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος, υποθηκεύοντας τη Γεωργική παραγωγική βάση της χώρας και το οικολογικό μέλλον του τόπου. Ο διεθνής ανταγωνισμός που έχει προκύψει τα τελευταία χρόνια έχει ως αποτέλεσμα στον αγροτικό τομέα τη μείωση των τιμών του παραγωγού ανάλογα με τα προϊόντα. Η στήριξη που παρέχει η ΚΑΠ είναι άνισα κατανεμημένη υπέρ των εύφορων πεδινών περιοχών.

Με την εφαρμογή του Β' ΚΠΣ επιτεύχθηκε η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας με παρεμβάσεις στο επίπεδο της παραγωγής, της εμπορίας, της μεταποίησης, του εκσυγχρονισμού των γεωργικών διαρθρώσεων, των υποδομών και των βασικών εξοπλισμών.

Η αγροτική ανάπτυξη θα επιτευχθεί με την αναζωογόνηση των αγροτικών περιοχών, και τη διαφοροποίηση των γεωργικών της δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας και της αξιοποίησης των φυσικών πόρων, του περιβάλλοντος και του ενδογενούς δυναμικού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

6.1. ΟΙ ΔΗΜΟΙ ΦΑΡΣΑΛΩΝ, ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ, ΕΝΙΠΠΕΑ ΚΑΙ ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΛΑΡΙΣΑΣ

Στο πλαίσιο εξέτασης του θέματος των νέων χωρικών ενότητων μετά την τελευταία μεταρρύθμιση της χωρικής και κοινωνικής συνοχής αυτών και ενόψει της νέας διοικητικής αναδιάρθρωσης, στην παρούσα διπλωματική εργασία, θα επικεντρωθούμε σε τέσσερις συγκεκριμένους Δήμους, τους οποίους και θα εξετάσουμε ως μελέτη περίπτωσης.

Συγκεκριμένα θα ασχοληθούμε με την πρώην επαρχία Φαρσάλων, του νομού Λάρισας, που διαιρέθηκε σε τέσσερις δήμους (Φαρσάλων, Πολυδάμαντα, Ενιππέα και Ναρθακίου). Για την καλύτερη γνώση, εξέταση και μελέτη του θέματος, θα εξετάσουμε ιστορικά την πορεία της επαρχίας Φαρσάλων, τη χωρική και διοικητική της οργάνωση, καθώς και τη χρησιμοποίηση των πολιτικών που υπήρξαν, προκειμένου να απαντήσουν στις νέες προκλήσεις.

Οι σημερινοί Δήμοι: Φαρσάλων, Πολυδάμαντα, Ενιππέα και Ναρθακίου, αποτελούν ένα τμήμα της ενδοχώρας στο νότιο – νοτιοανατολικό και νοτιοδυτικό τμήμα του νομού της Λάρισας.

ΧΑΡΤΗΣ ΔΗΜΩΝ
(ΦΑΡΣΑΛΩΝ – ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ – ΕΝΙΠΠΕΑ – ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ)

Ο Νομός Λάρισας είναι ο δεύτερος της Ελλάδας σε έκταση και ο πρώτος σε καλλιεργούμενη έκταση. Βρίσκεται σε κεντρική θέση της χώρας καταλαμβάνοντας το βορειότερο τμήμα της Θεσσαλίας και περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του Θεσσαλικού κάμπου. Είναι πάνω στον βασικό συγκοινωνιακό άξονα της χώρας, Αθήνας - Θεσ/νίκης, που συνδέει τις βόρειες περιφέρειες της χώρας με αυτές της νότιας, αλλά και τις χώρες της Ε.Ε. με αυτές της Ανατολικής Μεσογείου. Η γεωγραφική θέση του Νομού στο κέντρο της Ηπειρωτικής Ελλάδας και στο μέσο του εθνικού οδικού δικτύου θεωρείται πλεονεκτική, γιατί καθιστά την πρόσβαση στις δύο μεγάλες αγορές της χώρας γρήγορη κι απρόσκοπτη. Επίσης πρέπει να πούμε ότι στον νομό υπάρχουν είκοσι οκτώ (28) νέοι Δήμοι, που προήλθαν από συνενώσεις και τρεις (3) Κοινότητες (Αμπελακίων, Καρυάς και Βερδικούσας).

ΧΑΡΤΗΣ ΝΟΜΟΥ ΛΑΡΙΣΑΣ

6.2. Ο ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ

6.2.1. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Ο Δήμος Φαρσάλων αποτελεί έναν από τους 32 πρωτοβάθμιους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Ο.Τ.Α. (28 Δήμοι και 4 διευρυμένες Κοινότητες) του Νομού Λαρίσης, ο οποίος διοικητικά ανήκει στην Περιφέρεια Θεσσαλίας και εξελίσσεται σε σημαντικό γεωργικό κέντρο της Θεσσαλίας. Ο Δήμος Φαρσάλων συνορεύει με τους Νομούς Μαγνησίας, Καρδίτσας και Φθιώτιδας και με τους Δήμους Ενιππέα, Нарθακίου και Πολυδάμαντα του Νομού Λαρίσης, καθώς και με το Δήμο Θεσσαλιώτιδας του Νομού Φθιώτιδας. Τα Φάρσαλα βρίσκονται στο νότιο άκρο τού νομού Λάρισας, στις βόρειες απολήξεις του Όρους Нарθακίου, σε υψόμετρο 160m και είναι γνωστά από την αρχαιότητα, μιας και η κατοίκηση της περιοχής τους υπήρξε συνεχής από την Νεολιθική Εποχή.

Με την εφαρμογή του νόμου 2539/97 «Ι. Καποδίστριας», που είχε ως στόχο την μεταρρύθμιση, τον εκσυγχρονισμό και τη συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης ο Δήμος Φαρσάλων αποτελείται από τα δημοτικά διαμερίσματα (Φαρσάλων, Αχιλλείου και Βρυσιών) με έδρα το μεγαλύτερο, το Τ.Δ. Φαρσάλων και τους οικισμούς Ρύζι, Σταθμό και Χαϊδάρια. Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού είναι συγκεντρωμένο στην έδρα του Δήμου, ενώ οι οικισμοί Ρύζι και Χαϊδάρια δεν κατοικούνται. Ο πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται σε 10.874 κατοίκους (απογραφή 2001 ΕΣΥΕ).

6.2.2. Φυσικά χαρακτηριστικά

Η περιοχή αποτελεί φυσικό πέρασμα για πολλούς προορισμούς. Ο Βόλος βρίσκεται σε απόσταση 60 χλμ. και η Καρδίτσα 47,5 χιλιόμετρα. Σε απόσταση 45 χλμ. βρίσκεται η πρωτεύουσα του Νομού και γενικότερα της Θεσσαλίας, η πόλη της Λάρισας. Πιο συγκεκριμένα, ο Δήμος Φαρσάλων στο μεγαλύτερο ποσοστό του με βάση τις προδιαγραφές της Ευρωπαϊκής Ένωσης χαρακτηρίζεται ως πεδινός. Η περιοχή μελέτης διαιρείται σε δύο βασικές φυσικο-γεωμορφολογικές ενότητες:

Α) Μια πεδινή, συνολικής έκτασης 63,505 χιλ. στρεμμάτων, η οποία περιλαμβάνει τα Τ.Δ. Αχιλλείου και Βρυσιών.

Β) Μια ημιορεινή, συνολικής έκτασης 57,928 χιλ. στρεμμάτων, η οποία καταλαμβάνει το Τ.Δ. Φαρσάλων.

Τα οικοδομημένα τμήματα του πρανούς έχουν γενικά βόρεια διεύθυνση και συνήθως μέτριες μέσες κλίσεις, ενώ εγκάρσια στα πρανή, διαμορφώνονται μικρορέματα με ήπιες κλίσεις πρανών.

Επομένως, το μεγαλύτερο τμήμα του Δήμου είναι πεδινό και καλύπτει αγροτικές εκτάσεις, ενώ το ημιορεινό τμήμα που καλύπτει τον υπόλοιπο Δήμο καταλαμβάνει μικρότερο ποσοστό της συνολικής έκτασης και χαρακτηρίζεται ως αστικό. Την πεδιάδα των Φαρσάλων διαρρέει ο ποταμός Ενιππέας καθώς και ορισμένοι παραπόταμοι αυτού. Στα βορειοανατολικά και νοτιοανατολικά υψώνονται μερικά χαμηλά βουνά, που έχουν μέγιστο υψόμετρο 1.514 μέτρα στην κορυφή Γρίβας.

6.2.3. Πολεοδομικά χαρακτηριστικά

Αναφορικά με τα πολεοδομικά χαρακτηριστικά του Δήμου Φαρσάλων, επισημαίνεται ότι όλοι οι οικισμοί είναι οριοθετημένοι. Τα Φάρσαλα έχουν πολεοδομική μελέτη, ενώ δεν διαθέτουν Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων (ΣΧΟΟΑΠ). Επιπλέον, κανένας οικισμός δεν είναι αναγνωρισμένος ως παραδοσιακός-ιστορικός οικισμός, ενώ δεν υπάρχουν περιοχές συγκεκριμένων ρυθμίσεων, όπως ΖΟΕ.

6.3. ΔΗΜΟΣ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ

Η θεσμοθέτηση και συγκρότηση του δήμου Πολυδάμαντα έγινε στα πλαίσια του νόμου 2539/97 και δημιουργήθηκε με τη συνένωση των εξής πρώην κοινοτήτων: Βαμβακούς (έδρα του Δήμου), Αμπελιάς, Δασόλοφου, Ερέτρειας, Ζωοδόχου Πηγής, Κάτω Βασιλικών, Νεράιδας, Πολυδάμειου, Ρευματιάς, Σιτοχώρου, Σκοτούσσας και Χαλκιάδων.

Ο νέος Δήμος φέρει το όνομα του αρχαίου έλληνα αθλητή Πολυδάμαντα, του οποίου η καταγωγή ήταν από το Πολυδάμειο ή την Σκοτούσσα, φημισμένου στην αρχαιότητα για τη σωματική του δύναμη. Αναδείχτηκε νικητής του παγκρατίου αγωνίσματος στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 408π.χ. Στο μουσείο της Ολυμπίας υπάρχει άγαλμα του αρχαίου αθλητή, που φιλοτέχνησε ο περίφημος γλύπτης Λύσιππος.

6.3.1. Χωροθέτηση – Οικιστικό δίκτυο

Ο Δήμος Πολυδάμαντα εκτείνεται βόρεια – βορειοανατολικά της πόλης των Φαρσάλων και χωροθετείται γεωγραφικά στο νότιο–νοτιοανατολικό τμήμα του νομού της Λάρισας. Συνορεύει ανατολικά με το νομό Μαγνησίας, βόρεια με τους Δήμους Κιλελέρ και Δήμο Νικαίας, δυτικά με το Δήμο Ενιπέα και νότια με το Δήμο Φαρσάλων όπως επίσης και με το Δήμο Ναρθακίου.

Η συνολική έκταση που καταλαμβάνει ο Δήμος Πολυδάμαντα είναι 293 τ. χλμ. και χαρακτηρίζεται μορφολογικά ως πεδινός στο σύνολό του. Ο πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται σε 6.532 κατοίκους (απογραφή 2001 ΕΣΥΕ).

6.3.2. Ιστορικά στοιχεία της περιοχής του Δ. Πολυδάμαντα

Η πεδιάδα των Φαρσάλων γενικότερα, στα νότια της πεδιάδας της Λάρισας, αποτελεί μια κλειστή γεωγραφικά ενότητα που δημιουργούν τα βουνά που την περιβάλλουν. Ο σπουδαιότερος ποταμός που διασχίζει την Φαρσαλινή πεδιάδα είναι ο παραπόταμος του Πηνειού, ο Ενιπέας. Η ασφάλεια που προσέφεραν στην πεδιάδα που βρέχεται από τον Ενιπέα τα βουνά, έστω και σήμερα θεωρούνται χαμηλά και προσπελάσιμα, και το καλλιεργήσιμο όχι μόνο των πεδινών αλλά και των εύμορφων εδαφών των λόφων, επέτρεψαν την κατοίκηση στην περιοχή των Φαρσάλων από τους προϊστορικούς χρόνους.

6.3.3. Φυσικό – Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά

Ο δήμος Πολυδάμαντα βρίσκεται στο νότιο ανατολικό μέρος του ν. Λάρισας. Ως φυσικά όρια του Δήμου, διακρίνουμε την επιμήκη ράχη των όρων Φιλλήιον προς βορά το Χαλκιδόνιον βόρεια και ανατολικά. Γεωμορφολογικά ο Δήμος διαιρείται, όχι ευχερώς, σε πεδινό και ημιορεινό. Το κριτήριο διαίρεσης είναι το απόλυτο υψόμετρο των 200 μέτρων. Συνεπώς βάση του παραπάνω ως πεδινές περιοχές ορίζονται οι περιοχές της Βαμβακούς, Αμπελείας, Ζωοδόχου Πηγής και Ρευματιάς. Οι υπόλοιπες βάση του ως άνω κριτηρίου θεωρούνται απόλυτα πεδινές.

6.4. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΕΝΙΠΕΑ

Ο Δήμος Ενιπέα αναπτύσσεται στο νότιο – νοτιοδυτικό άκρο του νομού Λάρισας, ανήκει στην επαρχία Φαρσάλων και έχει έκταση 161.252 στρέμματα.

Είναι κατεξοχήν πεδινός με ελάχιστες γεωγραφικές εξάρσεις μεταξύ των οικισμών που τον απαρτίζουν. Συνορεύει βόρεια με το δήμο Κραννώνας του ν. Λάρισας, δυτικά με το νομό Φθιώτιδας, ανατολικά με το Δήμο Πολυδάμαντα και βορειοανατολικά με το δήμο Νίκαιας.

Κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής είναι ο ποταμός Ενιπέας, ο οποίος διασχίζει το Δήμο.

Ο νέος δήμος συστήθηκε με το νόμο 2539/97 και δημιουργήθηκε με τη συνένωση των εξής πρώην κοινοτήτων:

1. Αγίου Γεωργίου
2. Βασιλική
3. Κατωχωρίου (που αποτελείται από τους οικισμούς Κατωχώρι, Ανωχώρι)
4. Κρήνης (που αποτελείται από τους οικισμούς Κρήνη, Αύρα)
5. Μεγάλου Ευυδρίου (που αποτελείται από τους οικισμούς Μεγ. Ευύδριο, Μικρό Ευύδριο, Ελληνικό, Λόφος, Πυργάκια)
6. Πολυνερίου
7. Σταυρού
8. Υπέρειας

Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Μεγάλο Ευύδριο της téως κοινότητας Μεγάλου Ευυδρίου.

Ο πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται σε 4.542 κατοίκους (απογραφή 2001).

6.4.1. Ιστορική αναφορά

Η περιοχή του Δήμου Ενιπέα παρά τις λιγοστές αναφορές στις ιστορικές πηγές έχει να αναδείξει σημαντικά στοιχεία στο πέρασμα των αιώνων.

Η πρώτη καταγραφή της περιοχής συναντάται κατά τον 10^ο π.χ. αι. από τον Όμηρο στην Ιλιάδα, όπου αναφέρονται πρώτη φορά οι λέξεις ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΑΣ και αφορούν την περιοχή και την πόλη που αναπτυσσόταν στην τοποθεσία «Χτούρι» (βραχώδης λόφος στα όρια του Δήμου με λιγοστά σήμερα ερείπια. Η πόλη αυτή καταγράφεται ως σημαντικό κέντρο της Θεσσαλίας.

Τα σημαντικότερα σωζόμενα μνημεία της περιοχής είναι:

- Η αρχαία ακρόπολη στην περιοχή «Χτούρι»
- Τα ίχνη αρχαίας οχύρωσης στους λόφους στις παρυφές του οικισμού της Κρήνης.

- Ο ναός της Παναγίας της Δεμερλιώτισσας ή Ελεούσας στον οικισμό Σταυρό, κτίστηκε τον 18^ο αιώνα, αποτελεί σημαντικό προσκύνημα και θρησκευτικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής Φαρσάλων.

6.5. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ

Η περιοχή του Δήμου Ναρθακίου εκτείνεται νοτιοανατολικά της πόλης Λάρισας, στο νοτιότερο άκρο του Νομού Λάρισας. Τα νοτιοδυτικά σύνορα της περιοχής ορίζονται από το Νομό Φθιώτιδας, ενώ νοτιοανατολικά συνορεύει με το Νομό Μαγνησίας. Βορειοανατολικά συνορεύει με το Δήμο Πολυδάμαντα και βορειοδυτικά με το δήμο Φαρσάλων, δήμοι του Νομού Λάρισας. Διοικητικά η περιοχή ανήκει στην Περιφέρεια Λάρισας.

Αποτελείται από 5 συνολικά δημοτικά διαμερίσματα τα οποία ονομαστικά είναι των Δένδρων, του Διλόφου, της Καλλιθέας, του Ναρθακίου και της Σκοπιάς. Η έδρα της τοπικής αυτοδιοίκησης του Δήμου βρίσκεται στο Ναρθάκι.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής είναι το έντονο ανάγλυφο το οποίο περιλαμβάνουν εναλλαγές υψωμάτων με πεδιάδες. Η περιοχή έχει αγροτικό χαρακτήρα και παρουσιάζεται αρκετά αραιοδομημένη με τα οικιστικά σύνολα να καταλαμβάνουν ελάχιστες εκτάσεις.

Τα δημοτικά διαμερίσματα που συνιστούν το Δήμο Ναρθακίου περιλαμβάνουν συνολικά τους ακόλουθους οικισμούς:

1. δ.δ. Δένδρων: οικισμός Δένδρα
2. δ.δ. Διλόφου: οικισμός Δίλοφο
3. δ.δ. Καλλιθέας: οικισμοί: Καλλιθέα, Άγιος Αντώνιος, Δενδροχώρι, Κοκκίνω, Πλάτανος
4. δ.δ. Ναρθακίου: οικισμοί: Ναρθάκι, Καστράκι
5. δ.δ. Σκοπιάς: οικισμός Σκοπιά.

Η έκταση του Δήμου Ναρθακίου είναι συνολικά 164.101 στρ.

Ο πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται σε 1.801 κατοίκους (απογραφή 2001) της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος.

6.5.1. Ιστορική αναφορά

Σταθμός στην ιστορία της Θεσσαλίας υπήρξε η ένωσή της με την Ελλάδα. Οι εξεγέρσεις που εκδηλώθηκαν στη Θεσσαλία σε όλη τη διάρκεια του αιώνα, πριν από

την απελευθέρωσή της από τον τουρκικό ζυγό, κατά τη συνήθη έκφραση των Ελλήνων, δείχνουν αρκετά καθαρά σε πιο βαθμό η απελευθέρωση ανταποκρινόταν στις προσδοκίες της μεγάλης πλειοψηφίας του πληθυσμού.

Η ένωση με το Βασίλειο της Ελλάδος που έγινε το 1881, αντιπροσωπεύει για τη Θεσσαλία έναν καθοριστικό σταθμό στην οικονομική και πολιτική της ιστορία. Δευτερεύουσας σημασίας για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, η Θεσσαλία έγινε ουσιαστική για την Ελλάδα, για την οποία αποτελούσε την πλουσιότερη αγροτική επαρχία, τη μόνη που οι ιδιότητες του εδάφους της και η έκταση των πεδιάδων της επέτρεπαν την εισαγωγή σύγχρονων γεωργικών καλλιεργειών.

6.5.2. Φυσικά Χαρακτηριστικά της περιοχής

Γεωμορφολογικά η περιοχή μελέτης ανήκει στην υδρολογική λεκάνη του Ενιππέα. Το ανάγλυφο της περιοχής χαρακτηρίζεται έντονο για τους ανθρακικούς σχηματισμούς (βαθιές χαράδρες-απότομα πρηνή), ενώ είναι ομαλοποιημένο, με υπολειμματικής φύσης επίμηκες λόφους, ομαλές κλιτείς-πέπλα-τυμένες κοιλάδες με τάσεις επιμήκυνσης, για την περιοχή που εξαπλώνεται ο σχιστοκερατόλιθος.

Το γεωμορφολογικό στάδιο εξέλιξης της περιοχής για τους ανθρακικούς σχηματισμούς βρίσκεται στο στάδιο της νεότητας, ενώ αντίθετα εκεί που εξαπλώνεται ο σχιστοκερατόλιθος, βρίσκεται στο στάδιο της ωριμότητας

6.6. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ Ο.Τ.Α.

Οι Δήμοι των οποίων η θεσμοθέτηση έγινε με το Νόμο 2539/97, ως οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου βαθμού, είναι από το Σύνταγμα ο αποκλειστικά αρμόδιος για τη διοίκηση εκείνων των δημοσίων υποθέσεων που αναφέρονται στο κοινωνικό, διοικητικό και τεχνολογικό εξοπλισμό της επικράτειάς του.

Η αποστολή του Δήμου προσδιορίζεται από το Σύνταγμα και εξελίσσεται στο πλαίσιο των σύγχρονων κοινωνικών αναγκών, τη δημιουργία και υποστήριξη του βασικού κοινωνικού, διοικητικού και τεχνολογικού εξοπλισμού και την δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη γενικότερα.

Η πραγματοποίηση των υποδομών, της υποστήριξης, της οργάνωσης και λειτουργίας του Δήμου, στηρίχθηκε στο άρθρο 13 του Ν. 2539/97, σύμφωνα με το οποίο

καταρτίστηκε ειδικό αναπτυξιακό πρόγραμμα, το Ειδικό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΠΤΑ), για την εκτέλεση των ανωτέρω.

Η πενταετής πείρα του ΕΠΤΑ είχε πενταετή χρονική διάρκεια (1998-2002) και περιείχε έξι υποπρογράμματα, εκ των οποίων τα τέσσερα αφορούσαν άμεσα την αναπτυξιακή προοπτική των νέων Δήμων.

Με την εγκύκλιο 17 στις 15/04/1999 του ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α. καθορίστηκαν οι πόροι του ΕΠΤΑ για την περίοδο 1999-2004 που διατέθηκαν ανά Περιφέρεια, εξαιρουμένου ενός ποσοστού 10% των συνολικών πόρων, που αφορά τη χρηματοδότηση του Υποπρογράμματος 5. Ο χρηματοδοτικός προγραμματισμός του ΕΠΤΑ ανά Περιφέρεια προσδιόριζε μια ελάχιστη και μια μέγιστη χρηματοδότηση. Υπήρχε δηλαδή ένα ποσοστό +, - 7,5% από το μέσο όρο, το οποίο θα δίνονταν στις Περιφέρειες μόνο στην περίπτωση που θα προτεινόταν έργα και ενέργειες που θα προωθούσαν συγκεκριμένους στόχους του ΕΠΤΑ όπως:

- ❖ Διαδημοτική συνεργασία
- ❖ Βελτίωση της ποιότητας παροχής υπηρεσιών προς τους πολίτες κυρίως σε ζητήματα ασφάλειας στις πόλεις και τα χωριά, βελτίωσης της λειτουργίας των σχολείων, αναβάθμιση σχολικού περιβάλλοντος, φύλαξης σχολικών κτιρίων και ασφάλειας μαθητών.
- ❖ Ενεργοποίηση των δήμων σε δράσεις κοινωνικής παρέμβασης.

Σχετικά με τις πολιτικές ανάπτυξης που θα έπρεπε να ακολουθήσει ο κάθε Δήμος για την αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων του έπρεπε να θέσει τις βάσεις για την υγιή ανάπτυξή του, οι οποίες συμβάδιζαν με τις σύγχρονες κοινωνικές αντιλήψεις και το πνεύμα των κατευθύνσεων και οδηγιών που εξέπεμπε η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σύμφωνα με τον Ν. 3274/2004 (ΦΕΚ 195 τ.Α΄/19.10.2004) για την οργάνωση και λειτουργία των Ο.Τ.Α., το δεύτερο κεφάλαιο θεσμοθετεί το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης «Θησέας».

Για την πορεία εφαρμογής του αναπτυξιακού προγράμματος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης «ΘΗΣΕΑΣ» που στόχευε **στην ενδυνάμωση των θεσμών της αποκέντρωσης και της αυτοδιοίκησης, στην εξυπηρέτηση του πολίτη** στον πληρέστερο δυνατό βαθμό, **στην ισόρροπη εθνική ανάπτυξη** και **στην Ορθολογική οργάνωση** των περιφερειακών υπηρεσιών του κράτους, ο διάλογος εστιάστηκε στα πρώτα βήματα που έπρεπε να γίνουν ιδιαίτερες μελέτες, με επιμέλεια και προσοχή από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, ώστε η όλη προσπάθεια να θεμελιωθεί σε

σωστές βάσεις. Κύριο σημείο προβληματισμού ήταν ο δικαιότερος τρόπος κατανομής των πόρων του προγράμματος στις Περιφέρειες και εν συνεχεία στους ΟΤΑ.

Το αναπτυξιακό πρόγραμμα «Θησέας», επιδιώκοντας να συμβάλλει στην προαγωγή των ΟΤΑ σε αποτελεσματικά αυτοδιοικούμενους οργανισμούς, ενισχύει τον αναπτυξιακό ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής. Οι ΟΤΑ τόσο στην Περιφέρεια όσο και στα αστικά κέντρα, έχοντας τις δυνατότητες να αναπτύξουν καινοτόμες τοπικές δράσεις, έρχονται αντιμέτωποι με διάφορες προκλήσεις. Το Πρόγραμμα «Θησέας» αναγνωρίζοντας τους ΟΤΑ ως το κρίσιμο επίπεδο για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής, υλοποιεί ουσιαστικά έργα ανάπτυξης προς όφελος όλων των πολιτών, με έμφαση τις διαδημοτικές συνεργασίες και τις συμπράξεις με τον ιδιωτικό τομέα. Καθορίζοντας αυστηρά χρονοδιαγράμματα δράσης, το Πρόγραμμα δίνει την ευκαιρία στους ΟΤΑ να αναδείξουν την αναπτυξιακή τους δυναμική, προτάσσοντας το συμφέρον της τοπικής κοινωνίας.

Για τη διευκόλυνση των δήμων επισυνάπτονται σχέδια σύμβασης, καθώς και προκηρύξεις ανοιχτού ή διεθνούς διαγωνισμού που αφορούν την προσυμβατική διαδικασία των συμπράξεων των ΟΤΑ με τον ιδιωτικό τομέα.

Η θεσμοθέτηση του αναπτυξιακού Προγράμματος «Θησέας»:

Προωθεί τη μετεξέλιξη των Ο.Τ.Α. σε πραγματικά αυτοδιοικούμενους οργανισμούς, με στόχο τη μείωση του χάσματος μεταξύ του πολίτη και της εξουσίας.

Ενισχύει την ικανότητα της διοίκησης των Ο.Τ.Α. να διαχειρίζεται τις τοπικές υποθέσεις με διαφάνεια, νομιμότητα και σεβασμό στα δικαιώματα των πολιτών.

Προσδιορίζει τις επιτελικές αρμοδιότητες των κεντρικών υπηρεσιών και υποστηρίζει τη μεταφορά των αρμοδιοτήτων που αφορούν τοπικές υποθέσεις στην πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση βάσει των αρχών της αποκέντρωσης, της επικουρικότητας και της αποτελεσματικότητας και ενισχύει την ανάπτυξη των Ο.Τ.Α. σε ορεινές και νησιωτικές προβληματικές περιοχές και αναδεικνύει την ισόρροπη και βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη ως στόχο κύριας εθνικής προτεραιότητας.

Η αδυναμία του Ε.Π.Τ.Α. να λειτουργήσει ως πραγματικό Πρόγραμμα στήριξης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε εφαρμογή των διατάξεων που το θεσμοθέτησαν και η ανυπαρξία ενός συστήματος ορθολογικής και δίκαιης κατανομής των θεσμοθετημένων πόρων της τοπικής αυτοδιοίκησης, οδήγησαν το Υπουργείο Εσωτερικών και Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης να διαμορφώσει μια νέα πρόταση, μέσω του προγράμματος «Θησέας», η οποία

ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και προσδοκίες της σύγχρονης πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ενώ παράλληλα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την εφαρμογή ενός διαφανούς, ευέλικτου και αποδοτικού συστήματος κατανομής των πόρων.

Το Πρόγραμμα «Θησέας» χρηματοδοτεί έργα, μελέτες και ενέργειες που υποβάλλονται από τους δήμους και τις κοινότητες με φορείς υλοποίησης:

- Τους δήμους και τις κοινότητες
- Τα νομικά πρόσωπα των δήμων και κοινοτήτων
- Τους συνδέσμους και τις συμπολιτείες των δήμων και των κοινοτήτων
- Τις διάφορες διαδημοτικές συμπράξεις και συνεργασίες αναπτυξιακού χαρακτήρα.

Οι καινοτομίες του Προγράμματος «Θησέας» είναι:

- α. Η ενθάρρυνση και η στήριξη διαδημοτικών συνεργασιών αναπτυξιακού χαρακτήρα και
- β. Η εφαρμογή ενός αντικειμενικού και διαφανούς συστήματος διοίκησης και οικονομικής ενίσχυσης των δήμων.

Τα οφέλη του Προγράμματος «Θησέας»

Για την Περιφέρεια

- Μειώνονται οι περιφερειακές ανισότητες και ενισχύονται οι θεσμοί αποκέντρωσης
- Προγραμματίζονται αναπτυξιακές υποδομές για όλη την Περιφέρεια μέσα από τον κατάλληλο συντονισμό έργων και δράσεων εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας.
- Εδραιώνεται μια νέα, σύγχρονη αντίληψη για ανταγωνιστική και βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη

Για τους Πολίτες

- Αναβαθμίζεται η ποιότητα των υπηρεσιών των Ο.Τ.Α. για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών
- Εξασφαλίζονται τα συμφέροντα των πολιτών, μέσω της ορθής και αποδοτικής διαχείρισης του δημόσιου χρήματος
- Ενισχύονται οι κοινωνικές και πολιτιστικές δράσεις, με στόχο τη διατήρηση της ιδιαιτερότητας και του πλούτου κάθε τοπικής κοινωνίας.

Για τη χώρα

Προτάσσονται:

- Η ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας

- Η ετοιμότητα της χώρας για την αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών
- Η διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής
- Η πρόληψη και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος
- Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της χώρας στην ευρωπαϊκή οικονομία

Έσοδα του Δήμου

Τα τακτικά έσοδα του Δήμου προέρχονται κυρίως:

- από την εκμετάλλευση της ακίνητης και κινητής περιουσίας,
- από ανταποδοτικά τέλη και δικαιώματα,
- από φόρους, εισφορές και επιχορηγήσεις.

Τα έκτακτα έσοδα του Δήμου προέρχονται κυρίως:

- από έκτακτες επιχορηγήσεις για την κάλυψη λειτουργικών δαπανών,
- από επιχορηγήσεις για επενδύσεις, δωρεές, πρόστιμα ή προσαυξήσεις.

Οι επιχορηγήσεις για επενδύσεις προέρχονται από κεντρικούς αυτοτελείς πόρους, από το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΣΑΤΑ), από το Ειδικό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΠΤΑ), από το πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ, από προγράμματα όπως είναι το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ) και η Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader +.

Στα έσοδα του Δήμου συμπεριλαμβάνονται τα έσοδα από δάνεια και οι εισπράξεις υπέρ του Δημοσίου.

6.7. ΥΛΟΠΟΙΟΥΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ (ΦΑΡΣΑΛΩΝ – ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ – ΕΝΙΠΠΕΑ ΚΑΙ ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ) ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΥΤΩΝ

Με το πρόγραμμα ΕΠΤΑ²⁸:

1. Στο Δήμο Φαρσάλων από την πενταετή πείρα του ΕΠΤΑ (1998-2002) έχουν ολοκληρωθεί 5 έργα. Η συνδετήρια οδός Φάρσαλα – Ρύζι (μέτρο 3.02) ποσού 340.494,17 €, το δίκτυο ύδρευσης (μέτρο 3.03) ποσού 410.337,16 € και τα Αντιπλημμυρικά έργα (μέτρο 3.07) ποσού 363.132,71 €, αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 3 “Βελτίωση βασικών τεχνικών και παραγωγικών υποδομών περιβάλλοντος”. Η προμήθεια απορριμματοφόρου (μέτρο 4.07) ποσού 110.468,08 €, αποτελεί μέτρο του υποπρογράμματος 4 “Κοινωνικές υποδομές και δραστηριότητες”. Οι πολεοδομικές εφαρμογές (μέτρο 5.09) ποσού 220.036,20 €, αποτελούν μέτρα του

---

²⁸ Βλ. Παράρτημα Α

υποπρογράμματος 5 “Παρεμβάσεις στους ΟΤΑ Αττικής (πλην των συνενωθέντων) και του πολεοδομικού συγκροτήματος Θεσσαλονίκης”.

2. Στο Δήμο Πολυδάμαντα έχουν ολοκληρωθεί 9 έργα και συγκεκριμένα: Η κατασκευή υδατοδεξαμενών Ασπρόγειας – Δασολόφου (μέτρο 3.03) ποσού 120.000,00 €, η Αξιοποίηση γεώτρησης Ρευματιάς και κατασκευή αγωγού σύνδεσης ανλυστασίου-υδατόπυργου Σιτοχωρίου (μέτρο 3.07) ποσού 51.001,88 €, η ύδρευση οικισμού Αγίας Τριάδας (Κατασκευή υδατόπυργου) (μέτρο 3.03) ποσού 0,00 € δεν πραγματοποιήθηκε, Εσωτερική οδοποιία-Β΄Φάση (μέτρο 3.02) ποσού 381.510,99 €, Εσωτερική οδοποιία (μέτρο 3.02) ποσού 228.297,29 €, η αντικατάσταση δικτύου ύδρευσης Δ.Δ. Δήμου Πολυδάμαντα (μέτρο 3.03) ποσού 352.798,13 €, η ύδρευση (μέτρο 3.03) ποσού 361.322,34 € και η Μελέτη ανέγερσης Δημοτικού καταστήματος (μέτρο 3.01) ποσού 15.215,33 €, αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 3 “Βελτίωση βασικών τεχνικών και παραγωγικών υποδομών περιβάλλοντος”. Οι Αναπλάσεις-Πολεοδομικές εφαρμογές (μέτρο 5.09) ποσού 308.718,77 € αποτελούν μέτρο του υποπρογράμματος 5 “Παρεμβάσεις στους ΟΤΑ Αττικής (πλην των συνενωθέντων) και του πολεοδομικού συγκροτήματος Θεσσαλονίκης”.

3. Στο Δήμο Ενιππέα έχουν ολοκληρωθεί 5 έργα και συγκεκριμένα: Η Κατασκευή Δημαρχείου (μέτρο 4.01) ποσού 317.974,60 € και η Μελέτη ανέγερσης Δημαρχείου (μέτρο 4.01) ποσού 60.658,64 € αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 4 “Κοινωνικές υποδομές και Δραστηριότητες”. Η Οδοποιία (μέτρο 3.02) ποσού 278.796,77 €, η Ανόρυξη-αξιοποίηση γεώτρησης (μέτρο 3.07) ποσού 100.774,42 € και η ύδρευση (μέτρο 3.03) ποσού 258.541,86 € αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 3 “Βελτίωση βασικών τεχνικών και παραγωγικών υποδομών περιβάλλοντος”.

4. Στο Δήμο Ναρθακίου έχουν ολοκληρωθεί 7 έργα και συγκεκριμένα: Οι Μελέτες φράγματος σκοπιάς (μέτρο 3.01) ποσού 20.542,92 €, η Ανόρυξη-Αξιοποίηση υδρευτικών γεωτρήσεων Διλόφου (μέτρο 3.03) ποσού 73.733,98 €, η Εσωτερική οδοποιία (μέτρο 3.02) ποσού 89.570,32 €, η Δημοτική οδός Δένδρων-Ναρθακίου (μέτρο 3.02) ποσού 442.144,85 € και η Αντικατάσταση δικτύου ύδρευσης (μέτρο 3.03) ποσού 68.841,98 € αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 3 “Βελτίωση βασικών τεχνικών και παραγωγικών υποδομών περιβάλλοντος”.

Η Προμήθεια ημιφορτηγού (μέτρο 4.07) ποσού 17.608,22 € αποτελεί μέτρο του υποπρογράμματος 4 “Κοινωνικές υποδομές και Δραστηριότητες”, ενώ οι Αναπλάσεις (μέτρο 5.09) ποσού 101.762,72 € αποτελούν μέτρο του υποπρογράμματος 5

“Παρεμβάσεις στους ΟΤΑ Αττικής (πλην των συνενωθέντων) και του πολεοδομικού συγκροτήματος Θεσσαλονίκης”.

Τα σημαντικότερα προβλήματα των Δήμων των οποίων η επίλυση είχε δρομολογηθεί γενικότερα από τους καταργούμενους Ο.Τ.Α., αφορούσαν έργα βελτίωσης υποδομών (εσωτερική οδοποιία, αναπλάσεις χώρου, δίκτυα ύδρευσης, μελέτες ανέγερσης Δημοτικών καταστημάτων και Δημαρχείων και κατασκευές Δημαρχείων).

Αναλυτικότερα:

Στα πλαίσια της ενδυνάμωσης του θεσμού της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης μέσω του Ειδικού Προγράμματος (ΕΠΤΑ), μεγάλη κινητικότητα παρατηρήθηκε από το σύνολο των Καποδιστριακών Δήμων της πρώην Επαρχίας Φαρσάλων για το υποπρόγραμμα 3, που στόχευε στην αντιμετώπιση των ελλείψεων σε Τεχνικές και παραγωγικές υποδομές καθώς και στη βελτίωση και συμπλήρωση των υφισταμένων υποδομών, προκειμένου οι νέοι Δήμοι που προέκυψαν από τις συνενώσεις να ικανοποιούν τις κοινοτικές επιταγές για το Περιβάλλον, να αναβαθμιστούν και να είναι σε θέση να διαδραματίσουν ενεργό και ισότιμο ρόλο ως εταίροι της Ε.Ε.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις οδικές συνδέσεις σε ένα πλαίσιο στρατηγικής για την τοπική ανάπτυξη και την ενίσχυση των τοπικών δομών αναδιάρθρωσης της παραγωγής.

Για το μέτρο 3.01 το οποίο συνέβαλε στην πραγματοποίηση των στόχων των Υποπρογραμμάτων 3 και 4, περιλάμβανε ολοκληρωμένες τομεακές μελέτες ανά Περιφέρεια, ομάδα ΟΤΑ ή ΟΤΑ καθώς και μελέτες για τη βελτίωση των υποδομών των ΟΤΑ για έργα που ήταν επιλέξιμα για χρηματοδότηση.

Στο συγκεκριμένο μέτρο δεν παρατηρήθηκε ιδιαίτερη δραστηριότητα από τους Δήμους της περιοχής μελέτης.

Το μέτρο 3.02 περιελάμβανε έργα επέκτασης και βελτίωσης των οδικών δικτύων στους νέους Δήμους, προκειμένου να συνδεθούν οδικά οι έδρες των ΟΤΑ με τα δημοτικά διαμερίσματα και τους λοιπούς οικισμούς του Δήμου, καθώς και η βελτίωση της εσωτερικής οδοποιίας των δημοτικών διαμερισμάτων. Η βελτίωση της επικοινωνίας μέσω των υπαρχόντων δικτύων, θα καθιστούσε ταχύτερη, ασφαλέστερη και οικονομικότερη τη μετακίνηση των κατοίκων. Με αυτό τον τρόπο θα διευκολυνόταν οι παραγωγικές, εμπορικές και τουριστικές δραστηριότητες. Και οι τέσσερις Δήμοι (Φαρσάλων, Πολυδάμαντα, Ενιππέα και Ναρθακίου) ολοκλήρωσαν

έργα του μέτρου αυτού. Όλοι οι εξεταζόμενοι Δήμοι ολοκλήρωσαν έργα του μέτρου αυτού.

Τη μεγαλύτερη κινητικότητα στους αναφερόμενους Δήμους εκδηλώθηκε για το μέτρο 3.03 το οποίο περιελάμβανε έργα υδροληψίας, κατασκευής δικτύων ύδρευσης και δεξαμενών, συντήρησης και επέκτασης υφισταμένων δικτύων και αντικατάστασης παλαιών δικτύων, βάσει Γενικών Σχεδίων Διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Το μέτρο αυτό βελτίωσε τις συνθήκες διαβίωσης και της ποιότητας ζωής των κατοίκων, όπως και την ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος.

Επίσης πολύ μικρή ήταν η δραστηριότητα των Δήμων για το μέτρο 3.07, το οποίο περιελάμβανε μικρά εγγειοβελτιωτικά έργα, αντιπλημμυρικά και παράλληλα έργα αναδασμών. Αποσκοπούσε στη βελτίωση των συνθηκών άρδευσης, την αποδοτικότερη χρήση των υδάτινων πόρων και τη μείωση του κόστους αυτών. Το συγκεκριμένο μέτρο θα διευκόλυνε την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών σύμφωνα με τις επιταγές της Κοινής αγροτικής Πολιτικής και τα Προγράμματα του Υπουργείου Γεωργίας. Η εφαρμογή του μέτρου θα βοηθούσε στην προστασία από πλημμύρες ή λιμνάζοντα ύδατα και στην αποταμίευση και εξοικονόμηση υδάτινων πόρων στην περιοχή.

Το μέτρο 4.01 περιελάμβανε την κατασκευή έργων για τη στέγαση των υπηρεσιών των Δήμων. Επίσης έργα διαμόρφωσης και συντήρησης χώρων, επισκευής και επέκτασης υφισταμένων και κατασκευής νέων διοικητηρίων, καθώς και εξοπλισμού αυτών. Το μέτρο λειτούργησε με γνώμονα την καλύτερη ποιότητα των διοικητικών εξυπηρετήσεων των κατοίκων των Δήμων.

Μικρή ήταν η κινητικότητα των Δήμων για το μέτρο 5.09, το οποίο περιέχει την εκπόνηση και εφαρμογή μελετών πολεοδομικού σχεδιασμού, τις αναπλάσεις των κοινόχρηστων χώρων, τα έργα συντήρησης σε δημοτικά πάρκα και κήπους, τα έργα εξοικονόμησης ενέργειας με τη δημιουργία υπαίθριων χώρων στάθμευσης κ.λ.π. Σκοπός όλων αυτών ήταν η καλύτερη λειτουργία των ΟΤΑ, η βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και ο έλεγχος της οικιστικής ανάπτυξης της περιοχής.

Από τα μέτρα που περιλαμβάνονται στα υποπρογράμματα του Ειδικού προγράμματος Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΠΤΑ), παρατηρούμαι ότι οι Δήμοι (Φαρσάλων, Πολυδάμαντα, Ενιππέα και Ναρθακίου) ολοκλήρωσαν λίγα έργα των υποπρογραμμάτων 3, 4 και 5, ενώ έχουν μείνει στο περιθώριο μια αρκετά μεγάλη λίστα μέτρων των υποπρογραμμάτων που θα έδιναν πνοή στους Δήμους.

Η διαδικασία αξιολόγησης του προγράμματος (ΕΠΤΑ) δεν επιφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα στους ανωτέρω εξεταζόμενους Δήμους. Οι σημαντικότερες ανάγκες που αντιμετώπισαν οι νεοσύστατοι δήμοι (Φαρσάλων, Πολυδάμαντα, Ενιππέα και Ναρθακίου), αφορούσαν κυρίως:

- Έργα υποδομών (σε δίκτυα και εγκαταστάσεις).
- Τη συμπλήρωση – επέκταση και βελτίωση του οδικού δικτύου τόσο των επιμέρους οικισμών με την έδρα τους, όσο και μεταξύ τους.
- Τη κατασκευή των Δημαρχείων προκειμένου να στεγαστούν οι υπηρεσίες των Δήμων και να αντιμετωπίσουν τις αυξημένες αρμοδιότητες των Δήμων.
- Την αντιμετώπιση των προβλημάτων στα τοπικά δίκτυα ύδρευσης.
- Την ανόρυξη και αξιοποίηση γεωτρήσεων στους δήμους,
- Τη κατασκευή μικρών εγγειοβελτιωτικών και αντιπλημμυρικών έργων,
- Την εκπόνηση και εφαρμογή μελετών πολεοδομικού σχεδιασμού, τις αναπλάσεις των κοινόχρηστων χώρων, καθώς και
- Τις προμήθειες αυτοκινήτων και μηχανημάτων.

Οι παρεμβάσεις αυτές σκοπό είχαν την άμεση λύση στα καθημερινά προβλήματα που παρουσιάζονταν στα επιμέρους Δημοτικά Διαμερίσματα και ελάχιστα συνέβαλαν στην αναπτυξιακή προοπτική των Δήμων.

Κανένα έργο δεν υλοποιήθηκε με γνώμονα τους στόχους του ΕΠΤΑ όπως Διαδημοτική συνεργασία, Βελτίωση της ποιότητας παροχής υπηρεσιών προς τους πολίτες και ενεργοποίηση των δήμων σε δράσεις κοινωνικής παρέμβασης.

Με το πρόγραμμα “Θησέας”²⁹:

Για το Δήμο Φαρσάλων η διαδικασία αξιολόγησης του προγράμματος “Θησέας”, δυστυχώς δεν επιφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα, σε έναν κατά τα άλλα αναπτυσσόμενο Δήμο με 10.874 κατοίκους. Έχουν προγραμματισθεί έξι έργα συνολικού ύψους 2.019.733,17 € και από το 2005 μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί τέσσερα, ύψους 1.241.420,00 €.

Η αξιοποίηση ευρύτερης περιοχής Απιδανού ποταμού έργο ποσού 450.000,00 € και η Αξιοποίηση χώρου πολιτισμού περιοχής Κατράνα ποσού 300.000,00 €, αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 3 “Κοινωνικές - Πολιτιστικές υποδομές και δραστηριότητες”. Η αποκατάσταση παραδοσιακών δεξαμενών υδροδότησης Φαρσάλων ποσού 131.420,00 €, ο δρόμος Φάρσαλα-Αχίλλειο ποσού 400.000,00 €,

---

²⁹ Βλ. Παράρτημα Β

η πλατεία δημαρχείου ποσού 328.313,17 € και τα σκέπαστρα λαϊκής αγοράς ποσού 410.000,00 € αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 2 “Τοπική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος”.

Συγκεκριμένα για τον επαρχιακό δρόμο Φάρσαλα-Αχιλλείου, σημαντικά οφέλη έχει αποκομίσει η επαρχία από την έγκαιρη ολοκλήρωση. Εξυπηρετούνται πλέον οι συγκοινωνιακές ανάγκες του δ.δ. Αχιλλείου και των ευρύτερων δ.δ. του Δήμου Ναρθακίου με αισθητή βελτίωση των συνθηκών ασφαλείας.

Τα σκέπαστρα της λαϊκής αγοράς εξυπηρετούν την υποδοχή της αγοράς με αποτέλεσμα το στήσιμο περισσότερων μικροπωλητών-παραγωγών, δηλ. περισσότερων θέσεων εργασίας, τη μείωση της ανεργίας στο σύνολο της επαρχίας, τη βελτίωση του οικιστικού περιβάλλοντος και κατ’ επέκταση της ανάπτυξης.

Η μερική κατασκευή της κεντρικής πλατείας Φαρσάλων (πλατείας δημαρχείου), βελτίωσε την αναλογία κοινόχρηστων χώρων. Σημαντική η συμβολή της στην ανάδειξη του ιστορικού κέντρου και στην τόνωση της τοπικής αγοράς με γενικότερα θετικά αποτελέσματα στη διαμόρφωση του οικιστικού περιβάλλοντος και στην ενδυνάμωση της οικονομίας σε τοπικό χαρακτήρα.

Η αξιοποίηση της περιοχής Κατράνα και η αποκατάσταση των παραδοσιακών δεξαμενών υδροδότησης της πόλης, που κατά την ιστορία διέθετε αξιολογότερα συστήματα ύδρευσης και ρυμοτομίας, θα βοηθήσουν στην ανάδειξη της περιοχής αυτής.

Υπολείπεται ένας προϋπολογισμός 778.313,17 € για την αξιοποίηση της ευρύτερης περιοχής του Απιδανού ποταμού, όπου σύμφωνα με το μύθο η Θέτις “έχρισε” τον αθάνατο πλην της φτέρνας του Αχιλλέα και η ολοκλήρωση της πλατείας Δημαρχείου.

Για το Δήμο Πολυδάμαντα ο αριθμός των προγραμματιζόμενων έργων ήταν δέκα πέντε ύψους 2.703.961,27 ευρώ. Η ανόρυξη αξιοποίηση υδρευτικής γεώτρησης στο δ.δ. Νεράιδας ποσού 300.000,00 €, η ανόρυξη αξιοποίηση υδρευτικής γεώτρησης στον οικισμό Παλαιομύλου δ.δ. Ερέτριας ποσού 240.888,00 €, η αντικατάσταση κεντρικού και εσωτερικού δικτύου ύδρευσης αμιάντου με αγωγό p.v.c. στο δήμο Πολυδάμαντα ποσού 399.376,82 €, η αποπεράτωση υδατοδεξαμενών και αγωγοί σύνδεσης ποσού 34.853,74 €, η βελτίωση-συντήρηση και κατασκευή εσωτερικών δρόμων δ.δ. δήμου Πολυδάμαντα ποσού 295.199,82 €, η εσωτερική οδοποιία δ.δ. βαμβακούς ποσού 87.958,25 €, η εσωτερική οδοποιία δ.δ. δήμου Πολυδάμαντα ποσού 295.199,82 €, κατασκευή αγωγού σύνδεσης από δεξαμενή Σκοτούσσας σε δίκτυο ύδρευσης Αγ. Κων/νου ποσού 148.051,00 €, η κατασκευή υποδομών

ασφαλτοστρώσεων δ.δ. δήμου Πολυδάμαντα ποσού 295.199,82 €, η μελέτη “κατασκευή γεφυρας στο δ.δ. ρευματιάς του δήμου Πολυδάμαντα,” ποσού 115.823,00 €, η προμήθεια απορριμματοφόρου τύπου πρέσας 16 κ.μ. δήμου Πολυδάμαντα ποσού 150.000,00 €, η προμήθεια επιβατικού οχήματος 4x4 2.500 κ.ε. ποσού 29.243,00 €, η προμήθεια καινούργιου διαμορφωτήρα γαιών (grader) δήμου Πολυδάμαντα ποσού 154.168,00 €, η προμήθεια μηχανήματος ελαφρών χωματουργικών εργασιών (gcb) ποσού 83.000,00 €, η προμήθεια φορτηγού 15 κ.μ. ποσού 75.000,00 €, αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 2 “Τοπική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος”.

Η διαδικασία αξιολόγησης του προγράμματος “Θησέας” για το Δήμο Πολυδάμαντα δεν είναι ικανοποιητική. Από τα δέκα πέντε έργα που προγραμματίστηκαν από το 2005 μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί πέντε έργα ύψους 903.034,23 €.

Αναλυτικότερα ολοκληρώθηκαν η αντικατάσταση κεντρικού και εσωτερικού δικτύου ύδρευσης αμιάντου με αγωγό p.v.c. στο δήμο Πολυδάμαντα, η αποπεράτωση υδατοδεξαμενών και αγωγοί σύνδεσης, η εσωτερική οδοποιία δ.δ. βαμβακούς, η εσωτερική οδοποιία δ.δ. δήμου Πολυδάμαντα, και η μελέτη “κατασκευή γέφυρας στο δ.δ. ρευματιάς του δήμου Πολυδάμαντα”. Όλα τα έργα του Δήμου αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 2. Τα δύο ολοκληρωμένα έργα του Δήμου Πολυδάμαντα αφορούν έργα υποδομής δικτύου ύδρευσης στο δήμο και τα τρία τη βελτίωση του εσωτερικού οδικού δικτύου του.

Υπολείπεται ένας προϋπολογισμός περίπου 1.800.000,00 € για την υλοποίηση των υπόλοιπων έργων μέχρι το 2009.

Για το δήμο Ενιππέα ο αριθμός των προγραμματιζόμενων έργων ήταν οκτώ ύψους 1.741.863,78 €. Τα επτά από τα προγραμματιζόμενα έργα αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 2 “τοπική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος” και συγκεκριμένα: η ανόρυξη και αξιοποίηση τριών αρδευτικών γεωτρήσεων ποσού 170.000,00 €, η αντικατάσταση συνδετήριου αγωγού ύδρευσης ποσού 70.000,00 €, οι αποχετεύσεις οικισμών και αντιπλημμυρικά έργα ποσού 400.000,00 €, η επισκευή υδατόπυργου δ.δ. Υπέρειας ποσού 95.000,00 €, η οδική σύνδεση Αύρας-Υπέρειας ποσού 720.000,00 €, η οδική σύνδεση Πυργάκια-Ελληνικού ποσού 250.000,00 € και η οδική σύνδεση Σταυρού-N. Μοναστηρίου ποσού 11.689,78 €.

Το έργο μετατροπή του υφιστάμενου κτιρίου σε χώρο πολιτιστικών δραστηριοτήτων ποσού 25.174,00 €, απετέλεσε μέτρο του υποπρογράμματος 3 “Κοινωνικές - Πολιτιστικές υποδομές και δραστηριότητες”.

Αναλυτικότερα ολοκληρώθηκαν μόνο η επισκευή υδατόπυργου δ.δ. Υπέρειας.

Η οδική σύνδεση Αύρας-Υπέρειας καθώς και η οδική σύνδεση Πυργάκια-Ελληνικού δεν ολοκληρώθηκαν. Για τα υπόλοιπα έργα του προγράμματος δεν ξεκίνησε η υλοποίησή τους.

Από τα ανωτέρω προκύπτει, ότι η εικόνα που παρουσιάζει η εξέλιξη για ένα σύνολο έργων από το συγκεκριμένο Δήμο, είναι απογοητευτική.

Για το δήμο Нарθακίου ο αριθμός των προγραμματιζόμενων έργων ήταν δέκα επτά ύψους 1.803.899,38 ευρώ. Τα δώδεκα από τα προγραμματιζόμενα έργα αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 2 “τοπική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος” και συγκεκριμένα: η αγροτική οδοποιία δ.δ. ποσού 115.804,23 €, η αγροτική οδοποιία δ.δ. δήμου Нарθακίου ποσού 136.850,00 €, αντιπλημμυρικά έργα δ.δ. Нарθακίου και δ.δ. Διλόφου ποσού 70.000,00 €, αντιπλημμυρικά έργα στα δ.δ. Нарθακίου (οικ.Καστρακίου) και Δένδρων ποσού 80.000,00 €, εξωτερικοί αγωγοί μεταφοράς νερού οικ. Нарθακίου και Καλλιθέας ποσού 80.454,65 €, εσωτερική οδοποιία δ.δ. ποσού 91.249,00 €, κατασκευή δεξαμενής άρδευσης 750 μ³ στο δ.δ. Διλόφου ποσού 110.000,00 €, μελέτες για την κατασκευή τεσσάρων μικρών φραγμάτων στα δ.δ. Нарθακίου, Καλλιθέας (οικ. Αγ. Αντωνίου), Διλόφου και Δένδρου ποσού 51.000,00 €, μεταφορά νερού και αντικατάσταση παροχών ύδρευσης στο δ.δ. Σκοπιάς ποσού 32.325,30 €, προμήθεια ηλεκτρομοτέρ-ανόρυξη γεωτρήσεων και αξιοποίηση ποσού 139.000,00 €, προμήθεια μηχανημάτων ποσού 200.000,00 € και ο συνδετήριος δρόμος Δένδρα-Нарθάκιο προς Δίλοφο, ποσού 304.810,80 €.

Ενώ τα πέντε έργα: η ανάπλαση χώρων στη θέση Γκοζ-πουνάρι. δ.δ. Διλόφου ποσού 47.405,40 €, η ανάπλαση χώρων στη θέση πλατάνια δ.δ. Нарθακίου ποσού 150.000,00 €, η αξιοποίηση κάστρου Καλλιθέας ποσού 80.000,00 €, η βελτίωση-ανακατασκευή γηπέδου δ.δ. Нарθακίου ποσού 90.000,00 € και η συντήρηση αγροτικών ιατρείων και εξεταστηρίων ποσού 25.000,00 €, αποτελούν μέτρα του υποπρογράμματος 3 “κοινωνικές - πολιτιστικές υποδομές και δραστηριότητες”.

Από τα δέκα επτά προγραμματισμένα έργα από το 2005 μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί τέσσερα έργα ύψους 319.833,18 €.

Υπολείπεται ένας προϋπολογισμός ύψους 1.484.066,20 € για την υλοποίηση των υπόλοιπων έργων που βρίσκονται σε εξέλιξη μέχρι το 2009.

Σε συνέχεια του προγράμματος ΕΠΤΑ κινείται και λειτουργεί το πρόγραμμα Θησέας με πεδία εφαρμογής δράσεων του υποπρογράμματος 2 και 3, τα οποία αφορούν τις κατηγορίες:

- Συμπλήρωση – επέκταση και βελτίωση του οδικού δικτύου τόσο των επιμέρους οικισμών με την έδρα τους, όσο και μεταξύ τους.
- Αντιπλημμυρικά έργα στα Δ.Δ.
- Την αντιμετώπιση των προβλημάτων στα τοπικά δίκτυα ύδρευσης,
- Την ανόρυξη και αξιοποίηση γεωτρήσεων στους δήμους,
- Τη κατασκευή μικρών εγγειοβελτιωτικών και αντιπλημμυρικών έργων,
- Την εκπόνηση και εφαρμογή μελετών πολεοδομικού σχεδιασμού, τις αναπλάσεις των κοινόχρηστων χώρων, καθώς και
- Τις προμήθειες αυτοκινήτων και μηχανημάτων.

Και τα δύο υποπρογράμματα (2 και 3) ενισχύουν τις διαδημοτικές συνεργασίες και τις συνεργασίες των Ο.Τ.Α. πρώτου βαθμού σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, καθώς και της συμμετοχής τους σε κοινοτικά προγράμματα και κοινοτικές πρωτοβουλίες, που χρηματοδοτούνται από τα κεντρικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αντικείμενο αναφερόμενο σε δράσεις του Υποπρογράμματος 2.

Στο πλαίσιο αυτής της σκέψης, λειτουργίας και δραστηριότητας, δεν έχουν μπει οι εξεταζόμενοι παραπάνω Δήμοι.

Είναι λυπηρό ότι σε μια αναπτυσσόμενη περιοχή, οι δήμοι ως βασικοί συντελεστές της οργάνωσης της τοπικής κοινωνίας, όφειλαν να εισάγουν ένα νέο τρόπο σκέψης και ανάπτυξης, που θα εναρμονίζεται με τις αρχές πρόληψης και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος καθώς και με τη στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού, με κέντρο την αειφόρο ανάπτυξη.

Με βάση το άρθρο 208 του Νέου Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα (Ν. 3463/2006) είναι υποχρέωση των Δήμων να καταρτίσουν το Τεχνικό Πρόγραμμα του 2008 και να συμπεριλάβουν τα έργα και τις αντίστοιχες δαπάνες τα οποία θα αποτελέσουν τη βάση του οικονομικού προϋπολογισμού του έτους της επόμενης χρήσης.

Τα τεχνικά και οικονομικά στοιχεία των Δήμων (Φαρσάλων, Πολυδάμαντα, Ενιππέα και Ναρθακίου), τους δίνουν τη δυνατότητα για το οικονομικό έτος 2008 να προϋπολογίσουν επενδύσεις σύμφωνα με τους πίνακες³⁰.

Στην προκειμένη περίπτωση εξετάζοντας τους πίνακες των τεχνικών προγραμμάτων των Δήμων, παρατηρούμε ότι δεν υπήρξε καμιά ενέργεια διαδημοτικής συνεργασίας

---

³⁰ Βλ. Παράρτημα Γ

μεταξύ τους, και οι οποίοι στην πορεία θα αποτελέσουν ένα ενιαίο Δήμο, ενόψει της γενικότερης αναδιάρθρωσης.

Το μοναδικό έργο που παρουσιάζεται από το Τεχνικό Πρόγραμμα του Δήμου Πολυδάμαντα διαδημοτικής συνεργασίας, είναι η Κατασκευή Διαδημοτικής οδού Αγ. Κων/νου Δήμου Πολυδάμαντα - Διλόφου και Δήμου Νικαίας ποσού 520.000 €, χρηματοδοτούμενο από το ΠΕΠ Θεσσαλίας.

Δραστηριότητες κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσιών

Παιδείας

Από τη Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης Φαρσάλων (ΔΕΑΦ) και τη Δημοτική Επιχείρηση Δήμου Πολυδάμαντα, έλαβαν χώρα οι δραστηριότητες σύμφωνα με τον πίνακα³¹.

Το πρόγραμμα Βοήθεια στο σπίτι, παρέχει οικιακή, νοσηλευτική φροντίδα καθώς και ψυχολογική στήριξη σε ηλικιωμένους καθημερινά (από το έτος 2002). Κριτήρια για την ένταξη κάποιου σ' αυτό είναι: να είναι μοναχικός ή να έχει ένα οικογενειακό περιβάλλον που να χρειάζεται μια προσωρινή ανακούφιση. Η οικονομική κατάσταση του αιτούντα να μην του επιτρέπει τη μόνιμη πρόσληψη κάποιου ατόμου για τη φροντίδα του, και να έχει κάποια σοβαρή πάθηση που δεν του επιτρέπει να κινείται.

Σκοπός του προγράμματος είναι η παραμονή των ηλικιωμένων στο οικογενειακό περιβάλλον, που έχει επωμιστεί με την άτυπη φροντίδα του ηλικιωμένου. Γενικά το πρόγραμμα παρέχει κοινωνικές υπηρεσίες, ιατρονοσηλευτική φροντίδα, φυσιοθεραπευτική αγωγή, υπηρεσίες από την οικογενειακή βοηθό και συμβουλευτική βοήθεια. Η λειτουργία του εν λόγω προγράμματος, προσφέρει ουσιαστική βοήθεια σε άτομα που ανήκουν σε μία από τις λεγόμενες «ευπαθείς κοινωνικά ομάδες».

➤ Το ΚΔΑΠ απευθύνεται σε παιδιά 6-12 ετών (από το 2003), έχει ως στόχο να συγκεντρώσει τα παιδιά, προσφέροντας δημιουργική διέξοδο στον ελεύθερο χρόνο τους αλλά και στήριξη στην εργαζόμενη μητέρα και κυρίως στην πολύτεκνη οικογένεια. Η διοργάνωση των Κ.Δ.Α.Π. εντάσσεται στο “Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση” και χρηματοδοτείται από κοινοτικούς και εθνικούς πόρους. Το ΚΔΑΠ είναι μια πρωτοβουλία που αφορά την εξωσχολική απασχόληση των παιδιών με δημιουργικές δραστηριότητες και λειτουργεί στηριζόμενο σε εξειδικευμένους παιδαγωγούς με ειδικότητες. Τα οφέλη που προκύπτουν από τις δωρεάν δραστηριότητες που παρέχονται είναι η

---

³¹ Βλ. Παράρτημα Δ

καλλιέργεια δεξιοτήτων των παιδιών, η κοινωνικοποίησή τους και η ενίσχυση της αυτοεκτίμησής τους που προσλαμβάνονται μέσα από την ψυχαγωγία. Τα οφέλη που αποκομίζουν οι γονείς είναι ο ελεύθερος χρόνος τους, η αποφόρτιση του οικογενειακού περιβάλλοντος και η ευκαιρία που δίνεται στον άνεργο γονέα, κυρίως στις γυναίκες, να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, βελτιώνοντας το οικογενειακό εισόδημα και πραγματοποιώντας επαγγελματικούς και προσωπικούς στόχους, ξέροντας ότι το παιδί τους βρίσκεται σε ασφαλές και υγιές παιδαγωγικό περιβάλλον.

- Πρόγραμμα ιατροκοινωνικής φροντίδας του τσιγγάνικου πληθυσμού έχει αρχίσει τη λειτουργία του από το 2007.
- Το πρόγραμμα ΙΣΤΟΣ δραστηριοποιείται με τοπικές πρωτοβουλίες για ανέργους. Αφορά μια σειρά δράσεων που βασίζονται στην στρατηγική προώθησης της αειφόρου ανάπτυξης, μέσω της καινοτομίας στην επιχειρηματικότητα, με έμφαση στον τομέα του τουρισμού.

6.8. Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΟΤΑ

Μετά την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ το 1981, η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) αποτέλεσε τον κυριότερο παράγοντα διαμόρφωσης της αγροτικής παραγωγής στην Περιφέρεια, κατά την τελευταία 15ετία.

Είναι γνωστό ότι το εισόδημα των αγροτών υφίσταται σημαντική συρρίκνωση λόγω εξωγενών παραγόντων, όπως για παράδειγμα η πολιτική που μας υπαγορεύει η ΕΕ.

Πολλές περιοχές, συμπεριλαμβανομένης και της περιοχής Φαρσάλων ασχολήθηκαν με τη μονομέρεια της αγροτικής παραγωγής (παραγωγή βαμβακιού και σιτηρών λόγω υψηλών ενισχύσεων στις τιμές αυτών των προϊόντων). Η πορεία του πρωτογενή τομέα θα εξαρτηθεί από το νόμο της αγοράς (προσφοράς και ζήτησης). Το νέο καταναλωτικό πρότυπο δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ποιότητα των προϊόντων, καθώς τα τελευταία χρόνια έχει διαμορφωθεί μια νέα αγορά για τα επώνυμα βιολογικά προϊόντα και τα μη διατροφικά αγροτικής προέλευσης.

Για την αγροτική πολιτική διαφοροποιούνται οι κατευθύνσεις και δίνεται έμφαση σε παρεμβάσεις που θα συντελέσουν στην δημιουργία βιώσιμων ανταγωνιστικών μονάδων. Η σύγχρονη γεωργία καλείται να παίζει αυξανόμενο ρόλο στη σωστή διαχείριση των φυσικών πόρων, την προστασία του περιβάλλοντος και την διατήρηση των δημογραφικών ισορροπιών.

Η αναπτυξιακή προοπτική του Δήμου πρέπει να επιδιωχθεί στο πλαίσιο εφαρμογής μιας ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης και όχι σε μονομερή αντιμετώπιση των προβλημάτων του αγροτικού χώρου. Σημαντική θα ήταν η διατήρηση και αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος μέσα από δραστική επέμβαση για ανακοπή της ρύπανσης, η οποία προέρχεται από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να τεθεί μια αξιόλογη βάση τουριστικής ανάπτυξης, με μορφές εναλλακτικού τύπου τουρισμού στην περιοχή, όπως αγροτουρισμός.

Βέβαια απαιτούνται συνδυασμένες προσπάθειες ενιαίας στρατηγικής και πάνω απ' όλα εκπαίδευση του αγροτικού κόσμου, έτσι ώστε ο αγροτουρισμός να μεταβληθεί σε συμπληρωματική πηγή εσόδων του αγροτικού πληθυσμού.

Οι υποδομές στον αθλητισμό θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν σε συνεργασία με αθλητικά σωματεία της περιοχής για την τουριστική αναβάθμιση. Η συνένωση και συνεργασία των μικρών Δήμων με τους μεγαλύτερους, θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια καλύτερη διαχείριση των θεμάτων που τους απασχολούν.

Απαιτούνται πολεοδομικές και χωροταξικές παρεμβάσεις, οι οποίες θα παίξουν σημαντικό ρόλο στην αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής. Θα πρέπει να συνταχθούν όρια οικισμών εκεί που δεν υπάρχουν.

Επίσης στην αναπτυξιακή προοπτική του Δήμου απαιτείται η αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, η επαγγελματική κατάρτιση σε τομείς που συνδέονται με την εισαγωγή σύγχρονων μεθόδων παραγωγής, εμπορίας και μεταποίησης των προϊόντων.

Καθοριστική παρέμβαση για την δημιουργία τουριστικής κίνησης σε μία περιοχή κατ' εξοχή γεωργική, αποτελεί η ανάδειξη – αξιοποίηση της Αρχαίας ακρόπολης των Φαρσάλων.

Η εκμετάλλευση και αξιοποίηση της ιστορίας που συνδέεται με την αρχαία Φθοία και τον μυθικό ήρωα του Όμηρου τον Αχιλλέα, αποτελεί επίσης ένα πλουτοπαραγωγικό πόρο που πρέπει να αξιοποιηθεί καθώς επίσης και τα Βυζαντινά μνημεία της περιοχής.

Θα πρέπει λοιπόν να υπάρξουν κίνητρα για τη δημιουργία νέων τουριστικών υποδομών και αύξηση του τουριστικού εισοδήματος με την αναζήτηση νέων αγορών. Την αυξανόμενη συμμετοχή του εσωτερικού τουρισμού και την χρονική ανακατανομή της ζήτησης σε 12μηνη βάση.

Την ανάγκη αναζήτησης και ανάπτυξης νέων μορφών τουρισμού καθώς και την αναζήτηση και τον προγραμματισμό νέων τουριστικών προϊόντων.

Την ισόρροπη γεωγραφική ανάπτυξη των υποδομών καθώς και τη δημιουργία κινήτρων αναβάθμισης των τουριστικών επιχειρήσεων.

Την ανάγκη τόνωσης της γενικότερης προβολής της περιοχής.

6.9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Με τις υποχρεωτικές συνενώσεις κοινοτήτων εφαρμόστηκε στην πράξη ο “Ι. Καποδίστριας”, ο οποίος δεν ήταν καρπός μιας βαθύτερης μελέτης προβλημάτων των τοπικών κοινωνιών, ούτε μιας γενικότερης στρατηγικής, αλλά συνδυασμός μιας μηχανικής μεταφοράς ξένων μοντέλων διοικητικής δομής και επιδίωξης μικροκομματικών συμφερόντων, παράλληλα με την υπηρετήση οικονομικών συμφερόντων, συνυφασμένων με τις κατεστημένες δομές στο κράτος και την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η προσαρμογή της χώρας δεν υπηρετήθηκε σε ένα σύστημα Τοπικής Αυτοδιοίκησης με όλες τις εξουσίες και αρμοδιότητες τοπικού, νομαρχιακού και περιφερειακού χαρακτήρα, συνοδευόμενες από τους αντίστοιχους πόρους, αλλά θεσμοθετήθηκε ο διορισμένος γενικός γραμματέας της Περιφέρειας, που αποτελεί και το μακρύ χέρι της κεντρικής εξουσίας.

Τα νέα αυτοδιοικητικά σχήματα θα λειτουργήσουν στο επίπεδο των παλαιών επαρχιών τους, ενώ αυτό δεν είναι καθόλου εύκολο στην ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα. Τα φυσικά σύνορα που δημιούργησαν τις επαρχίες στις αρχές του 20^{ου} αι. έχουν ήδη «πέσει».

Ο κρατικός έλεγχος σε επίπεδο νομού, που ασκούσε ο κρατικός νομάρχης, μεταφέρθηκε πλέον στο τρίτο επίπεδο, αυτό της διοικητικής περιφέρειας, που αυτή όμως, σε αντίθεση με ότι ισχύει στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες παραμένει κρατικός θεσμός. Και αυτός ο θεσμός πλέον ασκεί τον έλεγχο νομιμότητας των αποφάσεων της αυτοδιοίκησης και της ευθύνης των αιρετών. Διαχειρίζεται τα προγράμματα και την κατανομή πόρων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Εκπροσωπεί την πολιτική εξουσία στην περιφέρεια και στην οποία διασφαλίζει την εξάρτηση της Τ.Α. από το κράτος.

Δειλά – δειλά άρχισε να εμφανίζεται με τη μέθοδο των δημοσιευμάτων στον ημερήσιο τύπο, ένα καινούργιο μοντέλο.

Οι περιφερειακές και ενδοπεριφερειακές ανισότητες, οι κοινωνικές αντιθέσεις τα οικονομικά αδιέξοδα και η περιβαλλοντική υποβάθμιση επιτείνονται:

- Χρειαζόμαστε λοιπόν μια Αυτοδιοίκηση που θα υπερβαίνει τη λογική της διαχείρισης και της λειτουργίας της ως διοικητικού μηχανισμού, που θα χαράσσει και θα υλοποιεί τις πολιτικές της μαζί με τον πολίτη.
- Χρειαζόμαστε τους πολίτες να προασπίζουν την πόλη τους, το χωριό τους, το χώρο της καθημερινής τους ζωής.
- Χρειαζόμαστε τα τοπικά κινήματα παρόντα, με αφετηρία τα συγκεκριμένα προβλήματα του χώρου, από τα σκουπίδια ως τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, από το μολυσμένο αέρα, ως τη δημοκρατία στην πράξη.
- Πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στο χώρο και κατάργηση της σκέψης που διέπεται από τη λογική «όλα από το κόμμα και όλα για το κόμμα», που ανατρέπει τη θέληση των τοπικών κοινωνιών και περιορίζει τη δυνατότητα των εκπροσώπων της να χειριστούν τις τοπικές υποθέσεις με τη ενθάρρυνση συμμετοχής των πολιτών.
- Η Αυτοδιοίκηση πρέπει να έχει το δικό της ρόλο στο επίπεδο των περιφερειών, νομών και αστικών και περιφερειακών δήμων, κατανέμοντας ρόλους, αρμοδιότητες, πόρους, μέσα, με βάση την αρχή της επικουρικότητας κατά κανόνα, δηλαδή, ότι τα προβλήματα πρέπει να αντιμετωπίζονται στο εγγύτερο δυνατό προς τον πολίτη επίπεδο. Αυτή η ανασυγκρότηση κράτους και Τ.Α. προϋποθέτει ανακατανομή των δημοσίων πόρων και δαπανών σε πλήρη αντιστοιχία προς την ανακατανομή ρόλων, έργων, αρμοδιοτήτων μεταξύ του κράτους και της Τ.Α.. Αυτή η ανακατανομή πρέπει να επιτευχθεί μέσα από το θεσμικό διάλογο Κράτους – Αυτοδιοίκησης, κατά τρόπο ώστε κανείς να μην ενεργεί αυθαίρετα στη διαχείριση των οικονομικών, κανείς να μην επιβάλλει αυθαίρετα φορολογικά βάρη.

Για το λόγο αυτό θα απαιτηθούν μεταρρυθμίσεις:

- **Στο κεντρικό κράτος.** Πρέπει να περιοριστεί στον επιτελικό του ρόλο. Το Σύνταγμα όρισε δύο βαθμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η διεύρυνση του δεύτερου βαθμού στα όρια των σημερινών περιφερειών με την ανάδειξή τους σε περιφερειακή Αυτοδιοίκηση με αιρετό Περιφερειακό Συμβούλιο και αιρετό Περιφερειάρχη αποτελεί απολύτως ρεαλιστική επιλογή θεσμικά και πολιτικά, αποτελεί προϋπόθεση για την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη.
- **Στα μητροπολιτικά κέντρα και**
- **Στους Δήμους** της περιφέρειας οι οποίοι είναι αναγκαίο να ανασυγκροτηθούν, προκειμένου να εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητα, τη δυνατότητα παροχής

ικανοποιητικών υπηρεσιών και αναπτυξιακής παρέμβασης, την ανταγωνιστικότητα τους, την αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού, την προστασία του αστικού, αγροτικού και φυσικού περιβάλλοντος και τελικά τη συγκρότηση του πληθυσμού και την ισόρροπη ανάπτυξη, με προϋπόθεση βέβαια την ουσιαστική δημοτική δημοκρατία, με εσωτερική αποκέντρωση, θεσμούς πόρους και αρμοδιότητες που θα διασφαλίζουν τη συμμετοχή και των πιο μικρών κοινοτήτων.

Χρειάζεται επομένως ένα συνολικό σχέδιο δράσης για δημοκρατία παντού, για τη διαφάνεια και τον εκδημοκρατισμό θεσμών και διαδικασιών, για την αναβάθμιση του ρόλου των αντιπροσωπευτικών θεσμών. Σε αυτή την κατεύθυνση πρέπει να ξεκινήσει μια ουσιαστική συζήτηση που με αξιόπιστα κριτήρια, γεωγραφικά, οικονομικά, αναπτυξιακά, χωρίς καταναγκασμούς και μακριά από μικροκομματικές σκοπιμότητες που θα καταστήσει την Αυτοδιοίκηση χώρο εγγυητή της δημοκρατικής έκφρασης και της συμμετοχής των πολιτών, αλλά και συντονιστή της τοπικής ανάπτυξης και ευημερίας. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση πρώτου και δεύτερου βαθμού σήμερα πρέπει να εδράζεται σε τρεις θεμελιώδεις αρχές:

- Την αρχή της τοπικής Αυτονομίας
- Την αρχή του τεκμηρίου Αρμοδιότητας και
- Την αρχή της Επικουρικότητας

Τα περισσότερα προβλήματα και οι λύσεις τους στην καθημερινή μας ζωή, έχουν τις ρίζες τους στις τοπικές δραστηριότητες. Η συμβολή των ΟΤΑ στην επίλυση αυτών είναι σημαντική. Οι συμμετοχικές διαδικασίες θεωρούνται σημαντικές και δεν θα πρέπει να παραλείψουμε να αναφερθούμε στην ενεργό και εθελοντική συμμετοχή των δημοτών στην διαμόρφωση, σχεδιασμό και την υλοποίηση των πολιτικών του Δήμου σε όλους του τομείς δράσης.

Η τοπική αυτοδιοίκηση έχει τη δυνατότητα της άμεσης επικοινωνίας με τους κατοίκους της χωρικής ενότητας, όπως και της συνεργασίας με άλλους φορείς της περιοχής, μπορεί να αναπτύξει επιχειρηματικές δραστηριότητες. Στο πλαίσιο της αποκέντρωσης ενισχύεται θεσμικά ο χαρακτήρας της και διευρύνονται οι αρμοδιότητές της.

Η ανάπτυξη διαδημοτικών συνεργασιών (δήμων και κοινοτήτων) που ανήκουν σε μια γεωγραφική ενότητα όπως καθορίστηκαν με το Ν. 1416/84 μπορούν να συνιστούν αναπτυξιακό σύνδεσμο και με βάση τον Ν. 1622/86 οι νομοί διαίρουνται σε γεωγραφικές περιοχές και μπορούν να συμμετέχουν σε υφιστάμενες

κοινοτικές δημοτικές επιχειρήσεις, ή να συνιστούν από κοινού νέες για την παραγωγή αγαθών.

Οι όποιες “από τα πάνω” δραστηριότητες εξασφαλίζουν μικρή ως επί το πλείστον συμμετοχή. Ο Δήμος λειτουργεί συνήθως γραφειοκρατικά, προσπαθώντας να δείξει ότι γίνονται έργα για μεγάλη χρονική διάρκεια. Τα έργα έχουν αποκλειστικά χαρακτήρα τοπικής ανάπτυξης και πραγματοποιούνται για τον κάθε δήμο χωριστά, ενώ οι άνθρωποι είναι οι αποδέκτες των πολιτικών τους.

Η ανάπτυξη απαιτεί σχεδιασμό και ενθάρρυνση από μέρους της κεντρικής πολιτικής εξουσίας, αλλά και κινητοποίηση όλων των δημιουργικών δυνάμεων της κοινωνίας.

Σήμερα η Τ.Α. αντιμετωπίζει μια σειρά από προβλήματα που δημιουργούν ανασταλτικές συνέπειες ως προς την επιζητούμενη ανάπτυξη.

Η ύπαρξη αναξιοποίητων και υποβαθμισμένων υποδομών στο επαρχιακό δίκτυο, το οποίο καταστρέφεται παρά τις συνεχείς προσπάθειες, καθώς και οι ημιτελείς ή ανύπαρκτοι εθνικοί άξονες, οφείλονται στην έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού.

Το ανθρώπινο δυναμικό παρουσιάζει τάσεις συγκέντρωσης σε αστικούς χώρους για λόγους επιβίωσης, καθώς ο πρωτογενής τομέας φθίνει και το γεωργικό εισόδημα δοκιμάζεται.

Περιοχές τουριστικά υποβαθμισμένες με πολιτιστικά μνημεία και παραδόσεις που για άλλους θα αποτελούσαν όπλα ανάπτυξης, παραμένουν αναξιοποίητα, λόγω έλλειψης των απαραίτητων υποδομών, οδικών, χωροταξικών – πολεοδομικών, ανάπλασης και ανάδειξης.

Για την διατήρηση της αγροτικής οικονομίας σε ικανοποιητικό επίπεδο, θα πρέπει να υπάρξει συγκράτηση του πληθυσμού και προσέλκυση νέων κατοίκων στις αγροτικές περιοχές, με την προσαρμογή του αγροτο-κτηνοτροφικού τομέα σε ένα νέο περιβάλλον, που θα εξασφαλίζει ένα αξιοπρεπές εισόδημα στους απασχολούμενους με αυτό.

Η αναβάθμιση των υπηρεσιών θα διευκολύνουν και θα απλοποιήσουν τις διαδικασίες εξυπηρέτησης τόσο των πολιτών όσο και των επενδυτών. Όλα τα παραπάνω έχουν άμεση σχέση με την ανταγωνιστικότητα και με την απασχόληση που αποτελούν εθνικούς στόχους και τίθενται κατ’ επανάληψη σε όλα τα ΚΠΣ. Η αγάπη και ο σεβασμός στο περιβάλλον, την παράδοση και την πολιτισμική μας κληρονομιά, όπως και η διαρκής, τεκμηριωμένη και δυναμική παρουσία στα κέντρα λήψης αποφάσεων, καθώς και η παραγωγική ανασυγκρότηση που δημιουργεί θέσεις εργασίας στους νέους, στοχεύει σε μια σταθερή και ανοδική πορεία προς την πρόοδο και την

ανάπτυξη. Θα πρέπει να υπάρξει συνεργασία των δυνάμεων αυτού του τόπου για την πραγμάτωση των έργων.

Ο κατακερματισμός της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης έχει ως αποτέλεσμα την πολυδιάσπαση των πόρων που κατευθύνονται για δημόσιες τοπικές επενδύσεις.

Η ύπαρξη μικρών και ανίσχυρων Ο.Τ.Α. που επιδιώκουν έργα μικρής εμβέλειας και η δυσκολία να προγραμματίσουν και να εκτελέσουν έργα διατοπικής χρησιμότητας, εξαιτίας πολλές φορές της δυσπιστίας απέναντι σε θεσμούς συνεργασίας, τείνει στην απώλεια ή την σπατάλη σημαντικών δημοσίων επενδύσεων τοπικής εμβέλειας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΠΤΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: Ε.Π.Τ.Α.

Τα Υποπρογράμματα του Ε.Π.Τ.Α. με τα αντίστοιχα μέτρα τους έχουν ως ακολούθως:

1. **Υποπρόγραμμα 1** για τη χρηματοδότηση των ελάχιστων λειτουργικών δαπανών των δήμων και κοινοτήτων της χώρας εξαιρούμενων των δήμων και κοινοτήτων που χρηματοδοτούνται από το Υποπρόγραμμα 5. Οι ενέργειες του Υποπρογράμματος αυτού στοχεύουν στην κάλυψη κατά τη διάρκεια της πρώτης δημοτικής περιόδου των δαπανών που απαιτούνται ώστε κάθε ΟΤΑ να συγκροτήσει μια ελάχιστη αναγκαία υπηρεσία για τις βασικές διοικητικές, προγραμματικές, τεχνικές, οικονομικές, και κοινωνικές δημοτικές λειτουργίες. Προτεραιότητα δίνεται κατά σειρά στη κάλυψη δαπανών: μίσθωσης ακινήτων για τη στέγαση των δημοτικών αρχών και υπηρεσιών, πρόσληψης προσωπικού και εκτάκτων και επείγουσών αναγκών. Το Υποπρόγραμμα αποτελείται από τα ακόλουθα μέτρα:

- Μέτρο 1.1 Αμοιβές προσωπικού
- Μέτρο 1.2 Μισθώσεις ακινήτων
- Μέτρο 1.4 Ειδικές, έκτακτες και επείγουσες λειτουργικές δαπάνες

2. **Υποπρόγραμμα 2** για τη χρηματοδότηση της εκπόνησης μελετών που απαιτούνται σχετικά με την οργάνωση και λειτουργία των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ, τη μηχανοργάνωση των βασικών λειτουργιών τους, τη προμήθεια και εγκατάσταση του απαραίτητου μηχανογραφικού εξοπλισμού καθώς και την αντίστοιχη συμβουλευτική υποστήριξη για την εφαρμογή προγραμμάτων μηχανοργάνωσης. Καλύπτει επίσης δαπάνες προγραμμάτων ενημέρωσης και κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού των ΟΤΑ. Προτεραιότητα δίνεται κατά σειρά σε μελέτες για την οργάνωση των ΟΤΑ και τη μηχανοργάνωση των λειτουργιών τους, την εφαρμογή διπλογραφικού συστήματος, τη προμήθεια απαραίτητου εξοπλισμού καθώς και σε προγράμματα κατάρτισης και συμβουλευτικής υποστήριξης. Τα μέτρα του Υποπρογράμματος 2 είναι:

- Μέτρο 2.1 Μελέτες οργάνωσης των υπηρεσιών των ΟΤΑ
- Μέτρο 2.2 Μηχανοργάνωση των ΟΤΑ
- Μέτρο 2.3 Προγράμματα ενημέρωσης-κατάρτισης

3. **Υποπρόγραμμα 3** για τη χρηματοδότηση της μελέτης και κατασκευής έργων τεχνικής υποδομής, προστασίας περιβάλλοντος, και αναβάθμισης ποιότητας ζωής των ΟΤΑ καθώς και λοιπών δημοσίων έργων τοπικής ανάπτυξης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις οδικές συνδέσεις και στα έργα προστασίας και διαχείρισης

περιβάλλοντος με στόχο την ενταξή τους σε ένα πλαίσιο στρατηγικής για την τοπική ανάπτυξη και ενίσχυση των τοπικών δομών αναδιάρθρωσης της παραγωγής. Το Υποπρόγραμμα στοχεύει στην ενδυνάμωση των ΟΤΑ, στη δημιουργία «ανοικτών πόλεων», στην αξιοποίηση της διαδημοτικής συνεργασίας, στη συγκράτηση του πληθυσμού, στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών, στην άρση της απομόνωσης των απομακρυσμένων δημοτικών διαμερισμάτων και στην προστασία του περιβάλλοντος με την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων επεξεργασίας αποβλήτων και ορθολογικότερης διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Προτεινόμενα μέτρα του Υποπρογράμματος είναι τα ακόλουθα:

- Μέτρο 3.1 Μελέτες
  - Μέτρο 3.2 Συγκοινωνιακά έργα- Μεταφορές
  - Μέτρο 3.3 Ύδρευση
  - Μέτρο 3.4 Αποχέτευση – Επεξεργασία λυμάτων
  - Μέτρο 3.5 Διαχείριση απορριμμάτων
  - Μέτρο 3.6 Οικισμοί
  - Μέτρο 3.7 Εγγειοβελτιωτικά – Αντιπλημμυρικά έργα
  - Μέτρο 3.8 Υποδομές οικονομικών δραστηριοτήτων
  - Μέτρο 3.9 Αντιμετώπιση εκτάκτων και επειγουσών αναγκών
4. **Υποπρόγραμμα 4** για τη χρηματοδότηση της διοικητικής, κοινωνικής, αθλητικής και πολιτιστικής υποδομής έτσι ώστε να καταστούν οι πρωτοβάθμιοι ΟΤΑ οργανισμοί ικανοί να παρέχουν ένα ευρύτερο φάσμα κοινωνικών υπηρεσιών στους κατοίκους τους. Με το υποπρόγραμμα αυτό προβλέπεται επίσης η κάλυψη αναγκών σε διοικητικές υποδομές (διοικητήρια, τεχνικός και μηχανολογικός εξοπλισμός), που προέκυψαν από τις συνενώσεις και τη νέα διάρθρωση και το διευρυμένο ρόλο των ΟΤΑ. Στόχοι του υποπρογράμματος είναι η ενίσχυση της διοικητικής αυτοτέλειας των ΟΤΑ πρώτου βαθμού, η παροχή ικανοποιητικού επιπέδου κοινωνικών υπηρεσιών, η ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου και η συγκράτηση του νεανικού πληθυσμού στην περιοχή του δήμου. Οι προτεραιότητες του υποπρογράμματος κατά σειρά είναι: η κατασκευή έργων διοικητικής υποδομής, η προμήθεια τεχνικού και μηχανολογικού εξοπλισμού και οι δράσεις κοινωνικού τομέα. Ως προτεινόμενα μέτρα στο Υποπρόγραμμα 4 ορίζονται:
- Μέτρο 4.1 Διοικητική Υποδομή

- Μέτρο 4.2 Υγεία – Πρόνοια
  - Μέτρο 4.3 Αθλητισμός
  - Μέτρο 4.4 Πολιτισμός
  - Μέτρο 4.5 Εκπαίδευση
  - Μέτρο 4.6 Προγράμματα Νεας Γενιάς
  - Μέτρο 4.7 Τεχνικός και Μηχανολογικός Εξοπλισμός των ΟΤΑ
5. **Υποπρόγραμμα 5** για τη χρηματοδότηση των περιοχών που εξαιρούνται από τα άλλα τέσσερα υποπρογράμματα και είναι οι πρωτοβάθμιοι ΟΤΑ (πλην των συνενούμενων), της Αττικής και του πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης. Οι παρεμβάσεις του υποπρογράμματος 5 είναι ανάλογες με αυτές των υποπρογραμμάτων 2, 3 και 4 και αποβλέπουν στην οργάνωση των ΟΤΑ και στη βελτίωση των βασικών τεχνικών, παραγωγικών και κοινωνικών υποδομών τους. Στόχος του υποπρογράμματος είναι η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών και της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Προτεραιότητα δίνεται στην κάλυψη χρόνιων και επειγουσών αναγκών, στη συμπλήρωση-βελτίωση της υφιστάμενης υποδομής, στην ολοκλήρωση της εθνικής πολιτικής και στην αξιοποίηση της διαδημοτικής συνεργασίας. Τα προτεινόμενα μέτρα του Υποπρογράμματος ορίζονται ως ακολούθως:
- Μέτρο 5.1 Μελέτες οργάνωσης και μηχανοργάνωσης των ΟΤΑ
  - Μέτρο 5.2 Μηχανοργάνωση ΟΤΑ
  - Μέτρο 5.3 Προγράμματα ενημέρωσης – κατάρτισης
  - Μέτρο 5.4 Μελέτες
  - Μέτρο 5.5 Συγκοινωνιακά έργα μεταφορές
  - Μέτρο 5.6 Ύδρευση
  - Μέτρο 5.7 Αποχέτευση – επεξεργασία λυμάτων
  - Μέτρο 5.8 Διαχείριση απορριμμάτων
  - Μέτρο 5.9 Οικισμοί
  - Μέτρο 5.10 Εγγειοβελτιωτικά – αντιπλημμυρικά έργα
  - Μέτρο 5.11 Υποδομές οικονομικών δραστηριοτήτων
  - Μέτρο 5.12 Διοικητική υποδομή
  - Μέτρο 5.13 Υγεία – πρόνοια
  - Μέτρο 5.14 Αθλητισμός
  - Μέτρο 5.15 Πολιτισμός

- Μέτρο 5.16 Εκπαίδευση
  - Μέτρο 5.17 Προγράμματα Νέας Γενιάς
  - Μέτρο 5.18 Τεχνολογικός και μηχανολογικός εξοπλισμός
  - Μέτρο 5.19 Αντιμετώπιση εκτάκτων και επειγουσών αναγκών
6. **Υποπρόγραμμα 6** με τίτλο τεχνική στήριξη, που χρηματοδοτεί ενέργειες υποστήριξης για την κατάρτιση, παρακολούθηση, τον έλεγχο και την αξιολόγηση του ΕΠΤΑ, καθώς και της διαδικασίας ανασυγκρότησης των ΟΤΑ. Στοχεύει στην άρτια προετοιμασία και λειτουργία του μηχανισμού υλοποίησης του ΕΠΤΑ και δεν προβλεπόταν στον Ν. 2539/97. Τα προτεινόμενα μέτρα για αυτό το Υποπρόγραμμα είναι:
- Μέτρο 6.1 Αμοιβές συμβούλων και προσωπικού
  - Μέτρο 6.2 Μελέτες στήριξης του Προγράμματος
  - Μέτρο 6.3 Λειτουργικές δαπάνες της διοίκησης του Προγράμματος
  - Μέτρο 6.4 Δημοσιοποίηση του Προγράμματος

A1. ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ

Περιφέρεια: Ε) Θεσσαλίας, Νομός: 42) Λαρίσης, Φορέας: 4228) Δήμος Φαρσάλων				
α/α	Τίτλος φορέα	Τίτλος έργου	Εγκεκριμένος πρ/σμός	Σύνολο πληρωμών έργου
1.	Δήμος Φαρσάλων	Προμήθεια απορριμματοφόρου	110.468,08	110.468,08
2.		Συνδετήρια οδός Φάρσαλα- Ρύζι	340.494,17	340.494,17
3.		Δίκτυο ύδρευσης	414.861,26	410.337,16
4.		Πολεοδομικές εφαρμογές	228.906,82	220.036,20
5.		Αντιπλημμυρικά έργα	375.998,15	363.132,71

Α.2. ΔΗΜΟΣ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ

Περιφέρεια: Ε) Θεσσαλίας, Νομός: 42) Λαρίσης, Φορέας: 4224) Δήμος Πολυδάμαντα				
α/ α	Τίτλος φορέα	Τίτλος έργου	Εγκεκριμένος πρ/σμός	Σύνολο πληρωμών

				έργου
1.	Δήμος Πολυδάμαντα	Κατασκευή υδατοδεξαμενών Ασπρόγειας-Δασολόφου	120.000,00	120.000,00
2.		Αξιοποίηση γεώτρησης Ρευματιάς και κατασκευή αγωγού σύνδεσης ανλαιοστασίου-υδατόπυργου Σιτοχωρίου	155.442,29	51.001,88
3.		Ύδρευση οικισμού Αγίας Τριάδας (Κατασκευή υδατόπυργου)	0,00	0,00
4.		Εσωτερική οδοποιία-Β' Φάση	381.511,00	381.510,99
5.		Εσωτερική οδοποιία	228.297,52	228.297,29
6.		Αντικατάσταση δικτύου ύδρευσης Δ.Δ. Δήμου Πολυδάμαντα	352.798,13	352.798,13
7.		Ύδρευση	368.812,98	361.322,34
8.		Αναπλάσεις-Πολεοδομικές εφαρμογές	317.716,41	308.718,77
9.		Μελέτη ανέγερσης Δημοτικού καταστήματος	58.694,06	15.215,33

A.3. ΔΗΜΟΣ ΕΝΙΠΠΕΑ

Περιφέρεια: Ε) Θεσσαλίας, Νομός: 42) Λαρίσης, Φορέας: 4208) **Δήμος Ενιππέα**

α/α	Τίτλος φορέα	Τίτλος έργου	Εγκεκριμένος πρ/σμός	Σύνολο πληρωμών έργου
1.	Δήμος Ενιππέα	Κατασκευή Δημαρχείου	317.988,76	317.974,60
2.		Οδοποιία	278.796,77	278.796,77
3.		Ανόρυξη-αξιοποίηση γεώτρησης	100.744,42	100.744,42
4.		Υδρευση	265.972,12	258,541,86
5.		Μελέτη ανέγερσης Δημαρχείου	60.658,64	60.658,64

A.4. ΔΗΜΟΣ ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ

Περιφέρεια: Ε) Θεσσαλίας, Νομός: 42) Λαρίσης, Φορέας: 4219) Δήμος Ναρθακίου				
α/α	Τίτλος φορέα	Τίτλος έργου	Εγκεκριμένος πρ/σμός	Σύνολο πληρωμών έργου
1.	Δήμος Ναρθακίου	Προμήθεια ημιφορτηγού	17.608,22	17.608,22
2.		Μελέτες φράγματος σκοπιάς	20.542,92	20.542,92
3.		Ανόρυξη-Αξιοποίηση υδρευτικών γεωτρήσεων Διλόφου	79.007,18	73.733,98
4.		Εσωτερική οδοποιία	89.889,95	89.570,32
5.		Δημοτική οδός Δένδρων- Ναρθακίου	460.748,35	442.144,85
6.		Αντικατάσταση δικτύου ύδρευσης	68.841,98	68.841,98
7.		Αναπλάσεις	102.688,08	101.762,72

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΗΣΕΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΗΣΕΑΣ

Υποπρόγραμμα 1 : Οργάνωση και ανάπτυξη των υπηρεσιών των δήμων

Η εύρυθμη λειτουργία των δήμων και κατά συνέπεια η αποτελεσματική εξυπηρέτηση του πολίτη, εξαρτώνται καθοριστικά από το σύστημα οργάνωσης και ανάπτυξης των Ο.Τ.Α., τις συνθήκες απασχόλησης και την απόδοση του προσωπικού. Η χρηματοδότηση των δήμων για έργα, μελέτες και ενέργειες που αφορούν στη βελτίωση των οργανωτικών, των λειτουργικών και των τεχνολογικών συστημάτων διαχείρισής τους, καθώς και στη συνεχή κατάρτιση του προσωπικού τους, αποτελούν προτεραιότητες του προγράμματος «Θησέας».

Το υποπρόγραμμα 1 στοχεύει:

- Στην οργάνωση των Ο.Τ.Α. με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία τους.
- Στην αύξηση της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας των Ο.Τ.Α.
- Στην ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους πολίτες.
- Στην καλύτερη διαχείριση των πόρων των Ο.Τ.Α.
- Στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού των Ο.Τ.Α. και στην αναβάθμιση των συνθηκών εργασίας.
- Στην ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης.

Οι επιλέξιμες δράσεις ομαδοποιούνται στα ακόλουθα Μέτρα:

Μέτρο 1.1.: Κατάρτιση επιχειρησιακών προγραμμάτων.

Μέτρο 1.2α.: Μελέτες οργάνωσης και ανάπτυξης των υπηρεσιών των Ο.Τ.Α.

Μέτρο 1.2β.: Υποστήριξη της προσυμβατικής διαδικασίας των συμπράξεων Ο.Τ.Α. με ιδιώτες (προκαταρκτικές μελέτες σκοπιμότητας χρήσης της μεθόδου, διαγωνιστική διαδικασία επιλογής ιδιωτών–επενδυτών, κατάρτιση συμβάσεων).

Μέτρο 1.3.: Έργα οργάνωσης και ανάπτυξης των υπηρεσιών των Ο.Τ.Α.

Μέτρο 1.4.: Μηχανοργάνωση των Ο.Τ.Α. και εφαρμογή τεχνολογιών πληροφορικής.

Μέτρο 1.5.: Συμπράξεις των Ο.Τ.Α. με τον ιδιωτικό τομέα με αντικείμενο αναφερόμενο σε δράσεις του Υποπρογράμματος 1.

Μέτρο 1.6.: Οριζόντιες δράσεις.

Μέτρο 1.7.: Αντιμετώπιση ειδικών, εκτάκτων και επείγουσών λειτουργικών δαπανών.

Μέτρο 1.8.: Συμμετοχή σε κοινοτικά προγράμματα και κοινοτικές πρωτοβουλίες που χρηματοδοτούνται από τα κεντρικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Υποπρόγραμμα 2: Τοπική ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος

Η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων. Οι δήμοι, ως βασικοί συντελεστές οργάνωσης της τοπικής

κοινωνίας, οφείλουν να εισάγουν μια νέα κουλτούρα ανάπτυξης, πλήρως εναρμονισμένης με τις αρχές πρόληψης και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Στην κατεύθυνση αυτή, δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην οικονομική υποστήριξη έργων, μελετών και ενεργειών που αφορούν στην κατασκευή και βελτίωση φιλικών προς το περιβάλλον τεχνικών και παραγωγικών υποδομών, στη διατήρηση των οικολογικών αποθεμάτων, όπως και στη στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού με επίκεντρο την αειφόρο ανάπτυξη.

Το υποπρόγραμμα 2 στοχεύει:

- Στην ανάπτυξη της υπαίθρου και την προώθηση της εταιρικής σχέσης πόλης και υπαίθρου.
- Στην ανάπτυξη τοπικών δικτύων μεταφοράς.
- Στη δημιουργία σύγχρονων ανοικτών πόλεων.
- Στη βελτίωση του οικιστικού ιστού των αστικών πόλεων.
- Στην ισότητα της πρόσβασης στις υποδομές.
- Στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- Στο συντονισμό των τοπικών δημόσιων επενδύσεων.
- Στη συγκράτηση του πληθυσμού – Μείωση της ανεργίας.
- Στην προστασία των φυσικών πόρων.
- Στην ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων.
- Στην ελαχιστοποίηση του υδρευτικού και αποχετευτικού προβλήματος των Ο.Τ.Α.
- Στην εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων επεξεργασίας υγρών και στερεών αποβλήτων .

Οι επιλέξιμες δράσεις ομαδοποιούνται στα ακόλουθα Μέτρα :

Μέτρο 2.1α.: Μελέτες.

Μέτρο 2.1β.: Υποστήριξη της προσυμβατικής διαδικασίας των συμπράξεων Ο.Τ.Α. με ιδιώτες.

Μέτρο 2.2.: Συγκοινωνιακά έργα – Μεταφορές.

Μέτρο 2.3.: Ύδρευση.

Μέτρο 2.4.: Αποχέτευση – Επεξεργασία λυμάτων.

Μέτρο 2.5.: Διαχείριση απορριμμάτων.

Μέτρο 2.6.: Οικισμοί.

Μέτρο 2.7.: Εγγειοβελτιωτικά – Αντιπλημμυρικά έργα.

Μέτρο 2.8.: Υποστήριξη οικονομικών δραστηριοτήτων.

Μέτρο 2.9.: Τεχνικός και μηχανολογικός εξοπλισμός των Ο.Τ.Α.

Μέτρο 2.10.: Απαλλοτριώσεις ακινήτων.

Μέτρο 2.11.: Συμπράξεις των Ο.Τ.Α. με τον ιδιωτικό τομέα.

Μέτρο 2.12.: Ενίσχυση των διαδημοτικών συνεργασιών και των συνεργασιών των Ο.Τ.Α. πρώτου βαθμού σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, καθώς και της συμμετοχής τους σε κοινοτικά προγράμματα και κοινοτικές πρωτοβουλίες που χρηματοδοτούνται από τα κεντρικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αντικείμενο αναφερόμενο σε δράσεις του Υποπρογράμματος 2.

Μέτρο 2.13.: Οριζόντιες δράσεις.

Μέτρο 2.14.: Αντιμετώπιση έκτακτων και επείγουσών αναγκών.

Υποπρόγραμμα 3: Κοινωνικές - Πολιτιστικές υποδομές & δραστηριότητες

Η κοινωνική δράση των Ο.Τ.Α. και η προστασία και ανάδειξη των ιδιαίτερων τοπικών πολιτιστικών αγαθών αντικατοπτρίζουν τον ιδιαίτερο ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν οι τοπικές αρχές για την ανάπτυξη, την πρόοδο και την ευημερία των τοπικών κοινωνιών. Στο πλαίσιο αυτό, κρίνεται αναγκαία η διασφάλιση των απαραίτητων χρηματοδοτήσεων των δήμων για έργα, μελέτες και ενέργειες που αφορούν υποδομές και υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής προστασίας, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, καθώς και προγράμματα νέας γενιάς.

Το υποπρόγραμμα 3 στοχεύει:

- Στην προώθηση της υγείας, ιδίως της πρωτοβάθμιας φροντίδας, της προληπτικής ιατρικής και του οικογενειακού προγραμματισμού.
- Στην αναβάθμιση και διεύρυνση των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών προς τους δημότες, με έμφαση στις ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες.
- Στην εξασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών, στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού.
- Στην εξασφάλιση – ενίσχυση των απαραίτητων υποδομών, εξοπλισμού και μέσων για την παροχή κοινωνικών, πολιτιστικών και αθλητικών υπηρεσιών και δραστηριοτήτων.
- Στη συγκράτηση του πληθυσμού και ειδικότερα των νέων στις γενέτειρες περιοχές.

- Στην ανάπτυξη της ενεργούς συμμετοχής των πολιτών.
- Στην ανάδειξη του τοπικού πολιτιστικού πλούτου.

Οι επιλέξιμες δράσεις ομαδοποιούνται στα ακόλουθα Μέτρα :

Μέτρο 3.1α.: Μελέτες.

Μέτρο 3.1β.: Υποστήριξη της προσυμβατικής διαδικασίας των συμπράξεων Ο.Τ.Α. με ιδιώτες.

Μέτρο 3.2: Υποδομές και έργα διοικητικής εξυπηρέτησης.

Μέτρο 3.3: Υγεία – Πρόνοια – Αντιμετώπιση κοινωνικού αποκλεισμού.

Μέτρο 3.4: Αθλητισμός.

Μέτρο 3.5: Πολιτισμός.

Μέτρο 3.6: Εκπαίδευση – Κατάρτιση.

Μέτρο 3.7: Προγράμματα Νέας Γενιάς.

Μέτρο 3.8: Απαλλοτριώσεις κτιρίων.

Μέτρο 3.9: Συμπράξεις των Ο.Τ.Α. με τον ιδιωτικό τομέα.

Μέτρο 3.10: Ενίσχυση των διαδημοτικών συνεργασιών και των συνεργασιών των Ο.Τ.Α. πρώτου βαθμού σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, καθώς και της συμμετοχής τους σε κοινοτικά προγράμματα και κοινοτικές πρωτοβουλίες που χρηματοδοτούνται από τα κεντρικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αντικείμενο αναφερόμενο σε δράσεις του Υποπρογράμματος 3.

Μέτρο 3.11: Οριζόντιες δράσεις.

Μέτρο 3.12: Αντιμετώπιση εκτάκτων και επείγουσών αναγκών.

Ειδική ενότητα των Ο.Τ.Α

Εφαλτήριο για τη βιώσιμη και ισόρροπη ανάπτυξη ολόκληρης της χώρας αποτελεί η βελτίωση της οργανωτικής και διαχειριστικής δομής των Ο.Τ.Α.

Το αναπτυξιακό Πρόγραμμα «Θησέας», επιδιώκοντας να συμβάλλει στην προαγωγή των Ο.Τ.Α. σε αποτελεσματικά αυτοδιοικούμενους οργανισμούς, ενισχύει τον αναπτυξιακό ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής.

Οι Ο.Τ.Α. τόσο στην περιφέρεια, όσο και στα αστικά κέντρα, έχοντας τις δυνατότητες να αναπτύξουν καινοτόμες τοπικές δράσεις, έρχονται αντιμέτωποι με διάφορες προκλήσεις. Στην κατεύθυνση αυτή, το Πρόγραμμα «Θησέας» αναγνωρίζοντας τους Ο.Τ.Α. ως το κρίσιμο επίπεδο για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής, τους διευκολύνει αφ' ενός να φέρουν σε πέρας παραδοσιακά έργα που κάθε δήμος ή

κοινότητα θέτει ως προτεραιότητα στις αρμοδιότητές του, αφ' ετέρου να υλοποιήσουν ουσιαστικά έργα ανάπτυξης προς όφελος όλων των πολιτών με έμφαση στις διαδημοτικές συνεργασίες και τις συμπράξεις με τον ιδιωτικό τομέα.

Καθορίζοντας αυστηρά χρονοδιαγράμματα και προγράμματα δράσης, το Πρόγραμμα «Θησέας» δίνει την ευκαιρία στους Ο.Τ.Α. να αναδείξουν την αναπτυξιακή τους δυναμική, προτάσσοντας το συμφέρον της τοπικής κοινωνίας.

Για τη διευκόλυνση των δήμων επισυνάπτονται σχέδια σύμβασης, καθώς και προκηρύξεις ανοιχτού ή διεθνούς διαγωνισμού που αφορούν την προσυμβατική διαδικασία των συμπράξεων των Ο.Τ.Α. με τον ιδιωτικό τομέα.

Θησέας								
4228			Δήμος Φαρσάλων					
Ε ΕΡΓΟ			ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ	ΝΟΜ.ΔΕΣΜ.ΘΗΣ.	ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	ΠΡΟΩΘΗΣΕΙΣ	ΠΛΗΡΩΜΕΣ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ
15227	ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΠΙΔΑΝΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ	1	450.000,00	0,00	0,00	0,00	115.420,00	0,00
15229	ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΧΩΡΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΑΤΡΑΝΑ	1	300.000,00	0,00	0,00	0,00	300.000,00	0,00
15230	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΔΕΞΑΜΕΝΩΝ ΥΔΡΟΔΟΤΗΣΗΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ	1	131.420,00	0,00	0,00	0,00	131.420,00	0,00
790	ΔΡΟΜΟΣ ΦΑΡΣΑΛΑ- ΑΧΙΛΛΕΙΟ	1	400.000,00	0,00	0,00	0,00	400.000,00	0,00
791	ΠΛΑΤΕΙΑ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ	1	328.313,17	0,00	0,00	0,00	107.873,58	0,00
787	ΣΚΕΠΑΣΤΡΑ ΛΑΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ	1	410.000,00	410.000,00	410.000,00	410.000,00	410.000,00	0,00
ΣΥΝΟΛΑ		6	2.019.733,17	410.000,00	410.000,00	410.000,00	1.464.713,58	0,00

Θησέας								
4224 Δήμος Πολυδάμαντα								
Ε ΕΡΓΟ			ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ	ΝΟΜ.ΔΕΣΜ.ΘΗΣ.	ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	ΠΡΟΩΘΗΣΕΙΣ	ΠΑΗΡΩΜΕΣ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ
14980	ΑΝΟΡΥΞΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΥΔΡΕΥΤΙΚΗΣ ΓΕΩΤΡΗΣΗΣ ΣΤΟ Δ.Δ. ΝΕΡΑΙΔΑΣ	1	300.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14968	ΑΝΟΡΥΞΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΥΔΡΕΥΤΙΚΗΣ ΓΕΩΤΡΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ ΠΑΛΑΙΟΜΥΛΟΥ Δ.Δ. ΕΡΕΤΡΙΑΣ	1	240.888,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
759	ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΑΜΙΑΝΤΟΥ ΜΕ ΑΓΩΓΟ P.V.C. ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ	1	399.376,82	387.464,00	380.307,60	380.307,60	380.307,60	0,00
21882	ΑΠΟΠΕΡΑΤΩΣΗ ΥΔΑΤΟΔΕΞΑΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΓΩΓΟΙ ΣΥΝΔΕΣΗΣ	1	34.853,74	34.853,74	34.853,74	34.853,74	34.853,74	0,00
15952	ΒΕΛΤΙΩΣΗ- ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΡΟΜΩΝ Δ.Δ. ΔΗΜΟΥ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ	1	295.199,92	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
760	ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ	1	87.958,25	87.958,25	87.958,25	87.958,25	87.958,25	

	ΟΔΟΠΟΙΑ Δ.Δ. ΒΑΜΒΑΚΟΥΣ							0,00
15949	ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΔΟΠΟΙΑ Δ.Δ. ΔΗΜΟΥ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ	1	295.199,82	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14965	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΓΩΓΟΥ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΑΠΟ ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΣΚΟΤΟΥΣΑΣ ΣΕ ΔΙΚΤΥΟ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΑΓ. ΚΩΝ/ΝΟΥ	1	148.051,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
15951	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΑΣΦΑΛΤΟΣΤΡΩΣΕΩΝ Δ.Δ. ΔΗΜΟΥ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ	1	295.199,82	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
763	ΜΕΛΕΤΗ “ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΓΕΦΥΡΑΣ ΣΤΟ Δ.Δ. ΡΕΥΜΑΤΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ”	1	115.823,00	115.823,00	115.823,00	115.823,00	115.823,00	0,00
14969	ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΟΦΟΡΟΥ ΤΥΠΟΥ ΠΡΕΣΣΑΣ 16 κ.μ. ΔΗΜΟΥ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ	1	150.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14977	ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΕΠΙΒΑΤΙΚΟΥ ΟΧΗΜΑΤΟΣ 4X4 2.500 κ.ε.	1	29.243,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

14971	ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΤΗΡΑ ΓΑΙΩΝ (GRADER) ΔΗΜΟΥ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ	1	154.168,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14974	ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΟΣ ΕΛΑΦΡΩΝ ΧΩΜΑΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ (GCB)	1	83.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14975	ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΦΟΡΤΗΓΟΥ 15 κ.μ.	1	75.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ΣΥΝΟΛΑ		16	2.703.961,27	921.298,81	903.034,23	903.034,23	903.034,23	0,00

Θησέας								
4208			Δήμος Ενιπέα					
Ε ΕΡΓΟ			ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ	ΝΟΜ.ΔΕΣΜ.ΘΗΣ.	ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	ΠΡΟΩΘΗΣΕΙΣ	ΠΛΗΡΩΜΕΣ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ
14224	ΑΝΟΡΥΞΗ ΚΑΙ ΛΕΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΡΙΩΝ ΑΡΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΕΩΤΡΗΣΕΩΝ	1	170.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14222	ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΥΝΔΕΤΗΡΙΟΥ ΑΓΩΓΟΥ ΥΔΡΕΥΣΗΣ	1	70.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14225	ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΑ ΕΡΓΑ	1	400.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14218	ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΥΔΑΤΟΠΥΡΓΟΥ Δ.Δ. ΥΠΕΡΕΙΑΣ	1	95.000,00	95.000,00	94.901,31	94.901,31	94.901,31	0,00
14228	ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΣΕ ΧΩΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ	1	25.174,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
408	ΟΔΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΑΥΡΑΣ- ΥΠΕΡΕΙΑΣ	1	720.000,00	482.456,35	408.492,81	408.492,81	408.492,81	0,00
407	ΟΔΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΥΡΓΑΚΙΑ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ	1	250.000,00	247.401,00	155.027,42	155.027,42	155.027,42	0,00
410	ΟΔΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΣΤΑΥΡΟΥ- Ν.ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ	1	11.689,78	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ΣΥΝΟΛΑ		8	1.741.863,78	824.857,35	658.421,54	658.421,54	658.421,54	0,00

Θησέας								
4219			Δήμος Ναρθακίου					
Ε ΕΡΓΟ			ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ	ΝΟΜ.ΔΕΣΜ.ΘΗΣ.	ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ	ΠΡΟΩΘΗΣΕΙΣ	ΠΛΗΡΩΜΕΣ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ
915	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΔΟΠΟΙΑ Δ.Δ.	1	115.804,23	115.804,23	115.804,23	115.804,23	115.804,23	0,00
24773	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΔΟΠΟΙΑ Δ.Δ. ΔΗΜΟΥ ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ	1	136.850,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
920	ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΧΩΡΩΝ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΓΚΟΖ- ΠΟΥΡΝΑΡ. Δ.Δ. ΔΙΛΟΦΟΥ	1	47.405,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
918	ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΧΩΡΩΝ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΠΛΑΤΑΝΙΑ Δ.Δ. ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ	1	150.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14708	ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΑ ΕΡΓΑ Δ.Δ. ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ ΚΑΙ Δ.Δ. ΔΙΛΟΦΟΥ	1	70.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14720	ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΑ ΕΡΓΑ ΣΤΑ Δ.Δ. ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ (ΟΙΚ.ΚΑΣΤΡΑΚΙΟΥ) ΚΑΙ ΔΕΝΔΡΩΝ	1	80.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14722	ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΣΤΡΟΥ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	1	80.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
921	ΒΕΛΤΙΩΣΗ- ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΓΗΠΕΔΟΥ Δ.Δ. ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ	1	90.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

913	ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΙ ΑΓΩΓΟΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΝΕΡΟΥ ΟΙΚ. ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	1	80.454,65	80.454,65	80.454,65	80.454,65	80.454,65	0,00
18743	ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΔΟΠΟΙΑ Δ.Δ.	1	91.249,00	91.249,00	0,00	0,00	0,00	0,00
24774	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΕΞΑΜΕΝΗΣ ΑΡΔΕΥΣΗΣ 750 Μ3 ΣΤΟ Δ.Δ. ΔΙΛΟΦΟΥ	1	110.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14713	ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΦΡΑΓΜΑΤΩΝ ΣΤΑ Δ.Δ. ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ, ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ (ΟΙΚ. ΑΓ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ), ΔΙΛΟΦΟΥ ΚΑΙ ΔΕΝΔΡΟΥ	1	51.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14705	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΝΕΡΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΡΟΧΩΝ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΣΤΟ Δ.Δ. ΣΚΟΠΙΑΣ	1	32.325,30	32.325,30	32.325,30	32.325,30	32.325,30	0,00
14726	ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΗΛΕΚΤΡΟΜΟΤΕΡ- ΑΝΟΡΥΞΗ ΓΕΩΤΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ	1	139.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14715	ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ	1	200.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
925	ΣΥΝΔΕΤΗΡΙΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΔΕΝΔΡΑ- ΝΑΡΘΑΚΙΟ ΠΡΟΣ ΔΙΛΟΦΟ	1	304.810,80	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

14717	ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΙΑΤΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΕΞΕΤΑΣΤΗΡΙΩΝ	1	25.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ΣΥΝΟΛΑ		17	1.803.899,38	2.123.732,56	2.352.316,74	2.352.316,74	2.352.316,74	0,00

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

ΤΕΧΝΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΗΜΩΝ (ΦΑΡΣΑΛΩΝ-ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ-ΕΝΙΠΠΕΑ-ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ) ΕΤΟΥΣ 2008

ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ
ΤΕΧΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2008

Α.1. Έργα ιδίων πόρων εν είδη προμηθειών από έσοδα του Δήμου

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>	<u>Προϋπολογισμός</u>
1	Προμήθεια καλαθοφόρου οχήματος	77.000,00 €
2	Προμήθεια κάδων απορριμμάτων	15.000,00 6
3	Προμήθεια καλαθιών απορριμμάτων και καροτσιών	3.500,00 6 απορριμμάτων
4	Προμήθεια Σημάτων Οδοποιίας	2.000,00 6
5	Προμήθεια υποβρυχίου αντλίας	12.000,00 6
6	Προμήθειες Δέντρων Για Δενδροφυτεύσεις Βουνού-	15.000,006 Πεζοδρόμων
7	Προμήθεια ελαστικού τάπητα 5Χ5	80.000,006
8	Αναμεταδότης Βρυσιών - Μεγαφωνική	3.000,006
9	Προμήθεια Φωτιστικών	25.000,00 6
10	Προμήθεια ειδών πολιτικής προστασίας	5.000,006
11.	Προμήθεια σκούπας Καθαριότητας	150.000,00 6
ΣΥΝΟΛΟ		387.500,00 €

Α2. Έργα συμβασιοποιημένα - Εκτελούμενα (Από Δημοτικούς Πόρους -ΣΑΤΑ-Α.Ε.)

α/α	Τίτλος έργου	Προϋπολογισμός	
1.	Τεχνικά έργα Ρυζίου - Μεσοχώρας	Δ.Π	61.000,00€
2.	Οδοποιίες Δ.Δ. Αχίλλειου	ΣΑΤΑ	57.500,00€
3.	Διαμόρφωση Περιβάλλοντος Χώρου Δημοτικού Σταδίου	Δ.Π	4.462,38€
4.	Κράσπεδα- Πεζοδρόμια Υποδομές Γηπέδου Βρυσιών	ΣΑΤΑ	65.800,00€
5.	Διανοίξεις Σχεδίου Πόλεως	Δ.Π	67.000,00€
6.	Αξιοποίηση Κοινοχρήστων Χώρων Δυτικής Πολεοδομικής Ενότητας	Δ.Π	30.000,00€
7.	Διαμόρφωση κοινόχρηστου χώρου στα Ο.Τ. 524Β και 523 Η (περιοχή Κατράνα-Υπερείδου)		61.000,00 €
8.	Οδοποιίες Δήμου Φαρσάλων (Καναδά-Πλαστήρα - Βαρουσίου -Τσιμεντοστρώσεις)	ΣΑΤΑ	76.000,00€
9.	Πλακόστρωση Εργατικών Κατοικιών-Συντήρηση Κτιρίου	ΣΑΤΑ	94.200,00€
10.	Πλατεία Σ. Σταθμού Φαρσάλων και Βρύση Βαρουσίου	ΣΑΤΑ	81.000,00€
11.	Στέγαστρο Νεκροταφείου νΥ.Ο.	Δ.Π	27.200,00€
12.	Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής (Δήμος Φαρσάλων - Αποπληρωμή)	ΣΑΤΑ	13.600,00 €
13.	Επισκευή Γυμναστηρίου- Δημαρχείου	ΣΑΤΑ	38.000,00€
14.	Υποδομές Ηλεκτροφωτισμού Αθηνών – Λαρίσης - Βόλου	ΣΑΤΑ	13.800,00€
	Σ Υ Ν Ο Λ Ο		690.562,38 €

A.3 Μελέτες συμβασιοποιημένες προς εκτέλεση - παράδοση

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u> <u>Προϋπολογισμός</u>	
1.	Αρχιτεκτονική μελέτη κεντρικής	6.398,63 6 πλατείας Φαρσάλων
2.	Ηλεκτρομηχανολογική μελέτη	3.121,276 κεντρικής πλατείας Φαρσάλων
3.	Διαμόρφωση χώρων πηγών Απιδανού	3.474,80 6
4.	Διαμόρφωση χώρου στο Ο.Τ. 229	3.474,80 6
5.	Ηλεκτρομηχανολογική μελέτη	3.474,80 6 διαμόρφωσης πηγών Απιδανού
Σύνολο		19.944,30 €

Α.4. Έργα συνεχιζόμενα στο 2008 υπό δημοπράτηση

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>	<u>Προϋπολογισμός</u>
1.	Υποδομές οικισμού ΚΟΜ	Δ.Ε 200.000,00€
2.	Χώρος φύλαξης πάρκου κυκλοφοριακής αγωγής	40.000,00 €
ΣΥΝΟΛΟ		240.000,00 €

A.5. Έργα Προγράμματος Θησέας (ΕΚΤΑΚΤΑ)

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>	<u>Προϋπολογισμός</u>
1.	Δρόμος Φάρσαλα-Αχίλλειο	346.330,13 €
2.	Πλατεία Δημαρχείου	328.314,00 €
3.	Αξιοποίηση Ευρύτερης Περιοχής Απιδανού Ποταμού	450.000,00€
4.	Αξιοποίηση Χώρου Πολιτισμού Περιοχής Κατράνα	300.000,00€
5.	Αποκατάσταση Παραδοσιακών Δεξαμενών 131.420,00€ Υδροδότησης Φαρσάλων	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		1.556.064,13 €

A.6 ΕΡΓΑ Γ' ΠΕΠ

ΕΝΤΑΓΜΕΝΑ

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>	<u>Προϋπολογισμός</u>
1.	Προμήθεια Και Εγκατάσταση Ευρυζωνικού Δικτύου Οπτικών Ινών Στο Δήμο Φαρσάλων	360.000,00 €
2.	Αποκατάσταση Χώρου Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων Στη Θέση Χαιδάρια	82.134,24 €
3.	Εξοπλισμός πολυδύναμου κέντρου τρίτης ηλικίας	82.000,00 €
<u>ΥΠΟ ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ</u>		
4.	Διευθέτηση Αγωγού Προσαρμογής 2Χ	750.000,006
ΣΥΝΟΛΟ		1.274.134,246

A.7. ΟΛΥΜΠΙΑΚΑ ΕΡΓΑ 2004

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>	<u>Προϋπολογισμός</u>
1	Έργα Κεντρικού Πυρήνα Εθνικού Σταδίου Φαρσάλων	434.620,00 €
	ΣΥΝΟΛΟ	434.620,00 €

A.8. Νέες προτάσεις έργων 2007 από ίδια έσοδα.

α/α	Τίτλος έργου	Προϋπολογισμός
1.	Υπολειπόμενες Υποδομές Υδραυλικών Έργων Αποχετεύσεων κλπ.	ΣΑΤΑ 500.000,00 €
2.	Κτίριο Πυροσβεστικής	ΣΑΤΑ 300.000,00 6
3.	Ανακατασκευή οδοστρωμάτων και Νέα Δίκτυα οδοποιίας	Δ.Π 300.000,00 6
4.	Ανακαίνιση Δημοτικού Μεγάρου - Κλιματισμός	Δ.Π 100.000,00 6
5.	Ασφαλτόστρωση Δρόμου Φάρσαλα - Αχίλλειο	Δ.Π 120.000,00 6
6.	Καθαρισμός χώρου ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων Δήμου Φαρσάλων	Δ.Π. 12.000,00 6
7.	Διαμόρφωση Αθλητικών εγκαταστάσεων Δευκαλίωνος	Δ.Π. 40.000,00 6
8.	Πυροπροστασία - Καθαρισμός αισθητικού Άλσους	Δ.Π. 100.000,00 6
9.	Υποδομές Δικτύου Δημοτικού Φωτισμού	Δ.Π. 50.000,00 6
10.	Υποδομές - Εγκαταστάσεις Δ.Δ. Αχίλλειο	Δ.Π. 70.000,00 6
11.	Παρεμβάσεις Ανάπλασης Δ.Δ. Βρυσιών	Δ.Π. 70.000,006
12.	Καθαρισμός Ρέματος Εργατικών Κατοικιών - Εισόδων	Δ.Π . 4.500,006
	Σ Υ Ν Ο Λ Ο	1.666.500,00 6

A.9. Συνεχιζόμενες -Νέες προτάσεις μελετών - προγραμμάτων.

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>	<u>Προϋπολογισμός</u>
1.	Τοπογραφικές Εργασίες Μελέτης του Έργου <Αξιοποίηση χώρου πολιτισμού περιοχής Κατράνα>	10.000,00 €
2.	Αποκατάσταση δεξαμενών	10.000,00 €
3.	Διευθέτηση αγωγού προσαρμογής ομβρίων 2Χ	10.000,00 €
4.	Προτάσεις μελετών κοινωνικού διαλόγου νέου ΠΕΠ κλπ.	55.000,00 €
5.	Σύνταξη Δημοτικού Κτηματολογίου	10.000,00€
6.	Μελέτες Ανέγερσης Χώρου Στάθμευσης Αυτοκινήτων	30.000,00€
7.	Μελέτη Μηχανοστασίου	10.000,00€
8.	Μελέτη Άμεσων Παρεμβάσεων και Κυκλοφοριακές Ρυθμίσεις Ιστορικού Κέντρου	10.000,00€
9.	Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις Δράσεων (Δεξαμενές Αίκλης)	3.570,00€
10.	Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Έργων Τεχνικού Προγράμματος 2008	3.570,00€
ΣΥΝΟΛΟ		152.140,00 €

A. 10. Δαπάνες απαλλοτριώσεων-αρχαιολογία εν γένει.

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>	<u>Προϋπολογισμός</u>
1.	Αποζημιώσεις σχεδίου Πόλεως-Απαλλοτριώσεων	30.000,00 €
2.	Αποζημιώσεις Αρχαιολογίας	5.000,00 €
	Σύνολο	35.000,00 €

A.11. Συντηρήσεις σχολείων - επισκευές 2007.

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>	<u>Προϋπολογισμός</u>
1.	Συντηρήσεις σχολείων - επισκευές 2007	120.000,00 €
Σύνολο		120.000,00€

A.12 ΝΕΑ ΕΡΓΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΕΠ 2008-2013 -ΤΟΜΕΑΚΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΕ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>
1.	Αξιοποίηση Αισθητικού Άλσους - Περιοχής Χαϊδαρίων
2.	Ανάδειξη Ακρόπολης Αρχαίας Φαρσάλου
3.	Ανακατασκευή Παραδοσιακού Κτιρίου Σε Κτίριο Πολιτισμού - Αρχαιολογικής Συλλογής
4.	Διευθέτηση Διατομής Χειμάρου Αικλή Εντός Σχεδίου Πόλης (Οδός Βόλου-Απιδανός)
5.	Ανέγερση Λαογραφικού Μουσείου

Α.13 ΝΕΑ ΕΡΓΑ - ΠΕΠ 2008-2013 -ΔΙΥΠΟΥΡΓΙΚΑ-
ΔΙΕΠΑΡΧΙΑΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>
1.	Βελτίωση Χάραξης ΠΕΟ Φάρσαλα - Λάρισα
2.	Βελτίωση Χάραξης ΠΕΟ Φάρσαλα -Όρια Νομού Φθιώτιδας
3.	Κατασκευή Ταμιευτήρα Υδροδότησης Δήμου Φαρσάλων (Και Λοιπών Δήμων).
4.	Βελτίωση Οδικού Άξονα Φάρσαλα - Βόλος
5.	Ανέγερση Πυροσβεστικού Σταθμού Φαρσάλων

Α.14. ΕΡΓΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΜΕ ΤΟΝ
ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ (ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ)

<u>α/α</u>	<u>Τίτλος έργου</u>
1.	Δημιουργία Κολυμβητηρίου Φαρσάλων
2.	Δημιουργία Δημοτικού Χώρου Στάθμευσης

ΔΗΜΟΣ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ **ΤΕΧΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2008**

Οι άξονες στους οποίους κινείται το Πρόγραμμα είναι οι παρακάτω, σε σχέση με τις πηγές χρηματοδότησης.

1. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ Π.Ε.Π. ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
2. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ "ΘΗΣΕΑΣ "
3. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ "ΕΛΛΑΔΑ 2004" (ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΕΠΤΑ - ΘΗΣΕΑΣ)
4. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ Δ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
5. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε..
6. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ (ΣΑΤΑ)
7. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ ΙΔΙΑ ΕΣΟΔΑ ΓΙΑ ΕΡΓΑ - ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΥΘΜΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ.

Αναλυτικά το Τεχνικό Πρόγραμμα κατά τους προηγούμενους άξονες έχει ως εξής:

1. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ Π.Ε.Π. ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

- 1.1) Κατασκευή γέφυρας στο Δ.Δ. Ρευματιάς του Δήμου Πολυδάμαντα - ποσό σύμβασης **950.000 €**
- 1.2) Κατασκευή περιμετρικής οδού και έργα προστασίας της κοίτης πέριξ της γέφυρας Δ.Δ. Ρευματιάς Δήμου Πολυδάμαντα **440.000 €**
- 1.3) Ανόρυξη - Αξιοποίηση γεωτρήσεων, Κατασκευή αγωγών σύνδεσης αντλιοστασίων-υδατοδεξαμενών **1.600.000 €**
- 1.4) Κατασκευή Διαδημοτικής οδού Αγ. Κων/νου Δήμου Πολυδάμαντα - Διλόφου Δήμου Νικαίας **520.000 €**
- 1.5) Κατασκευή συνδετήριας οδού Χαλκιάδων - Δασολόφου (Βλαχόστρατα) και παράκαμψη Σκοτούσας **1.200.000 €**
- 1.6) Μελέτες φραγμάτων - λιμνοδεξαμενών **300.000 €**
- 1.7) Μελέτες - ανάδειξη αρχαιολογικών μνημείων **500.000 €**

ΣΥΝΟΛΟ

5.510.000 €

2. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ "ΘΗΣΕΑΣ "

- 2.1) Αντικατάσταση κεντρικού και εσωτερικού δικτύου ύδρευσης αμιάντου με αγωγό PVC στο Δήμο Πολυδάμαντα
-εγκεκριρ. ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 45%» **399.400 €**
  - ποσό σύμβασης 387.500 €
  - πληρωμές 380.300 €
  - υπόλοιπο 7.200 €

19.000 €
- 2.2) Εσωτερική οδοποιία Δ.Δ. Δήμου Πολυδάμαντα
  - ποσό σύμβασης 356.200 €
  - εγκεκριμένο ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 45%» 295.200 €
  - πληρωμές «ΘΗΣΕΑΣ» 283.600 €
  - πληρωμές (ιδία έσοδα) 61.000 €

- υπόλοιπο «ΘΗΣΕΑΣ»	11.600 €
2.3) Κατασκευή υποδομών - ασφαλτοστρώσεων Δ.Δ. Δήμου Πολυδάμαντα	
- ποσό σύμβασης	339.000 €
-εγκεκριμένο ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 45%»	295.200 €
- υπόλοιπο (από ίδια έσοδα)	43.800 €
2.4) Βελτίωση - Συντήρηση και Κατασκευή Εσωτερικών Δρόμων Δ.Δ.	
- ποσό σύμβασης	362.000 €
- εγκεκριμένο ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 45% »	295.200 €
- υπόλοιπο (από ίδια έσοδα)	66.800 €
2.5) Αποπεράτωση υδατοδεξαμενών και αγωγοί σύνδεσης	
- ποσό σύμβασης	46.700 €
- εγκεκριμένο ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 45%»	34.900 €
-υπόλοιπο	11.800 €
2.6) Ανόρυξη - Αξιοποίηση υδρευτικής γεώτρησης στον οικισμό Παλαιομύλου Δ.Δ. Ερέτριας	
- εγκεκριμένο ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 35%»	240.900 €
2.7) Προμήθεια καινούριου Διαμορφωτήρα γαιών (GRADER) Δήμου Πολυδάμαντα	
- ποσό σύμβασης	166.600 €
- εγκεκριμένο ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 35%»	154.200 €
- υπόλοιπο (από ίδια έσοδα)	12.400 €
2.8) Προμήθεια μηχανήματος ελαφρών χωματουργικών εργασιών (GCB)	
- εγκεκρ. ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 35%»	83.000 €
2.9) Προμήθεια φορτηγού 15 κ.μ.	
- προϋπολογισμός	101.200 €
- εγκεκρ. ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 35%»	85.000 €
2.10) Προμήθεια επιβατικού οχήματος 4x4	
- εγκεκρ. ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 35%»	30.000 €
2.11) Κατασκευή αγωγού σύνδεσης από υδατοδεξαμενή Αγίας Τριάδας σε υδατοδεξαμενή Άνω Σκοτούσας	
- εγκεκρ. ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 20%»	230.000 €
- ποσό σύμβασης	119.000 €
2.12) Αγροτική οδοποιία Δ.Δ. Σκοτούσας και οικισμών «ΘΗΣΕΑΣ 20%» (προϋπ/σμος)	340.000 €
2.13) Κατασκευή συνδετήριας οδού Θετιδίου - Άνω Σκοτούσας «ΘΗΣΕΑΣ 20%»	350.000 €
2.14) Κατασκευή οδού Ρηγαίου - όρια Νομού Μαγνησίας «ΘΗΣΕΑΣ 20%»	500.000 €
2.15) Προμήθεια απορριμματοφόρου τύπου πρέσσας 16 κ.μ. Δήμου Πολυδάμαντα	
- εγκεκρ. ποσό «ΘΗΣΕΑΣ 20%»	150.000 €
2.16) Κατασκευή υδατοδεξαμενής στο Δ.Δ. Νεράιδας	50.000 €
2.17) Κατασκευή υδατοδεξαμενών στο Δ.Δ. Πολυδαμείου	100.000 €
2.18) Ίδρυση σύγχρονου σφαγείου σε αντικατάσταση του υφιστάμενου χωρίς αύξηση δυναμικότητας	140.000 €
ΣΥΝΟΛΟ	3.109.000 €

3. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ "ΕΛΛΑΔΑ 2004" (ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΕΠΤΑ - ΘΗΣΕΑΣ)

3.1) Βελτιώσεις - Συντηρήσεις αθλητικών εγκαταστάσεων Δ.Δ.	
Δήμου Πολυδάμαντα	- ποσό σύμβασης 421.000 €
	- πληρωμές 335.000 €
	υπόλοιπο 86.000 €

ΣΥΝΟΛΟ 86.000 €

4. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ Δ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΣΤΗΡΙΞΗΣ

4.1) Ίδρυση σύγχρονου σφαγείου σε αντικατάσταση του υφιστάμενου χωρίς αύξηση δυναμικότητας (Μηχανισμός χρηματοδότησης Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων)	1.500.000 €
---	--------------------

ΣΥΝΟΛΟ 1.500.000 €

5. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

5.1) Έργα Υποδομών (Αποχέτευση όμβριων, τσιμεντοστρώσεις) Δ.Δ. του Δήμου Πολυδάμαντα	465.000 €
5.2) Ασφαλτόστρωση οδικού δικτύου Χαλκιάδων - Σκοτούσας - Αγ. Τριάδας	685.000 €
5.3) Κατασκευή συνδετήριας οδού Τ.Δ. Κ. Βασιλικών - Π.Ε.Ο. Φαρσάλων - Βόλου	800.000 €
5.4) Κατασκευή συνδετήριας οδού Πολυδαμείου - Ασπρόγειας	1.300.000 €
5.5) Κατασκευή αγωγού σύνδεσης από υδατοδεξαμενή Ερέτριας σε υδατοδεξαμενή Αργιθέας και από υδατοδεξαμενή Αργιθέας σε υδατοδεξαμενή Ασπρόγειας	400.000 €
5.6) Ανακατασκευή πλατειών Δ.Δ. Δήμου Πολυδάμαντα	285.000 €
5.7) Αναβάθμιση περιοχής και αποκατάσταση χώρου πλατείας στο Δ.Δ. Βαμβακούς	458.150 €
5.8) Αναπλάσεις - πολεοδομικές εφαρμογές Τ.Δ. Δήμου Πολυδάμαντα	140.000 €
5.9) Συνδετήριος δρόμος Δ.Δ. Ζ. Πηγής - οικισμού Δενδρακίων	800.000 €
5.10) Συνδετήρια οδός Δ.Δ. Σκοτούσας - Καλό Νερό Δήμου Νικαίας	1.200.000 €

ΣΥΝΟΛΟ 6.533.150 €

6. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥΣ
ΠΟΡΟΥΣ (ΣΑΤΑ)

6.1) Πολεοδομικές και οικιστικές παρεμβάσεις Δήμου Πολυδάμαντα	47.500 €
--	-----------------

6.2) Αποπεράτωση τροφοδοτικού αγωγού Τ.Δ. Δασολόφου και Σιτοχώρου	12.100 €
6.3) Κατασκευή αγωγών σύνδεσης οικισμών Αργιθέας - Ασπρόγειας	12.100 €
6.4) Οδικό δίκτυο Χαλκιάδων - Κρεμαστής Δήμου Πολυδάμαντα	101.000 €
6.5) Αποπεράτωση αγωγών ύδρευσης - σύνδεσης δεξαμενών Τ.Δ. Δασολόφου και Τ.Δ. Βασιλικών	12.100 €
6.6) Κατασκευή διπλού αγωγού υδροδότησης οικισμού Ρηγαίου 200μ.	11.900 €
6.7) Κατασκευή υποδομών - ασφαλτοστρώσεων Δ.Δ. Δήμου Πολυδάμαντα	43.800 €
6.8) Προμήθεια καινούριου Διαμορφωτήρα γαιών (GRADER) Δήμου Πολυδάμαντα	12.400 €
6.9) Προμήθεια φορτηγού 15 κ.μ.	16.200 €
6.10) Εσωτερική οδοποιία Τ.Δ.	12.200 €
6.11) Αποπεράτωση υδατοδεξαμενών και αγωγοί σύνδεσης	11.896 €
6.12) Αποκαταστάσεις τομών Τ.Δ.	12.100 €
6.13) Κατασκευή κρασπερορείθρων Τ.Δ.	12.129 €
6.14) Ασφαλτοστρώσεις Τ.Δ.	12.100 €
6.15) Κατασκευή αγωγών ομβρίων υδάτων Τ.Δ.	12.050 €

ΣΥΝΟΛΟ

341.575 €

7. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ ΙΔΙΑ ΕΣΟΔΑ ΓΙΑ ΕΡΓΑ - ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΥΘΜΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ.

7.1) Βελτίωση - Συντήρηση και Κατασκευή Εσωτερικών Δρόμων Δ.Δ. Δήμου Πολυδάμαντα	66.800 €
7.2) Προμήθεια μηχανήματος ελαφρών χωματουργικών εργασιών (OOB)	2.000 €
7.3) Κατασκευή γεφυροπλάστιγγας στο Τ.Δ. Βαμβακούς Δήμου Πολυδάμαντα	60.000 €
7.4) Μελέτη «Κατασκευής Σφαγείων Δήμου Πολυδάμαντα»	30.000 €
7.5) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Ανόρυξη - Αξιοποίηση υδρευτικής γεώτρησης στον οικισμό Παλαιομύλου Δ.Δ. Ερέτριας και υδρευτικών αγωγών οικισμών Νεράιδας, Αργιθέας, Ασπρόγειας του Δήμου Πολυδάμαντα»	3.000 €
7.6) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Κατασκευή οδού Αγ. Κων/νου όρια Δήμου Πολυδάμαντα - Δίλοφος»	3.000 €
7.7) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Έργα Υποδομών (Αποχέτευση όμβριων, τσιμεντοστρώσεις) Δ.Δ. του Δήμου Πολυδάμαντα»	3.000 €
7.8) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Ασφαλτόστρωση οδικού δικτύου Χαλκιάδων - Σκοτούσας - Αγ. Τριάδας»	3.000 €
7.9) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Κατασκευή περιμετρικής οδού και έργα προστασίας της κοίτης πέριξ της γέφυρας Δ.Δ. Ρευματιάς Δήμου Πολυδάμαντα»	3.000 €
7.10) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Αγροτική οδοποιία Δ.Δ. Σκοτούσας και οικισμών»	3.000 €
7.11) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Κατασκευή συνδετήριας	

οδού Χαλκιάδων - Δασολόφου (Βλαχόστρατα) και παράκαμψη Σκοτούσας»	3.000 €
7.12) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Κατασκευή συνδετήριας οδού Θετιδίου - Άνω Σκοτούσας»	3.000 €
7.13) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Κατασκευή οδού Ρηγαίου - όρια Νομού Μαγνησίας»	3.000 €
7.14) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Κατασκευή συνδετήριας οδού Τ.Δ. Κ. Βασιλικών - Π.Ε.Ο. Φαρσάλων - Βόλου»	3.000 €
7.15) Μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του έργου «Κατασκευή συνδετήριας οδού Πολυδαμείου - Ασπρόγειας»	3.000 €
7.16) Περιβαλλοντική - Τεχνική Μελέτη Χώρου Αποκατάστασης Διάθεσης Απορριμμάτων (Χ.Α.Δ.Α.) Δήμου Πολυδάμαντα	6.980 €
7.17) Άρδευση γηπέδων Τ.Δ. Πολυδαμείου - οικισμού Ρηγαίου	6.980 €
7.18) Άρδευση γηπέδων Τ.Δ. Χαλκιάδων - Ζ. Πηγής	6.980 €
7.19) Στράγγιση γηπέδων με προσθήκη αμμοχώματος γηπέδων Τ.Δ. Ζ. Πηγής - Ρευματιάς	6.980 €
7.20) Στράγγιση γηπέδων με προσθήκη αμμοχώματος γηπέδων Τ.Δ. Δασολόφου - Αμπελειάς	6.980 €
7.21) Τοποθέτηση χλοοτάπητα Τ.Δ. Ζ. Πηγής - Ρευματιάς	6.980 €
7.22) Καθαρισμός γεώτρησης και επαναλειτουργία για άρδευση γηπέδων Τ.Δ. Βαμβακούς - Τ.Δ. Ρευματιάς	6.980 €
7.23) Έργα φωτισμού Τ.Δ., Επεκτάσεις Δικτύων, Ηλεκτροφωτισμός πλατειών (ΔΕΗ)	20.000 €
7.24) Ηλεκτροφωτισμός οδών και πλατειών Τ.Δ. Δασολόφου, Βασιλικών Δήμου Πολυδάμαντα	3.400 €
7.25) Ηλεκτροφωτισμός οδών και πλατειών Τ.Δ. Σκοτούσας, Αμπελειάς Δήμου Πολυδάμαντα	3.400 €
7.26) Ηλεκτροφωτισμός οδών και πλατειών Τ.Δ. Βαμβακούς, Ρευματιάς Δήμου Πολυδάμαντα	3.400 €
7.27) Επισκευές και συντηρήσεις κτιρίων ακινήτων Τ.Δ. Σιτοχώρου, Δασολόφου	6.980 €
7.28) Επισκευές και συντηρήσεις κτιρίων ακινήτων Τ.Δ. Σκοτούσας, Αμπελειάς	6.980 €
7.29) Επισκευές και συντηρήσεις κτιρίων ακινήτων Τ.Δ. Χαλκιάδων, Ζ. Πηγής	6.980 €
7.30) Συντήρηση Εσωτερικής οδοποιίας Τ.Δ. Ερέτριας, Νεράιδας	6.980 €
7.31) Συντήρηση Εσωτερικής οδοποιίας Τ.Δ. Σκοτούσας, Αμπελειάς	6.980 €
7.32) Συντήρηση Εσωτερικής οδοποιίας Τ.Δ. Χαλκιάδων, Ζ. Πηγής	6.980 €
7.33) Διάνοιξη - διαμόρφωση αγροτικών δρόμων Τ.Δ. Ζ. Πηγής και Θετιδίου	6.980 €
7.34) Διάνοιξη - διαμόρφωση αγροτικών δρόμων Τ.Δ. Αμπελειάς και οικισμών Ασπρόγειας, Αργιθέας, Αγ. Τριάδας	6.980 €
7.35) Διάνοιξη - διαμόρφωση αγροτικών δρόμων στο Τ.Δ. Δασολόφου και Βασιλικών	6.980 €
7.36) Αμμοχαλικόστρωση κτηνοτροφικών δρόμων στο Τ.Δ. Ερέτριας και Νεράιδας	6.980 €
7.37) Αμμοχαλικόστρωση κτηνοτροφικών δρόμων στο Τ.Δ. Πολυδαμείου και Χαλκιάδων	6.980 €

7.38)Αμμοχαλικόστρωση κτηνοτροφικών δρόμων στο Τ.Δ. Βαμβακούς και Ρευματιάς	6.980 €
7.39)Αμμοχαλικόστρωση κτηνοτροφικών δρόμων στο Τ.Δ. Σιτοχώρου και Ζ. Πηγής	6.980 €
7.40)Αμμοχαλικόστρωση κτηνοτροφικών δρόμων στο Τ.Δ. Δασολόφου και Βασιλικών	6.980 €
7.41)Αμμοχαλικόστρωση κτηνοτροφικών δρόμων στο Τ.Δ. Σκοτούσας και Αμπελειάς	6.980 €
7.42)Αμμοχαλικόστρωση αγροτικών δρόμων Δ.Δ. Ερέτριας και Νεράιδας	6.980 €
7.43)Διαμόρφωση Συντήρηση αγροτικών δρόμων Τ.Δ. Ερέτριας και οικισμών	6.980 €
7.44)Διαμόρφωση Συντήρηση αγροτικών δρόμων Τ.Δ. Βαμβακούς και Τ.Δ. Βασιλικών	6.980 €
7.45)Διαμόρφωση Συντήρηση αγροτικών δρόμων Τ.Δ. Ρευματιάς και Τ.Δ. Σιτοχώρου	6.980 €
7.46)Διαμόρφωση Συντήρηση αγροτικών δρόμων Τ.Δ. Δασολόφου και Τ.Δ. Πολυδαμείου	6.980 €
7.47)Διαμόρφωση Συντήρηση αγροτικών δρόμων Τ.Δ. Αμπελειάς και Τ.Δ. Νεράιδας	6.980 €
7.48)Διαμόρφωση Συντήρηση αγροτικών δρόμων Τ.Δ. Χαλκιάδων και Τ.Δ. Ζ. Πηγής	6.980 €
7.49)Διαμόρφωση Συντήρηση αγροτικών δρόμων Τ.Δ. Σκοτούσας και οικισμών	6.980 €
7.50)Αγροτική οδοποιία Τ.Δ. Σκοτούσας και Δασολόφου	6.980 €
7.51)Αγροτική οδοποιία Τ.Δ. Αμπελειάς και Σιτοχώρου	6.980 €
7.52)Κατασκευή γεφυριών - μικρών τεχνικών Τ.Δ. Βαμβακούς και Τ.Δ. Χαλκιάδων	6.980 €
7.53)Κατασκευή γεφυριών - μικρών τεχνικών Τ.Δ. Ερέτριας και Τ.Δ. Βασιλικών	6.980 €
7.54)Κατασκευή γεφυριών - μικρών τεχνικών Τ.Δ. Νεράιδας και Τ.Δ. Αμπελειάς	6.980 €
7.55)Επισκευές και συντηρήσεις Νεκροταφείων Τ.Δ. Βαμβακούς, Ρευματιάς, Σιτοχώρου	6.980 €
7.56)Επισκευές και συντηρήσεις Νεκροταφείων Τ.Δ. Δασολόφου, Κ. Βασιλικών, Νεράιδας	6.980 €
7.57)Επισκευές και συντηρήσεις Νεκροταφείων Τ.Δ. Αμπελειάς, Ερέτριας, Σκοτούσας	6.980 €
7.58) Κατασκευή Γέφυρας Τ.Δ. Βαμβακούς στη θέση «Παζαρόστρατα»	30.000 €

ΣΥΝΟΛΟ

517.240 €

**ΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΥΨΟΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΤΟΥ
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΕΧΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΑΝΕΡΧΕΤΑΙ ΣΤΟ ΠΟΣΟ ΤΩΝ :**

17.596.965 €

ΔΗΜΟΣ ΕΝΙΠΠΕΑ ΤΕΧΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2008

Οι άξονες στους οποίους κινείται το πρόγραμμα -σε σχέση με τις πηγές χρηματοδότησης- είναι οι εξής :

Α. Έργα χρηματοδοτούμενα από την Περιφέρεια Θεσσαλίας – Πρόγραμμα "ΘΗΣΕΑΣ"

Β. Έργα χρηματοδοτούμενα από το Πρόγραμμα Αθλητικών Υποδομών "ΕΛΛΑΔΑ 2004"(μηχανισμός χρηματοδότησης "ΘΗΣΕΑΣ").

Γ. Έργα χρηματοδοτούμενα από εξειδικευμένες κατανομές του ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ. & Α. (Πολιτικής Προστασίας, Σχολικών Κτιρίων, κ.λ.π.)

Δ. Έργα που θα προταθεί να ενταχθούν σε ειδικά Χρηματοδοτικά Προγράμματα (Κατανομές Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ..Ε., Χρηματοδότηση Ε.Ε., από την Νομ/κή Αυτ/ση Λάρισας κ.λ.π.)

Ε. Έργα χρηματοδοτούμενα από Δάνεια (από το Ταμείο Παρακαταθηκών & Δανείων ή άλλο Φορέα).

ΣΤ. Έργα χρηματοδοτούμενα από αυτοτελείς Δημοτικούς Πόρους (Σ.Α.Τ.Α.)

Ζ Έργα χρηματοδοτούμενα από Ιδίους Πόρους (περιλαμβάνονται & προμήθειες λειτουργικού χαρακτήρα, που έχουν στόχο την εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών του Δήμου).

Η. Έργα που έχουν στόχο τοπικές παρεμβάσεις στους Οικισμούς του Δήμου.

Τα έργα κατηγορίας Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ & Ζ θεωρούνται συνολικού ενδιαφέροντος για τον Δήμο μας, επομένως δεν εξειδικεύονται ανά Οικισμό ή Δ.Δ..

Τα έργα κατηγορίας Η, θεωρούνται τοπικού ενδιαφέροντος (άρα εξειδικεύονται ανά Οικισμό ή Δ.Δ.).

Αναλυτικά το ΤΕΧΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ κατά τους προηγούμενους άξονες έχει ως εξής:

Α. Έργα χρηματοδοτούμενα από την Περιφέρεια Θεσσαλίας - Πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ"

1. "ΟΔΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΥΡΓΑΚΙΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ" ποσού #247.401,00# €.
2. "ΟΔΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΑΥΡΑΣ - ΥΠΕΡΕΙΑΣ" ποσού #482.457,00# €.
3. "ΟΔΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΣΤΑΥΡΟΥ - ΝΕΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ" ποσού #600.000,00#€.
4. "ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΥΝΔΕΤΗΡΙΟΥ ΑΓΩΓΟΥ ΥΔΡΕΥΣΗΣ" ποσού #70.000,00# €.
5. "ΑΝΟΡΥΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΡΙΩΝ ΥΔΡΕΥΤΙΚΩΝ ΓΕΩΤΡΗΣΕΩΝ" ποσού #350.000,00# €.

6. "ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΕΙΣ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΑ ΕΡΓΑ" ποσού #400.000,00# €.
7. "ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΣΕ ΧΩΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ" ποσού #60.174,00# €. Τα έργα αυτής της κατηγορίας, θεωρούνται συνολικού ενδιαφέροντος για τον Δήμο μας, επομένως δεν εξειδικεύονται ανά Οικισμό ή Δ.Δ..

Β. Έργα χρηματοδοτούμενα από το Πρόγραμμα Αθλητικών Υποδομών "ΕΛΛΑΔΑ 2004" (μηχανισμός χρηματοδότησης "ΘΗΣΕΑΣ").

1. "ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΓΗΠΕΔΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ & ΣΤΙΒΟΥ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΕΝΙΠΕΑ" ποσού #196.371,18# €. Τα έργα αυτής της κατηγορίας, θεωρούνται συνολικού ενδιαφέροντος για τον Δήμο μας, επομένως δεν εξειδικεύονται ανά Οικισμό ή Δ.Δ..

Γ. Έργα χρηματοδοτούμενα από εξειδικευμένες κατανομές του ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.& Α. (Πολιτικής Προστασίας, Σχολικών Κτιρίων, κ.λ.π.)

1. Κατασκευή "ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΩΝ" ποσού #50.000,00# €.
  2. "ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ" ποσού #122.224,09# €.
  3. "ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΔΟΠΟΙΑΣ" ποσού #45.000,00# €.
  4. Συντηρήσεις & Επισκευές Σχολικών Κτιρίων, ποσού #50.000,00# €.
  5. Εκτέλεση Έργων Πολιτικής Προστασίας, ποσού #70.000,00# €.
- (Τα έργα 4 & 5 θα εξειδικευτούν με μελέτες ύστερα από Απόφαση του Δ.Σ.)
Τα έργα αυτής της κατηγορίας, θεωρούνται συνολικού ενδιαφέροντος για τον Δήμο μας, επομένως δεν εξειδικεύονται ανά Οικισμό ή Δ.Δ..

Δ. Έργα που θα προταθεί να ενταχθούν σε ειδικά Χρηματοδοτικά Προγράμματα (Κατανομές Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Χρηματοδότηση Ε.Ε., από την Νομ/κή Αυτ/ση Λάρισας κ.λ.π.)

1. Αποκατάσταση Χ.Α.Δ.Α. Δήμου Ενιπέα, ποσού #150.000,00# €.
2. Ανακατασκευή κεντρικών οδικών αρτηριών & παρεμβάσεις στα εντός οικισμών τμήματα τους, ποσού #300.000,00# €.
3. Παρακάμψεις οικισμών & Κατασκευή περιφερειακών οδών, ποσού #350.000,00# €.
4. Ανόρυξη υδρευτικών γεωτρήσεων & Κατασκευή κεντρικού τροφοδοτικού αγωγών, ποσού #500.000,00# €.
5. Οδική σύνδεση ΠΟΛΥΝΕΡΙΟΥ-ΛΕΥΚΗΣ, ποσού #250.000,00# €.
6. Οδική σύνδεση ΠΟΛΥΝΕΡΙΟΥ-ΠΑΣΧΑΛΙΤΣΑΣ, ποσού #600.000,00# €.
7. Οδική σύνδεση ΑΥΡΑ-ΠΥΡΓΑΚΙΑ, ποσού #250.000,00# €.
8. Ανακατασκευή γέφυρας ΕΥΥΔΡΙΟΥ στον Ενιπέα ποταμό, ποσού #400.000,00# €.
9. Οδική σύνδεση ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ - ΚΑΤΩΧΩΡΙΟΥ, ποσού #600.000,00# €.
10. Ανακατασκευή γέφυρας ΕΥΥΔΡΙΟΥ στον Ενιπέα ποταμό, ποσού #400.000,00# €.
11. Κατασκευή νέων οδικών συνδέσεων, ποσού #300.000,00# €.
12. Ανάδειξη & αξιοποίηση ποταμού Ενιπέα, ποσού #300.000,00\$ €.
13. Κατασκευή νέων & αναβάθμιση παλαιών Αθλητικών Εγκαταστάσεων, ποσού #300.000,00# €.

14. Κατασκευή προπονητηρίου Κολύμβησης (Κολυμβητήριο), ποσού #300.000,00#€.
(Τα έργα 1 έως 10 θα εξειδικευτούν με μελέτες ύστερα από Απόφαση του Δ.Σ. & θα στοχεύουν σε συγκεκριμένη χρηματοδότηση)

Τα έργα αυτής της κατηγορίας, θεωρούνται συνολικού ενδιαφέροντος για τον Δήμο μας, επομένως δεν εξειδικεύονται ανά Οικισμό ή Δ.Δ..

Ε. Έργα χρηματοδοτούμενα από Δάνεια (από το Ταμείο Παρακαταθηκών & Δανείων ή άλλο Φορέα).

1. "Παράκαμψη Οικισμού Κρήνης & Διευθέτηση Χειμάρρου" ποσού #200.000,00# €.
2. "Παράκαμψη Οικισμού Πολυνερίου" ποσού #150.000,00#€.
3. "Παράκαμψη Οικισμών Μικρού Ευδρίου & Λόφου" ποσού #300.000,00# €.

Τα έργα αυτής της κατηγορίας, θεωρούνται συνολικού ενδιαφέροντος για τον Δήμο μας^ επομένως δεν εξειδικεύονται ανά Οικισμό ή Δ.Δ..

ΣΤ. Έργα χρηματοδοτούμενα από αυτοτελείς Δημοτικούς Πόρους (Σ.Α.Τ.Α.)

1. "ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΟΔΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ" ποσού #272.250,02#€, (Σ.Α.Τ.Α. 2005).
2. "ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΟΔΩΝ & ΠΛΑΤΕΙΩΝ ΔΗΜΟΥ ΕΝΙΠΕΑ" ποσού #180.000,00#€, (Σ.Α.Τ.Α. -2006).. — -
3. "ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΑΤΑΘΛΙΠΤΙΚΟΥ ΑΓΩΓΟΥ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΛΟΦΟΥ - ΚΡΗΝΗΣ" ποσού #230.860,00# €, (Σ.Α.Τ.Α. 2007)..
4. "ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΙΚΤΥΟΥ ΗΛΕΚΤΡΩΤΙΣΜΟΥ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΟΝΑΚΙ - ΣΧΟΛΕΙΟ ΠΟΛΥΝΕΡΙΟΥ" ποσού #20.230,00# €, (Σ.Α.Τ.Α. 2007)..
5. Τα έργα που θα χρηματοδοτηθούν από Σ.Α.Τ.Α. έτους 2008 θα εξειδικευτούν με μελέτες ύστερα από Απόφαση του Δ.Σ & προορίζονται για ΟΔΟΠΟΙΑ, ΗΛΕΚΤΡΩΤΙΣΜΟ, ΥΔΡΕΥΣΗ-ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ, ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΤΙΡΙΩΝ & ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ, ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ Κ.Χ., κ.λ.π., ποσού #250.000,00# €. Τα έργα αυτής της κατηγορίας, θεωρούνται συνολικού ενδιαφέροντος για τον Δήμο μας, επομένως δεν εξειδικεύονται ανά Οικισμό ή Δ.Δ..

Ζ. Έργα χρηματοδοτούμενα από Ιδίους Πόρους.

1. Εκτέλεση Έργων Οδοποιίας Οικισμών, ποσού #70.000,00#€.
2. Εκτέλεση Έργων Κυκλοφοριακής Ασφάλειας, ποσού #30.000,00# €.
3. Εκτέλεση Έργων Αγροτικής Οδοποιίας, ποσού #70.000,00# €.
4. Εκτέλεση Έργων Ύδρευσης-Αποχέτευσης, ποσού #100.000,00# €.
5. Εκτέλεση Έργων Άρδευσης, ποσού #30.000,00# €.
6. Εκτέλεση Έργων Ηλεκτροφωτισμού, ποσού #50.000,00# €*
7. Ηλεκτροφωτισμός Οδικών Συνδέσεων & Διασταυρώσεων, ποσού #50.000,00#€.
8. Εκτέλεση Έργων Αθλητικών & Σχολικών Υποδομών, ποσού #50.000,00# €.
9. Εκτέλεση Έργων Κτιριακών Υποδομών, ποσού #30.000,00# €.
10. Αναβάθμιση Λεβητοστασίων - Χρήση Βιομάζας σε Δημοτικά Κτίρια, ποσού #50.000,00#€.
11. Εκτέλεση Έργων στους Κ.Χ & Εξοπλισμού Παιδικών Χαρών, ποσού #60.000,00# €.
12. Εκτέλεση Έργων στα Νεκροταφεία, ποσού #40.000,00# €.
13. Εκτέλεση Έργων Χ.Α.Δ.Α. & Καθαριότητας, #60.000,00# €.

14. Καθαρισμός Κοινοχρήστων Χώρων, #80.000,00# €.

15. Λειτουργικά Έξοδα Διοικητικών Υπηρεσιών, #100.000,00# €.

Τα έργα αυτής της κατηγορίας, θεωρούνται συνολικού ενδιαφέροντος για τον Δήμο μας, επομένως δεν εξειδικεύονται ανά Οικισμό ή Δ.Δ.. θα εξειδικευτούν με μελέτες ύστερα από Απόφαση του Δ.Σ..

Η. Έργα που έχουν στόχο τοπικές παρεμβάσεις στους Οικισμούς του Δήμου.

Τα έργα της κατηγορίας αυτής, θεωρούνται τοπικού ενδιαφέροντος (άρα εξειδικεύονται ανά Οικισμό ή Δ.Δ.).

Η.1. Στο Δ.Δ. ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ :

1. Έργα Εσωτερικής Οδοποιίας, ποσού #15.000,00# €.
2. Έργα Αγροτικής Οδοποιίας, ποσού #10.000,00# €.
3. Έργα Ύδρευσης-Αποχέτευσης, ποσού #10.000,00# €.
4. Έργα στο Δίκτυο Ηλεκτροφωτισμού, ποσού #7.000,00# €.
5. Έργα στις Αθλητικές Εγκαταστάσεις, ποσού #7.000,00# €.
6. Έργα ανάπλασης Κ.Χ & Εξοπλισμού Παιδικών Χαρών, ποσού #7.000,00# €.
7. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Νεκροταφείων, ποσού #8.000,00# €.
8. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Δημοτικών Κτιρίων, ποσού #8.000,00# €.

Στο Δ.Δ. ΒΑΣΙΛΗ :

1. Έργα Εσωτερικής Οδοποιίας, ποσού #15.000,00# €.
2. Έργα Αγροτικής Οδοποιίας, ποσού #10.000,00# €.
3. Έργα Ύδρευσης-Αποχέτευσης, ποσού #10.000,00# €.
4. Έργα στο Δίκτυο Ηλεκτροφωτισμού, ποσού #7.000,00# €.
5. Έργα στις Αθλητικές Εγκαταστάσεις, ποσού #7.000,00# €.
6. Έργα ανάπλασης Κ.Χ & Εξοπλισμού Παιδικών Χαρών, ποσού #7.000,00# €.
7. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Νεκροταφείων, ποσού #3.000,00# €.
8. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Δημοτικών Κτιρίων, ποσού #8.000,00# €.

Στο Δ.Δ. ΚΑΤΩΧΩΡΙΟΥ :

1. Έργα Εσωτερικής Οδοποιίας, ποσού #15.000,00# €.
2. Έργα Αγροτικής Οδοποιίας, ποσού #10.000,00# €.
3. Έργα Ύδρευσης-Αποχέτευσης, ποσού #10.000,00# €.
4. Έργα στο Δίκτυο Ηλεκτροφωτισμού, ποσού #7.000,00# €.
5. Έργα στις Αθλητικές Εγκαταστάσεις, ποσού #7.000,00# €.
6. Έργα ανάπλασης Κ.Χ & Εξοπλισμού Παιδικών Χαρών, ποσού #7.000,00# €.
7. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Νεκροταφείων, ποσού #3.000,00# €.
8. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Δημοτικών Κτιρίων, ποσόν #8.000,00# €.

Η.4. Στο Δ.Δ. ΚΡΗΝΗΣ :

1. Έργα Εσωτερικής Οδοποιίας, ποσού #15.000,00# €.
2. Έργα Αγροτικής Οδοποιίας, ποσού #10.000,00# €.
3. Έργα Ύδρευσης-Αποχέτευσης, ποσού #10.000,00# €.
4. Έργα στο Δίκτυο Ηλεκτροφωτισμού, ποσού #7.000,00# €.
5. Αναβάθμιση & Ηλεκτροδότηση Αναμεταδότη τηλεοπτικού σήματος, ποσού #5.000,00# €.
6. Έργα στις Αθλητικές Εγκαταστάσεις, ποσού #7.000,00# €.
7. Έργα ανάπλασης Κ.Χ & Εξοπλισμού Παιδικών Χαρών, ποσού #7.000,00# €.
8. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Νεκροταφείων, ποσού #3.000,00# €.
9. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Δημοτικών Κτιρίων, ποσού #8.000,00# €.

Στο Δ.Δ. ΜΕΓΑΛΟΥ ΕΥΥΔΡΙΟΥ (Έδρα Δήμου) :

1. Έργα Εσωτερικής Οδοποιίας, ποσού #20.000,00# €.

2. Έργα Αγροτικής Οδοποιίας, ποσού #15.000,00# €.
3. Έργα Ύδρευσης-Αποχέτευσης, ποσού #15.000,00# €.
4. Έργα στο Δίκτυο Ηλεκτροφωτισμού, ποσού #8.000,00# €.
5. Έργα στις Αθλητικές Εγκαταστάσεις, ποσού #8.000,00#€.
6. Έργα ανάπλασης Κ.Χ & Εξοπλισμού Παιδικών Χαρών, ποσού #10.000,00# €.
7. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Νεκροταφείων, ποσού #8.000,00# €.
8. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Δημοτικών Κτιρίων, ποσού # 12.000,00# €.

Η.6. Στο Δ.Δ. ΠΟΛΥΝΕΡΙΟΥ :

1. Έργα Εσωτερικής Οδοποιίας, ποσού #15.000,00# €.
2. Έργα Αγροτικής Οδοποιίας, ποσού #10.000,00# €.
3. Έργα Ύδρευσης-Αποχέτευσης, ποσού #10.000,00#€.
4. Έργα στο Δίκτυο Ηλεκτροφωτισμού, ποσού #7.000,00# €.
5. Έργα στις Αθλητικές Εγκαταστάσεις, ποσού #7.000,00# €.
6. Έργα ανάπλασης Κ.Χ & Εξοπλισμού Παιδικών Χαρών, ποσού #7.000,00# €.
7. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Νεκροταφείων, ποσού #8.000,00# €.
8. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Δημοτικών Κτιρίων, ποσού #8.000,00# €.

Η.7. Στο Δ.Δ. ΣΤΑΥΡΟΥ :

1. Έργα Εσωτερικής Οδοποιίας, ποσού #20.000,00# €.
2. Έργα Αγροτικής Οδοποιίας, ποσού #15.000,00# €.
3. Έργα Ύδρευσης-Αποχέτευσης, ποσού #15.000,00# €.
4. Έργα στο Δίκτυο Ηλεκτροφωτισμού, ποσού #8.000,00# €.
5. Έργα στις Αθλητικές Εγκαταστάσεις, ποσού #8.000,00# €.
6. Έργα ανάπλασης Κ.Χ & Εξοπλισμού Παιδικών Χαρών, ποσού #10.000,00# €.
7. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Νεκροταφείων, ποσού #3.000,00# €.
8. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Δημοτικών Κτιρίων, ποσού #12.000,00# €.

Η.8. Στο Δ.Δ. ΥΠΕΡΕΙΑΣ :

1. Έργα Εσωτερικής Οδοποιίας, ποσού #15.000,00# €.
2. Έργα Αγροτικής Οδοποιίας, ποσού #10.000,00# €.
3. Έργα Ύδρευσης-Αποχέτευσης, ποσού #10.000,00# €.
4. Έργα Άρδευσης, ποσού #10.000,00#€.
5. Έργα στο Δίκτυο Ηλεκτροφωτισμού, ποσού #7.000,00# €.
6. Έργα στις Αθλητικές Εγκαταστάσεις, ποσού #7.000,00# €.
7. Έργα ανάπλασης Κ.Χ & Εξοπλισμού Παιδικών Χαρών, ποσού #7.000,00# €.
8. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Νεκροταφείων, ποσού #8.000,00# €.
9. Εκτέλεση Έργων & Εξοπλισμός Δημοτικών Κτιρίων, ποσού #8.000,00# €.

ΔΗΜΟΣ ΝΑΡΘΑΚΙΟΥ
ΤΕΧΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2008

	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	Προϋπολογισμός	Χρηματοδότηση
1	Αντιπλημμυρικά (ομβρίων υδάτων)	70.210,00	ΘΗΣΕΑΣ
2.	Αναπλάσεις κοινόχρηστων χώρων	30.000,00	Δ.Π/Σ.Α.Τ.Α
3	Κατασκευή Δεξαμενής Άρδευσης χωρητικότητας 750 κυβικών στο Δ.Δ. Διλόφου	129.710,00	ΘΗΣΕΑΣ-ΔΠ/ΣΑΤΑ
4.	Διανομαρχιακοί Συνδετήριοι οδοί Σκοπιάς - Καλλιθέας - Αλμυρού-Ναρθακίου	150.000,00	Δ.Π /Σ.Α.Τ.Α
5.	Βελτίωση βοσκοτόπων, κατασκευή ποτίσטרων	70.000,00	Δ.Π/Σ.Α.Τ.Α
6.		40.000,00	»
7.	Εσωτερική οδοποιία Δ.Δ. Δένδρων	20.000,00	»
8.	Εσωτερική οδοποιία Δ.Δ. Διλόφου	30.000,00	»
9.	Εσωτερική οδοποιία Δ.Δ. Καλλιθέας	30.000,00	»
10.	Εσωτερική οδοποιία Δ.Δ. Σκοπιάς	30.000,00	»
11.	Αγροτική οδοποιία Ναρθακίου	30.000,00	»
12.	Αγροτική οδοποιία Καστρακίου	20.000,00	»
13.	Αγροτική οδοποιία Δένδρων	20.000,00	»
14.	Αγροτική οδοποιία Διλόφου	30.000,00	»
15.	Αγροτική οδοποιία Καλλιθέας	20.000,00	»
16.	Αγροτική οδοποιία Αγίου Αντωνίου	15.000,00	»
17.	Αγροτική οδοποιία Δενδροχωρίου	10.000,00	»
18.	Αγροτική οδοποιία Πλατάνου	10.000,00	»
19.	Αγροτική οδοποιία Κιτικίου	5.000,00	»
20.	Αγροτική οδοποιία Σκοπιάς	30.000,00	»
21	Συντήρηση πρώην κοινοτικών γραφείων	10.000,00	
22.	Συντήρηση Δημαρχείου	20.000,00	»
23.	Συντήρηση αντλιοστασίων Δ.Δ.	30.000,00	»
24.	Συντήρηση κοινόχρηστων χώρων Δ.Δ.	50.000,00	»
25	Συντήρηση δικτύων ύδρευσης Δ.Δ.	40.000,00	»
26	Συντήρηση νεκροταφείων Δ.Δ.	20.000,00	»
27	Συντήρηση Δημοτικών Γυμναστηρίων	30.000,00	»
28	Συντήρηση & επισκευή δικτύων φωτισμού Δ.Δ.	30.000,00	»
29	Ανάπλαση αλσουλίων Δ.Δ.	50.000,00	»
30.	Διαμόρφωση πλατειών Δ.Δ.	35.000,00	»
31.	Κατασκευή τεχνικών έργων Δ.Δ.	100.000,00	»
32.	Ανάπλαση χώρων στη θέση Πλατάνα Δ.Δ. Ναρθακίου.	150.000,00	ΘΗΣΕΑΣ
33.	Ανάπλαση χώρων στη θέση Γκόζ-Πουρνάρι Δ.Δ. Διλόφου	47.405,40	ΘΗΣΕΑΣ
34.	Ερευνητικές γεωτρήσεις. Μελέτες-ανόρυξη.	50.000,00	Δ.Π/Σ.Α.Τ.Α
35.	Αποχέτευση όμβριων υδάτων Δ.Δ.	80.000,00	Δ.Π/Σ.Α.Τ.Α

36.	Διαγράμμιση - σήμανση δημοτικών οδών	20.000,00	Δ.Π/ΣΑΤΑ
37	Αρδευτικές γεωτρήσεις Ασφαλτόστρωση	70.000,00	
38	οικισμών Επέκταση δικτύου Φωτισμού Δ.Δ	70.000,00	
39		50.000,00	
40	Αγροτική Οδοποιία Δ.Δ.	136.850,00	ΘΗΣΕΑΣ
41	Εσωτερική Οδοποιία Δ.Δ	248.405,40	ΘΗΣΕΑΣ
42	Κατασκευή δυο ποτιστρών και υδρομαστεύσεων στο Δ.Δ Ναρθακίου και Διλόφου	35.000,00	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
43	Εκπόνηση μελέτης Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π του Δήμου Ναρθακίου	85.000,00	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
44	Διαμορφώσεις -Αναπλάσεις Κοινόχρηστων Χώρων Δ.Δ. του Δήμου Ναρθακίου	100.000,00	ΕΤΕΡΠΣ
45	Κατασκευή Μηχανοστασίου (Γκαράζ)	60.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
46	Αξιοποίηση υδρευτικών γεωτρήσεων Δ.Δ	50.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
47	Συντήρηση σχολικών κτιρίων	20.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
48	Συντήρηση και επισκευή μεταλλικών κατασκευών	10.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
49	Συντήρηση παιδικών χαρών	15.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
50	Περίφραξη παιδικών χαρών	15.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
51	Συνδετήριοι δρόμοι Δ.Δ	80.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
52	Μελέτες και έρευνες για κατασκευή και επέκταση τεχνικών έργων(πλην κτιρίων)	40.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
53	Μελέτες για κατασκευή και επέκταση κτιρίων	20.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
54	Κατασκευή Δημ. Σκοπευτηρίου Ναρθακίου	80.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
55	Αποκατάσταση παλιών αγωγών ύδρευσης ΔΔ του Δήμου	20.000,00	ΔΠ/ΣΑΤΑ
ΣΥΝΟΛΟ		2.757.580,80	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Αξονας Προτερίας Κωδικός	Μέτρο Κωδικός	MIS	Τίτλος Έργου	Περιγραφή Φορέα Υλοποίησης	max ΤΔΕ	Αρχική Αποφ. ΕΝΤΑΞΗΣ	Ημ/νια Λήξης Οικονομικού	ΥΡΟΕ
3	1	77687	ΠΟΛΥΔΥΝΑΜΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ	ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΝΟΜΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ	5	15/4/2003	31/12/2008	1
3	1	77687	ΠΟΛΥΔΥΝΑΜΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ	ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΝΟΜΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ	5	15/4/2003	31/12/2008	2
5	2	96488	ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΤΗΣ Δ.Ε.Α.Φ. ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΙΑΤΡΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΓΙΑ ΤΣΙΓΓΑΝΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΦΑΡΣΑΛΩΝ	ΔΕΑΦ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΛΑΡΙΣΑΣ	2	16/12/2004	31/12/2008	1
5	2	103731	ΔΡΑΣΗ ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΤΠΑ "ΙΣΤΟΣ"	ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΝΟΜΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ	1	26/9/2005	31/12/2008	1
5	2	103736	ΔΡΑΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΤΗΣ Δ.Ε.Α.Φ. ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΤΠΑ "ΙΣΤΟΣ"	ΔΕΑΦ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΛΑΡΙΣΑΣ	2	26/9/2005	31/12/2008	1
5	2	103742	ΔΡΑΣΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΤΠΑ "ΙΣΤΟΣ"	ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΝΟΜΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ	1	26/9/2005	31/12/2008	1
5	2	103747	ΔΡΑΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ Δ.Ε.Α.Φ. ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΗΣ ΤΠΑ "ΙΣΤΟΣ"	ΔΕΑΦ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΛΑΡΙΣΑΣ	2	23/9/2005	31/12/2008	1
5	3	68952	ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΗΜΟΥ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΟΝΑΔΑΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΤΟ ΣΠΙΤΙ	ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΠΙΧ. Δ. ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ ΛΑΡ	2	12/7/2002	31/12/2008	1
5	3	68955	ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΟΝΑΔΑΣ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ	ΔΕΑΦ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΛΑΡΙΣΑΣ	4	12/7/2002	31/12/2008	1
5	3	69568	ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ Δ.Ε.Α.Φ. ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΔΑΠ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΦΑΡΣΑΛΩΝ	ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΠΙΧ. Δ. ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ ΛΑΡ	3	12/7/2002	31/12/2008	1
5	3	69572	ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ Δ.Ε.Α.Φ. ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΔΑΠ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΦΑΡΣΑΛΩΝ	ΔΕΑΦ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΛΑΡΙΣΑΣ	4	12/7/2002	31/12/2008	1
5	3	112253	ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ : (ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΗΜΟΥ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΟΝΑΔΑΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ)	ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΠΙΧ. Δ. ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ ΛΑΡ	3	16/8/2006	31/12/2008	1
5	3	112436	ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΑΝ.ΕΠ.Δ. ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ	ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΠΙΧ. Δ. ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΑ ΛΑΡ	2	16/8/2006	31/12/2008	1
5	3	112439	ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΟΝΑΔΑΣ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ	ΔΕΑΦ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΛΑΡΙΣΑΣ	2	16/8/2006	31/12/2008	1
5	3	112440	ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ Δ.Ε.Α.Φ. ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΔΑΠ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΦΑΡΣΑΛΩΝ	ΔΕΑΦ ΦΑΡΣΑΛΩΝ ΛΑΡΙΣΑΣ	2	16/8/2006	31/12/2008	1

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΝ.ΚΑ. «Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Δήμου Ναρθακίου» Φάση 1^η, 2000.
- ΑΝ.ΚΑ. «Στρατηγικό Σχέδιο του Δήμου Φαρσάλων για την περίοδο 2007-2010»
- Γούσιος Δ. (2006), «Σημειώσεις του μαθήματος Ανθρωπογεωγραφία»
- Γούσιος Δ. (2001), «Χωρική προσέγγιση της οργάνωσης και της ανάπτυξης της υπαίθρου. Χωρικά συστήματα μικρών πόλεων», Πάντειο Παν/μιο: συλλογική έκδοση του ΤΚΠΚΑ
- Γούσιος Δ. (1999), «Υπαιθρος, αγροτικός χώρος και μικρή πόλη: από την γεωργοποίηση στην τοπική ανάπτυξη» στο Οικονόμου Δ. και Πετράκος Γ. (επ.) (1999), *Ανάπτυξη των Ελληνικών πόλεων*, Αθήνα: Παπαζήση
- Καλαμάρας Δ. (1999), *Ο ρόλος της Τ/Α α' βαθμού στην επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης*, Βόλος: ΠΜΣ ΤΜΧΠΠΑ, διπλωματική εργασία
- Κατσούλη Δ., «Συνταγματική πολιτική για την αυτοδιοίκηση», Τετράδια Αυτοδιοίκησης 2/2000.
- Κοντιάδης Ξ. / Απίστουλας Δ. (2006), «Μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους και Τοπική αυτοδιοίκηση», *Συντονισμός και δικτύωση των δομών κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο*, Αθήνα: Παπαζήση
- Κοντογιώργη Γ., (1983), *Κοινοτική αυτοδιοίκηση και Καποδιστριακό πολιτειακό σύστημα*, στο έργο: Ο Ι. Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους
- Κουτάκος Χ. – Παπουτσής Χ. (1996), *Ρόλος και προοπτικές των Συμβουλίων περιοχής: Το παράδειγμα Θεσσαλίας*, Βόλος: ΤΜΧΠΠΑ, πτυχιακή εργασία
- Κουτσόπουλος Κ., (1990) «Γεωγραφία : Μεθοδολογία και μέθοδοι ανάλυσης του χώρου», Αθήνα: Συμμετρία
- Παπαστεφάνου Μ. (2001), *Νέα χωρικά και αναπτυξιακά δεδομένα στο εσωτερικό των νέων Δήμων ως βάση για την ανάπτυξη και αναδιοργάνωση του τοπικού χώρου. Το παράδειγμα του Δήμου Παλλήνης Χαλκιδικής*, Βόλος: ΠΜΣ ΤΜΧΠΠΑ, διπλωματική εργασία
- Πετράκος Γ.–Ψυχάρης Γ. (2004), «Η Οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης σε περιφερειακό και Τοπικό επίπεδο στην Ελλάδα», στο *Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Επιστημονική Βιβλιοθήκη: κριτική
- Πετράκος Γ.–Ψυχάρης Γ. (2004), «Η Περιφερειακή κατανομή των Δημοσίων Επενδύσεων στην Ελλάδα», στο *Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Επιστημονική Βιβλιοθήκη: κριτική

Πετράκος Γ. , Ζήκος Σ., Ζαχαρόπουλος Α. (1992) Ευέλικτος Τοπικός Εκσυγχρονισμός. Μια ενδογενής στρατηγική ανάπτυξης ΤΟΠΟΣ, 4/92 (175-180)

Πούλου Μ. (1999), *Πρόγραμμα Ι. Καποδίστριας. Αναδιοργάνωση του χώρου και νέα δεδομένα για τη χωροθέτηση υπηρεσιών σε Νομαρχιακό επίπεδο. Η περίπτωση του Δήμου Νεμέας*, Βόλος: ΠΜΣ ΤΜΧΠΠΑ, διπλωματική εργασία

Πραγιάτης, (1998), *Εισηγητική έκθεση του νόμου 2539/97 “Συγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης”*

Σωτηρέλης Γ. (2006), «Η Μεταρρύθμιση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης», *προκλήσεις και προοπτικές*, Αθήνα: Παπαζήση

SIVIGNON M.: ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΙΟΥΛΗ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ, «Θεσσαλία γεωγραφική ανάλυση μιας ελληνικής περιφέρειας», Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας.

ΥΠ.Ε.Σ.Δ.Δ.Α., (1999), «ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΕΠΤΑ»

Χλέπας Ν., (1994), «Η πολυβάθμια αυτοδιοίκηση – θεωρητικές αναζητήσεις και Θεσμικές μεταμορφώσεις», Αθήνα: Σάκκουλας

Χριστοφιλοπούλου Π., (1995), «Σημειώσεις του μαθήματος Δημόσια Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση, Γ΄ Ενότητα: Διοίκηση και Αυτοδιοίκηση στην περιφέρεια και το Νομό», του ΤΜΧΠΠΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.